



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

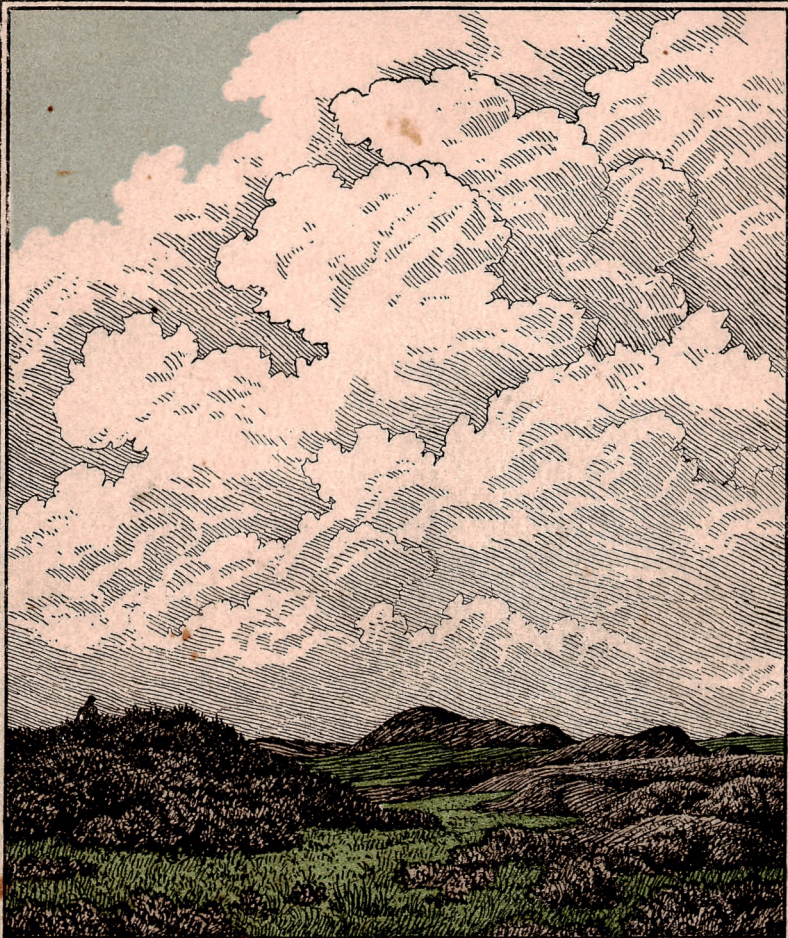
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



J·C·CHRISTENSEN
FRA MIN BARNDOM
OG UNGDOM

DE·UNGES·FORLAG·MCMXXV

FRA MIN BARNDOM OG UNGDOM

J. C. CHRISTENSEN
FRA MIN BARNDOM
OG UNGDOM



DE UNGES FORLAG · AARHUS
I HOVEDKOMMISSION: O. LOHSE · KØBENHAVN
FOR NORGE: LUTHERST. BOKHANDEL · OSLO
MCMXXV

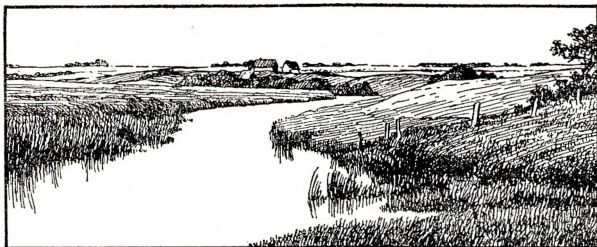
*Omslag,
Friser og Vignetter
teget af
Aage Jørgensen.
..
Trykt i
Aarhus Stiftsbogtrykkerie.

3. Tusind*

INDHOLD

Hjemmet	7
En Morbroder	24
Ude at tjene	41
Rejse til Tønder	59
Helgenæs	66
Konfirmation	99
Lærervirksomhed	112
Fyn	123
Grundtvigs Højskole	139
Gjedved	152





HJEMMET

Kong Fr. VIII.s Livlæge, Professor Bloch, spurgte en Gang min Datter, om hendes Fader havde begyndt at tale om sin Barndom og sine Minder fra Barndomshjemmet, thi det er nemlig Tegn paa, at Alderen gør sig gældende, tilføjede han. Hvad hun svarede, véd jeg ikke ret, men den Gang, det var i 1908, mærkede jeg endnu ikke til Alderen og talte vist heller ikke meget om mine Barndoms minder.

Men da jeg 2—3 Aar efter laa paa Kommunehospitalet efter en stor Operation, og Feberen førte mig ind i en Slags svævende Drømmetilstand, var det altid mit Barndomshjem, Tankerne vendte sig imod. Jeg færdedes paa Markerne, paa Heden, i Engene, langs Aaen og rundt om i Hjemmets kendte Stuer. Jeg plagedes af Tørst og drømte, at vi hjemme paa Gaarden borede

efter Vand, og at der sprang en stor Vandsøjle frem af Jorden, ved hvilken vi alle kunde slukke vor Tørst.

Efter min Helbredelse er mine tidligste Minder efterhaanden blevet mere levende for mig, og jeg taler ogsaa gerne med mine Omgivelser om dem, hvilket vel nok er Tegn paa, at jeg begynder at blive gammel, men paa den anden Side ogsaa er en Omstændighed, der gør Alderdommen lysere at gaa i Møde. Der er nemlig Klarhed at vinde ved at holde en Slags Revue over sit Liv, ikke alene over Barndommen, men over alle Aarene lige til Nutiden. Og jeg for mit Vedkommende maa bekende, at jeg trods Fejl og Fald, hvoraf jeg har haft mine, har Aarsag til at takke Gud for min Livsførelse.

Jeg føler mig som et Forsyns Barn.

Da jeg gik ud af det politiske Liv, spurgte mange, om jeg nu vilde skrive mine Livserindringer. Jeg sagde Nej, og fastholder dette Nej, thi jeg frygter, at jeg ikke vil kunne give en fuld retfærdig Bedømmelse af Begivenheder og Personer, og saa er det mest retsindigt at lade være. Jeg nærer ikke Bitterhed mod nogen og har stor Kærlighed til mange, men jeg er ikke i Besiddelse af den objektive Klarhed, som nød-



Stuehuset i Paabøl.



Min Moders Træ.

vendigvis skal til for at afgive en retfærdig Bedømmelse.

Anderledes forholder det sig for min Barndoms Aar og for min første Ungdom, og derom vil jeg da fortælle.

Mit Barndomshjem er en Gaard i Paabøl, Hoven Sogn, Ringkjøbing Amt, hvor min Slægt har siddet som fattige Hedeboender i mange Led.

I min Barndom bestod Paabøl af 4 Gaarde og 5 Huse, hvoraf de 3 var udskiftet fra min Fødegaard. Den største af Husejendommene, Knyl, blev bortfæstet af min Bedstefader i 1834 og siden solgt til Selvejendom, og de to andre blev solgt fra Gaarden af min Fader, som derved befriede sig fra noget af sin tyngende Gæld.

Paabøl har vist oprindeligt været én Gaard, i alt Fald har Kronen ejet en Gaard i Paabøl i Slutningen af det 16. Aarhundrede, men det har ikke været muligt for mig at faa nærmere Oplysning om Paabøls Historie.

I min Barndom laa Gaarde og Huse i Paabøl i spredt Bebyggelse hver paa sin Jordlod ligesom nu. To af Gaardene laa Øst for Aaen og to Vest for. Min Faders Fødegaard laa øst for Aaen, min Moders vest for, og det er den sidste, der blev mit Barndomshjem, idet min

Fader købte den efter 3 Aars Krigen for 2200 gl. Daler og en temmelig stor Aftægt til min Mormoder, som da var Enke.

I 1873 fik Oberstlieutenant E. Dalgas de to Gaarde vest for Aaen paa Haanden til Beplantning, og i 1874 dannedes et Aktieselskab til Udførelse af denne Plan. Min Fader købte Ager og Eng fra den ene af Gaardene, vor Nabogaard, og byggede en ny Gaard øst for Aaen, medens min Fødegaard og Nabogaardens Hede overtoges af Aktieselskabet, som blev dannet den 14. September 1874 ved et Møde paa Hedeselskabets Kontor, som den Gang var i Aarhus. Stifterne var Hedeselskabet, Generalkonsul Pontoppidan, Hamborg, Lensgreve Frijs til Frijsenborg, Godsejer Johs. Hage, Lensgreve Moltke-Huitfeldt til Moltkenborg, Grev Schulin til Tølløse, Grosserer D. B. Adler, Højesteretsadvokat Nellemann, Grosserer Ad. Trier og Professor juris Aagesen, alle i København, samt Læge Vilandt i Ribe. Til Bestyrelse valgtes Læge Vilandt, Kaptajn Dalgas og Apoteker Helms, Varde, som var indtraadt som Aktionær umiddelbart efter Stiftelsen.

Aktiekapitalen blev sat til 60,000 Kr., men naaede aldrig ud over 48,800 Kr., for hvilket

det lykkedes at tilplante Heden og desuden at indkøbe og tilplante endnu et Par mindre Stykker Hede, saa at Plantagens samlede Areal nu udgør 657 Hektar.

Tilplantningen begyndte i 1876 og har uafbrudt haft min Interesse, som yderligere forøgedes ved, at det var min Barndoms Hede, hvor jeg kendte enhver Høj og enhver Dal, som efterhaanden dækkedes af Skov. Jeg gaar den Dag i Dag rundt i Plantagen for at finde minderige Steder fra Barndommens Dage, hvilket ikke altid er let.

Derimod er Minderne fremtrædende ved Gaarden, Haven og Aaen. Stuehuset er væsentlig det samme. I Haven staar den store Graapoppel, som min Moder plantede for et Par Menneskealdre siden. Min Moder elskede at plante, og da en bissende Stud en Gang brød ind i Haven og knækkede denne Poppel, forbandt hun Træet med Klude og vandede med Taarer, og Træet groede sammen og er nu det største i hele Haven. Aaen er ogsaa den samme. Hvor ofte og hvor gerne laa jeg ikke paa dens Bred for at se, hvorledes Strømmen legede med Vandplanterne, og hvorledes Fiskene kunde fare frem og tilbage fra Høl til Høl. Da jeg blev større og navnlig

i min første Ungdom, blev jeg en ivrig Fisker, som hjemsøgte Aaen i hele dens Længde og hjemførte adskillige gode Gedder, af hvilke Aaens Fiskebestand mest bestod. Nu er der saa godt som ingen Fisk mere i Aaen. Kanaler og Engvanding har ødelagt Yngelen. I denne Sommer har jeg ladet udsætte ca. 10,000 Stk. Geddeyngel som et Forsøg paa at faa Bestanden frem paany.

Man vil maaske forstaa, at min Kærlighed altid har holdt fast ved den fattige Hedegaard, og at jeg bestandig har ønsket at føre den tilbage i Slægtens Eje. Jeg købte af Aktierne, saa længe jeg havde Penge dertil, og der var Aktier til Salg, og saaledes havde jeg efterhaanden faaet købt de tre Fjerdedele, men kunde ikke komme videre, fordi jeg ikke kunde skaffe flere Penge, og fordi de tilbageværende Aktionærer ikke var tilbøjelige til at sælge, men da kom mine Venner mig til Hjælp, uden at jeg anede noget derom i Forvejen. Den 7. August i Aar mødte en Deputation fra Venstre i Landet i Paa-bøl med de sidste Aktier, som man havde købt til mig, og saaledes er Gaarden atter Slægtens Ejendom. Jeg er dybt taknemlig derfor. Naar man vilde give mig en Gave, kunde man aldrig have valgt en smukkere eller kærere.

I 1855 blev mine Forældre gift, og den 21. November 1856 blev jeg født som den ældste af 9 Søskende, 7 Dreng og 2 Piger. Børn er Slægtens Rigdom. Min Fader havde 11 Søskende og min Moder 9, hvoraf den ene var en Halvbroder. Min Bedstefader var gift 2 Gange.

Min Faders Fødegaard brændte i 1857 og Familiepapirerne brændte med, men af de gamle Kirkebøger kan udfindes følgende:

1. Mads Christian Christensen, født i Paabøl 28. Oktbr. 1827; hjemmedøbt den 29. Oktbr. af Gjorde-moderen, som formedelst krampagtig og besværlig Fødsel fandt Barnet i en betænkelig Tilstand. Daabs Publikation 25. Decbr. s. A. Søn af Gaardejer Christen Pallesen og Hustru Kirsten Marie Jensdatter af Paabøl.
2. Christen Pallesen, født i Paabøl 1779, døbt den 24. Maj 1779. Søn af Gaardejer Palle Nielsen og Hustru Mette Christensdatter af Paabøl.
3. Palle Nielsen, født i Paabøl 1740, døbt St. Michelsdag 1740. Søn af Gaardejer Niels Pallesen og Hustru Karen af Paabøl.
4. Niels Pallesen, født i Paabøl. Søn af Gaardejer Palle og Hustru. Niels Pallesen blev begravet 22. Juli 1787 i en Alder af 75 Aar og maa derfor være født omkring Aaret 1712. Hans Hustru blev begravet 13. Marts 1779.
5. Palle.

Om min Moders Slægt kan jeg dels efter de gamle Kirkebøger og dels efter Opskrift i en Familiebibel oplyse følgende:

1. Karen Jensen, født i Paabøl 8. Februar 1833 — i Familiebibelen staar 9. Marts, hvilket vist er det rigtige. Den 9. Marts blev altid højtideligholdt som hendes Fødselsdag — Datter af Gaardejer Jens Christian Hans Christoffersen og Hustru af 2det Ægteskab Ane Marie Hansdatter af Paabøl.
2. Jens Christian Hans Christoffersen, født i Paabøl 1797. Søn af Gaardejer Hans Christoffer Pedersen og Hustru Kirsten Marie af Paabøl.
3. Hans Christoffer Pedersen, Søn af Gaardejer Peder Jensen og Hustru Kirsten Pedersen af Paabøl.
4. Peder Jensen af Paabøl. Blev begravet 16. Marts 1794.
5. Jens Pedersen af Paabøl.
6. Peder Nielsen af Paabøl. Blev begravet 12. Marts 1724. Jeg har arvet et Sølvbæger, hvorpaa staar P. N. S. Paabøl K. T. D. (Karen Thomasdatter) 1707.

Det kan saaledes godtgøres, at min Slægt saavel paa fædrene som paa mødrene Side har været Bønderfolk i Paabøl i flere Led. Saa vidt jeg kan forstaa har Slægten altid været uformuende, men Selvejere. Da jeg en Gang i et privat Selskab af Rigsdagsmænd fortalte derom, udbrød et Par af disse:

»Ja, det er let at mærke, for De kan ikke hade saaledes som vi!«

Jeg lader Bemærkningen staa uden Kommentar.

Jeg anfører her et Par Ting fra Slægtens Historie, som maaske kan interessere:

Palle Nielsens Datter Kirsten blev gift med Anders Hansen paa den tredie af Gaardene i Paabøl. De fik 4 Børn: Palle, Hans, Mads Christian og Karen. Hans fik Gaarden efter dem. Om hans Giftermaal findes følgende Optegnelse i Kirkebogen:

Aar 1825, den 30. Septbr., indfandt sig i Præstegaarden undertegnede Forlovere, Gaardmand Anders Hansen af Paabøl og do. Ole Enevoldsen af Dyrvig, Houen Sogn, og tilkendegav, at den førstes Søn, Hans Andersen, 26 Aar gammel agtede at indlade sig i Ægteskab med Gaardmand Simon Nielsens Datter i Grimlund 29 Aar. — Begge, som fødte i Sognet samt der confirmered, have ogsaa for det meste opholdt sig ved deres Hjemstavn — den første bestandig — ligesom de og begge have haft de naturlige Kopper — Brudgommen uden Paasætning af Kopper, der har efterladt sig kendelige Mærker — Bruden ved Paasætning, som godtgjordes ved to gode Mænds skriftlige og edelige Tilstaaelse. I Anledning af allernaadigst Forordnings Bydende af 30te April 1824 dens 3 § Nr. 6 blev Forloverne tilspurgte, om det var med Forældrenes Villie fra begge Sider, at disse Personer indlod sig i Ægteskab, hvortil svartes: at Brudens Moder aldeles intet

havde imod denne Forbindelse, men at Faderen efter sit sædvanlige Vrøvleri havde en Del at indvende, som bestod deri: at han syntes, hun indgik til en altfor behæftet Gaard, der forrenter 500 Rdl. Cour., staar for 3 Tdr. 3 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. og er en af de meget gode Gaarde i Houen Sogn samt drives af en ligesaa duelig og arbejdsom s. agtværdig Mand, i hvis Spor den brave og hæderlige Søn træder. Brudens Fader havde efter Forlovernes Forsikring heller ikke andet i mindste Maade at indvende mod denne Forbindelse end ovenanførte, men Præsten for sin Part er overbevist om, at denne lunefulde og stivsindede Mand nærer en anden Indsigelse, som er for ham den vigtigste, at han sc., maa udbetale til hende i Mødrenearv 200 rd. rede Sølv. At dette Par iøvrigt have valgt hinanden af Tilbøjelighed, vil saa vel ovenstaaende bevidne, formedelst de Hindringer, der lægges dem ivejen, som og Forloverne bekræfte det. At der iøvrigt intet er, som i Følge ovenmeldte Anordning af 1824 i nogen Maade kan lægge Hindring ivejen for denne attraaede Forbindelse, dette vil undertegnede Forlovere tilsvare med egenhændig Underskrift. Datum ut supra.

Anders Hansen Paabøl, *Ole Enevold Dyrvig,*
Brudgommens Fader. Brudens Formynder.

Om min Fødegaards Værdi i Slutningen af det 18. Aarhundrede giver en Skiftevurdering efter Hans Christoffer Pedersens første Hustru nogen Oplysning. Ved Skiftet vurderedes Fællesboet til 733 Rdlr. 2 M. 10 S.



Min Fader.



Min Moder.

Den afdøde Hustrus Klæder vurderedes saaledes:

En rød Silkeklæde, en hvid Kammerdugs do.	1 Rd. 2 M. » S.			
3 Hoved Luer »	- 1	- 8	-
1 Fløjels Lue med Sølv over 1	- »	- »	-
1 Fløjels Pandstykke »	- 3	- »	-
1 Par Bomuldshandsker, 1 Par Halv Ermer.. »	- 1	- »	-
1 rød prikket Kattuns Trøje »	- 5	- »	-
1 rød prikket Barcans Skiørt og Trøje 3	- 2	- »	-
1 sort Barcans Kiole 4	- »	- »	-
1 blaa ulden Damaskes Kaabe 4	- 1	- »	-
1 Stk. sort Vadmel 1	- 1	- »	-
1 Stk. brunt do. 2	- 2	- »	-
1 Flonels Skiørt 1	- »	- »	-
1 grønt stribet Skiørt og Trøje 1	- 4	- »	-
1 sort Forklæde »	- 2	- 8	-
1 rødt ny Skiørt 1	- »	- »	-
1 sort Silke Damaskes Hætte 1	- 4	- »	-
1 sort Overkast do. »	- 5	- »	-

Mine Forældre var gudfrygtige Folk. Jeg mindes ikke, naar jeg først lærte mit Fadervor, men derimod mindes jeg, hvorledes min Moder lærte mig flere Salmer udenad, længe førend jeg lærte at læse, f. Eks. »Dejlig er den Himmel blaa« og »Et Barn er født i Bethlehem« o. fl. Hun var konfirmeret hos Vilhelm Birkedal, og om ham og hans Forkyndelse blev der ofte talt. Saavidt jeg kan skønne, var Birkedals Forkyndelse i Sønderomme og Houen af megen

Lighed med den, vi senere fik fra en stor Del af Indre Missions Præster.

Vort Hjem var fattigt paa Møbler, og i Stuerne var Lergulve, som efterhaanden blev afløst med Brædegulve, som min Moder holdt smukt skurede. Hun havde tjent i Sønderomme Præstegaard hos Pastor Bøttiger, senere Præst i Lundum-Hansted, og der havde hun lært at holde et Hus rent og propert. Hun havde ogsaa lært Skræddersyning, hvilket kom hende til megen Nytte overfor den store Børneflokk.

Vi fik tarvelig, men vel tillavet Mad. Om Morgenen Mælk og Grød eller Brød, om Middagen Grød, for det meste af Boghvedegryn, og Æggekage med et Stykke Flæsk til hver; til Børnene et meget lille Stykke, ikke stort større end det, man nu ser Folk putte i Munden paa én Gang. Middagen bestod ogsaa ofte af Velling til Forret og Fisk og Kartofler til Efterret. Min Fader hentede et Læs Fisk ved Havet hvert Foraar og Efteraar. Foraarsfisken blev saltet og tørret, Efteraarsfisken blot saltet og opbevaret i store Kar. Undertiden fik vi Kaal. Denne Ret syntes jeg ikke om og skød min Tallerken fra mig. Naar jeg da en Timestid efter Middag kom ind og bad om en Mellemmad, fik jeg min

Tallerken Kaal sat for mig, og saa smagte den godt, uagtet den nu var kold. Formiddag og Eftermiddag fik vi Mellemmader, tykke Rundtenommer med salt Kød og Ost til Paalæg. Det var et stort Arbejde for min Moder at skære alle disse Mellemmader. Om Aftenen fik vi Byggrynsgrød, kogt i Kærnemælk, med kold Mælk at søbe til. Suppe fik vi kun, naar der blev slagtet, og Kaffe kun hver Søndag Morgen, og naar der var Fremmede.

Med Søndagskaffen gik det saaledes til: Først drak mine Forældre og min Bedstemoder, min Moders Moder, som skulde have Aftægt paa Gaarden og havde sit eget Værelse, men altid spiste sammen med Familien, og derpaa blev der slaaet Vand paa Kanden, og Folkene kom ind. Naar Folkene var færdige, blev der atter slaaet Vand paa Kanden, og saa var det Børnernes Tur. Til Kaffen fik alle hjemmebagt Sigtebrød uden Smør, saa meget de vilde spise.

Jeg fik, hvad man nu til Dags vil kalde en stræng Opdragelse. Ris fik jeg ofte, Riset laa paa en Boghylde i Sovekammeret, og ikke sjældent kom jeg i Arrest i en mørk Skorsten, hvori der ikke fyredes, og hvortil der var en Trædør. Jeg var en livlig Dreng, som altfor ofte glemte

ét af de mange Paabud og Formaninger, som jeg skulde efterleve, og enhver saadan Glemsomhed efterfulgtes altid af Straf. Jeg mindes ikke, at Straffen nogensinde avlede Bitterhed i mit Sind, thi jeg tvivlede aldrig om mine Forældres Kærlighed, men derimod fristedes jeg ofte til at fortie eller besmykke mine Forseelser, og mange Gange faldt jeg for disse Fristelser, hvad der havde en uheldig Indflydelse paa min Karakter, og hvad der selvfølgelig medførte endnu haardere Straf, naar det blev opdaget, hvilket det som oftest blev.

Et Par Aar før Krigen i 1864 havde vi mange Folk. Der blev gravet Vandingskanal, og i Engene blev gravet Rrender og Grøfter til Vanding. Samtidig blev der bygget Hus i Haarkjær, en Parcel, som blev udstykket fra Gaarden. Alle disse Mennesker vilde gerne beskæftige sig med mig, og jeg vilde gerne være hos dem under Arbejdet, men dette Liv havde undertiden uheldige Følger, som t. Eks., da jeg begyndte at bande.

Saa snart jeg præsenterede den første Ed for mine Forældre, fik jeg Ris og en Formaning om aldrig at gøre dette oftere, for saa vilde Gud i Himlen blive meget vred paa mig. Denne

Formaning glemte jeg aldrig, men Dagen efter sagde jeg til én af Engvandingskarlene:

»A kund' let band' li'saa godt som Dig, men A maa étt, o Gud ka ett' li'et.«

Jeg undredes paa, at Karlene kunde gaa i Vandingsgrøfterne uden at faa vaade Fødder. De forklarede mig, at det var, fordi de havde Træskostøvler paa, og at saadanne fik man, naar man tog et Par Støvleskafter og satte paa Træskoene. Om Eftermiddagen fik jeg fat i min Faders nye Skaftestøvler og med en Brødkniv lykkedes det mig at faa Skafterne af. Jeg tog dem paa og gik straks ned i Engen og vadede i en Afvandingsgrøft, men uagtet jeg havde baade Støvleskafter og Træsko paa, og uagtet jeg ideelig gentog for mig selv: »A er ett' vaad, A er ett vaad,« talte Virkeligheden og Riset bagefter dog et ganske andet Sprog.

Haarkjær ligger afsides ved Sønderomme Sogneskel. En Bæk løber igennem Parcellen. En Dag var jeg med Haandværkerne deroppe, og da faldt jeg i Vandet. Bækken var svulmet op efter stærke Regnskyl, og Strømmen var ret stærk, saa det kun var med stor Møje, at jeg reddede mig selv op paa Brinken, og da var jeg saa udmattet, at jeg straks slap i Søvn. Hvor

længe jeg sov, véd jeg ikke, men da jeg vaagne-
nede, rystede jeg af Kulde og fik Opkastninger.
Haandværkerne opdagede, at jeg var vaad, da
vi spiste Mellemmad, og de pakkede mig da
ned i Halm med noget af deres Tøj, indtil vi
kørte hjem om Aftenen, men ovenpaa den Hi-
storie fik jeg Koldfeber, en Sygdom, som paa
den Tid ikke var sjelden i Vestjylland. Min
Fader fik den ogsaa. Vi laa i Seng sammen og
rystede af Feber, saa Dynen hoppede. Man
kaldte ogsaa Sygdommen for Rystesyge. Lægen
boede i Grindsted, to Mile borte, men han blev
hentet og ordinerede Chininpulvere. De smagte
ilde, men kunde dog standse Feberen. Det tog
iøvrigt lang Tid, inden vi atter blev helt raske.

I Foraaret 1864 kom jeg første Gang hjemme-
fra. Sognets gamle Degn, Birch, havde søgt sin
Afsked og boede i et lille Hus i Hulmose, om-
trent en Mil fra mit Hjem. Her læste han med
nogle af Naboernes Børn i sin Dagligstue, og
her skulde jeg opholde mig i en 3 Ugers Tid
for at faa Begyndelsesgrundene i Skrivning og
Regning. Læse kunde jeg. Birch og hans Kone
var gamle venlige Folk, som behandlede mig
godt i alle Maader, men naar de andre Børn
var gaaet hver til sit, faldt Eftermiddagen og

Aftenen mig meget lang i det lille stille Hus, og Fremmede kom der ikke ofte. Huset laa nedenfor en høj Sandskrænt. Naar jeg gik op paa denne, kunde jeg se op igennem Aadalen mod Paabøl. Hjemmet kunde jeg ikke se, men alligevel gik jeg op paa Skrænten hver Dag, og naar jeg gik ned sagde jeg altid: »Faawal Faa'er, Faawal Mu'er, Faawal allesammen.«

Det var Højtid, da min Bedstemoder kom og hentede mig hjem.





EN MORBRODER

Han og jeg er født paa samme Gaard i Paa-bøl. Han hed Mads Peder Jensen og blev min Barndoms Ven og Fortrolige samtidig med, at jeg saa op til ham som til en Helt, hvem jeg kunde tiltro alt i Retning af Stordaad og Bedrift.

Han var Tjenestekarl paa Gaarden, men som Dreng havde han været ude at tjene hos en Slægting i Eg i Grindsted Sogn, og herfra har den velkendte sønderjyske Bonde J. N. H. Skrumsager givet følgende Bidrag til Oplysning om hans Karakter:

»Mads Peder var hans Navn. Han stammede fra Paabøl i Houen Sogn, men tjente nu som Dreng i Eg, Nabogaard til Møllen, hvor jeg var for at gaa i Skole. Der var ellers Fjendskab mellem de to Hjem, hvortil Mads Peder og jeg hørte, paa Grund af et Stridsspørgsmaal om et

Vandsted, som Mads Peders Husbonds Fader havde rejst, før han afstod Gaarden til Sønnen, men som ikke havde faaet sin retslige Afgørelse den Gang, vi gjorde hinandens Bekendtskab og sluttede trofast Venskab. Vi mente ikke, det kom os ved, hvad der var vore Hjem imellem, derfor kunde vi være lige gode Venner; trods det, at vi ønskede, at det Hjem, som vi tilhørte, maatte vinde Sagen. Vi forhandlede tit om denne Sag, men blev aldrig Uvenner, som Drengene ellers let kan blive. Jeg tilskriver dette Mads Peders udmærkede Karakter og rolige, besindige og kvikke Maade at føre Forhandlingen paa, for jeg var ret hidsig og kunde bruge meget stærke Udtryk, men de morede kun Mads Peder paa saa fornøjelig en Maade, at jeg aldrig fik Anledning til at blive vred paa ham.«

Denne Karakteristik af Mads Peder passede ogsaa paa ham, da han blev voksen. Han var velset af alle. Jeg søgte stadig ud til ham under hans Arbejde i Gaard eller paa Mark. Vi var næsten uadskillelige. Han fortalte smaa Historier for mig og var fuld af pudsige Indfald, som f. Eks., at hvis det kunde lykkes mig at strø Salt paa Halen af en Fugl, da kunde jeg tage den med Hænderne. Jeg prøvede forgæves

mange Gange, men ikke desto mindre tvivlede jeg aldrig paa Rigtigheden af, hvad han havde fortalt.

Han var en ualmindelig dygtig Jæger, og naar han i sin Fritid pudsede paa sin Bøsse eller dreserede paa sin Hund, var jeg en særlig opmærksom Tilskuer, ligesom jeg ogsaa var en livlig interesseret Tilhører til de mange Smaatræk, han fortalte fra sine Jagter og om Dyrene. Han førte mig ind i Dyrenes Liv paa en tilforladelig Maade, saa at jeg allerede fra 6 Aars Alderen vidste mere om Ræv og Hare, Agerhøns og Ur-fugle, Vildænder, Vildgæs og Svaner end de fleste langt større Dreng.

Jeg mindes, hvorledes han en Gang, det maa vel have været i Maj 1862, da jeg var med ham i Heden, hvor han gravede Hedetørv, fortalte mig om Aftenbakken. Anledningen var, at vi havde fundet denne mærkelige Fugls to hvidgraa Æg paa den flade Jord uden Rede. »Den Fugl har aldrig nogen Rede,« sagde han; »og naar den mærker, at nogen har set dens Æg, flytter den dem. Den tager et Æg under hver Vinge og gaar andet Steds hen med dem, hvor den kan forvente at blive uopdaget. Ræven har ikke let ved at finde dens Æg, fordi Æggenes

Farve falder nøje sammen med den Plet af graat Lav, hvorpaa den altid lægger dem. Nu kan vi prøve paa at finde dem, naar vi skal hjem, jeg tvivler om, at vi kan.«

Det kunde vi heller ikke.

»For Resten færdes Aftenbakken mest om Aftenen og om Natten,« fortsatte han, »derfor hedder den Aftenbakke. Nogle kalder den ogsaa for Natravn. Den har et stort, bredt Næb og flyver med aaben Mund for at fange Fluor, Myg og Møl. Man siger, at den ogsaa kan sætte sig fast under Bugen af Faar og malke dem.«

Jeg spurgte, om den ikke ogsaa malkede Køer, og det ansaa han ikke for utroligt, hvis Køerne kom paa Heden. »Men det gør de jo ikke,« sagde han.

I Efteraaret 1862 gik Mads Peder paa Session og blev udskrevet til Infanterist med Mødested i Rendsborg. Han mødte paa Sessionen et Aar, før han skulde. Mine Forældre og hans Moder, min Bedstemoder, som fik Aftægt paa Gaarden, raadede ham derfra, fordi det saa ud til Krig, men hans Beslutning var urokkelig, uagtet han ikke kunde anføre nogen videre Begrundelse for den.

Han skulde møde i Foraaret 1863. Før hans

Afrejse sad min Moder og syede Specier ind i hans Undertrøje i en lang Række ned ad Brystet.

»Saa bliver de ikke saa let stjaalne,« sagde hun, »og saa kan han sprætte op for dem én efter én efterhaanden, som han faar Brug for dem. Rendsborg er saadan en slem By. Der er en hel Vise om den.«

Den Vise har jeg senere forgæves søgt at faa fat paa.

Aftenen før hans Afrejse stod jeg ude hos ham. Han var i Færd med at lukke et Hul i Havediget. I den milde Foraarsaften kom mine Forældre og min Bedstemoder ud til os. Mads Peder arbejdede ivrigt for at blive færdig.

»Du holder saa meget af den Have, Karen,« sagde han til min Moder, »nu tror jeg nok, at Hegnet bliver saa forsvarligt, at Kreaturerne skal blive nødt til at respektere det.«

Jeg havde nylig faaet en lille Broder, som snart skulde i Kirke. Mads Peder spurgte min Moder, hvad Barnet skulde hedde.

»Det kan du da gerne fortælle mig, Karen, nu da jeg skal rejse.«

Min Moder smilede og sagde: »Han skal hedde Mads Peder.«

»Ih nej, Snak da. Jeg skal da ikke opkaldes.

I tror da vel ikke, at vi faar Krig, og at jeg falder?»

»Nej, det véd vi intet om, det ligger i Guds Haand. Drengen skal opkaldes efter min Mands to afdøde Brødre; men jeg vil nu nok tænke paa dig, hver Gang jeg pusler med ham. Du har altid været saadan en kær Broder.«

Mads Peder svarede intet. Han lagde den sidste Haand paa sit Arbejde, og lidt efter gik vi alle ind til Nadver.

Da jeg kom op næste Morgen, var Mads Peder rejst.

Om Sommeren kom der Brev fra ham en Gang imellem, hvori han fortalte, at han havde det godt. Tjenesten faldt ham let, og da Rekruttiden var forbi, meldte han, at han havde skudt sig fri for Eftertjeneste. Han var en af Kompagniets bedste Skytter. Men nu skulde Regimentet forlægges til Altona, saa der blev ingen Frihed. Tiderne var urolige.

Fødselsdagene i vort Hjem var altid Højtids-dage, som vi paa Forhaand glædede os til. Paa Fødselsdagen fik vi Kaffe med Æbleskiver og Puddersukker.

Et Par Dage før min Fødselsdag i November 1863 kom min Moder grædende ud og sagde:

»Kongen er død. Nu faar vi Krig!« Og ved den Lejlighed kom det frem, at hun i saa Tilfælde frygtede for, at Fader ogsaa kunde komme med. Han havde været Rekrut i 1849 og deltaget i Kampene ved Isted og Frederiksstad i 1850. Han stod nu i Forstærkningen.

Fra den Dag blev Dagene mørke i vort Hjem, ikke alene Fødselsdagen, men ogsaa alle de følgende Dage. Der laa ligesom et knugende Tryk over alting i Gaarden. Naar der kom Fremmede, taltes der altid om Kongens Død og om, hvad der nu vilde komme. Ingen ventede noget godt. Alle frygtede Krigen som en nærliggende Mulighed.

Naar Moder om Aftenen fik os Børn til Sengs og havde bedt Fadervor med os, som hun plejede, fjøede hun nu det gamle Salmever til:

»Nu skrider Dagen under
Og Natten vælder ud.
Forlad for Jesu Vunder
Vor Synd, o milde Gud.
Gud Fader os bevare,
De Store med de Smaa,
Hans hellige Engleskare
En Skandse om os slaa!«

Vor Gaard laa nedenfor Randen af en Bakkeø.
Denne strækker sig i Syd og Nord langs igennem

Gaardens store Hede og kaldes Paabøl Banke. Omtrent ved Nordenden ligger en Kæmpehøj, kaldet Tirsbjerg Knap, fordi den virkelig ligner en Knap paa Bakkeøens Rand, og fordi Paabøl Banke ogsaa kaldes Tirsbjerg. Jeg mindes, at jeg henimod Aften en Dag før Jul stod paa Tirsbjerg Knap og hørte Kirkeklokken ringe for Kongen. Det lød højtideligt og uendelig sørgmodigt: Kon-gen, er-død! Kon-gen, er-død! Og Udsynet fra Kæmpehøjen henover det store Hedesogn var ogsaa mørk. Gennem Sognet løber 5 Bække og Aaer, langs hvilke den ringe Bebyggelse af Huse og Gaarde fandtes med Tiliggende af Eng og fattige Agre. Hele Resten af Sognet var mørk Hede og Mose. Jeg havde den Gang ikke set andre Egne af Landet, og ikke heller havde jeg fornøden Evne til ret at opfatte og forstaa, hvad jeg saa, men jeg mindes, hvor trist det altsammen virkede paa mig, og hvor rimelig jeg fandt, det var, at min Moder saa ofte maatte græde.

Et andet Minde fra de samme Dage henimod Jul har jeg fra Kirken. Gudstjenesten var endt, og Mændene stod udenfor Kirkedøren og ventede paa, at Præsten skulde komme ud. De vilde høre, hvad han mente, og om han havde nyt at

meddele. Da han kom ud, var Samtalen snart i Gang. Præsten mente, at hvis vi fik Krig og kun fik Prøjsen imod os, saa klarede vi os nok, men skulde vi ogsaa faa Østerrig med, da vilde det jo knibe. Mændene tog imod denne Udtalelse som imod al anden trøsterig Tale fra Præstens Mund. Kun min Fader ytrede en beskeden Tvivl, hvilket jeg i mit stille Sind tog ham ilde op, da jeg var fuldt og fast overbevist om, at Præsten maatte have Ret. I Nabogaarden til Kirken, hvor Præsten tog ind, sad Døtrene og sang:

»Nu skal vi nok atter med Prøjseren slaas,
Han skal ikke finde os bange;
Vi har jo dog vist, vi tør byde ham Trods,
Skønt vi var saa faa mod saa mange.
Men heller en Kamp med et aabent Visir
End Rænker i Løn og en Kamp paa Papir,
Lidt Torden og Lynild gør Himlen saa klar,
Den taagede Luft kun paa Kræfterne ta'r.
Kommer Tid, kommer Raad, har for ofte vi sagt,
Nej, kun Krigerens Daad knækker Tyskerens Magt,
Vi vil slaas med Hurra! for vor Konge og vort Land!«

Præsten roste Pigerne for denne Sang og føjede til: »Ja, alt ligger jo i Guds Haand. Men den danske Soldat har da før vist, at han kan sætte Tyskerne paa Døren.«



Fiskeyngel sættes ud.

Mange af Mændene var fulgt med om til Gaarden, og Samtalen fortsattes, men jeg kan ikke mindes mere af den.

Mads Peder stod ved 9. Regiment og skrev hjem efter Jul, at nu havde Regimentet forladt Altona, og at den tyske Befolkning i Holsten havde jublet over, at Danskerne gik tilbage, og havde hængt deres holstenske Flag ud. Efter Tilbageetoget fra Dannevirke fik vi atter Brev fra ham, hvori han fortalte, at han stadig var rask, men at det havde været en streng Tur. Han havde været paa Forpost, lige til de skulde af Sted, og Forplejningen havde svigtet, og dertil kom, at han ogsaa havde maattet bære sin Sidesmands Gevær, men de var da kommet godt over det.

Dannevirkes Rømning forstærkede den mørke og triste Stemning i Hjemmet og hos alle. Naar der kom Fremmede, drejede Samtalen sig altid om Krigen og Fædrelandet, og ved et Sogneraadsmøde, som holdtes i vort Hjem, drejede Forhandlingen sig næsten udelukkende derom og om, hvorledes man skulde komme Soldaterkoner til Hjælp. Rundt om i Sognet sad Kvinderne og strikkede Uldtøj til Soldaterne, hvilket sendtes til Sønderborg og til Fredericia.

Mads Peder skrev fra Fredericia, som belejredes af Østerrigerne. Mange Huse i Byen blev skudt i Brand, og det stod ilde til for Befolkningen, men Soldaterne havde det forholdsvis godt. Han selv led ingen Nød i nogen Maade.

Soldaterbrevene var en Slags Fællesejendom, thi ikke alene blev de læst højt for alle Venner og Bekendte, men de blev ogsaa laant ud til andre Soldaters Paarørende, selvfølgelig med det Udfald, at de bogstavelig blev slidt op.

Efterretningsvæsenet var iøvrigt mangelfuldt i Sognet. I vort Hjem holdtes et københavnsk Blad, »Folkets Avis«, som bragte Tabslisterne fra Krigen, og disse blev gennemgaaet aldeles nøje, ligesom ogsaa alt, hvad Bladet iøvrigt bragte om Krigen, medens derimod det øvrige Indhold ikke paaregnedes. Jeg hørte, at min Fader flere Gange sagde, at det om »Dit og Dat« regnede han ikke.

Vi fik Bladet én eller to Gange om Ugen. Sognet lejede en Mand til at gaa til Posthuset i Tarm. Landpostbude kendtes ikke den Gang, og blev for Resten først indført flere Aar efter Krigen, i alt Fald for Vestjyllands Vedkommende.

Saaledes gik Vinteren. Moder gik i stadig

Angst for, at min Faders Aargang af Forstærkningen ogsaa skulde blive indkaldt, men det skete ikke.

Det sidste Brev fra Mads Peder fik vi først efter Dybbøls Fald den 18. April, uagtet det var skrevet fra Fredericia. Det var ganske kort og meddelte kun, at hans Regiment skulde overføres til Sønderborg. Brevet kom samtidig med, at der kom Tyskere til Sognet. Det var Østerrigere eller rettere Ungarer, som kom fra Vejle. De overnattede i Kirkebyen og drog videre Dagen efter.

Imidlertid fik vi ogsaa et lille Besøg af dem. Henimod Aften kom der nemlig en halv Snes Mand med en Underofficer i Spidsen. De var ude for at rekvirere Vogne og samtidig for at samle Æg og andre Fødevarer til sig selv. Paa det Tidspunkt havde vi ingen Heste paa Gaarden, men derimod 6 Kørestude, som min Fader præsenterede dem for. Dem kunde de ikke bruge, men forlangte saa Brændevin og Æg og Pølser. De kom ind i Dagligstuen og satte sig om det lange Bord. Nogle af dem løb forinden rundt i Stuerne og i Køkken og Bryggers for at se sig om, sagtens i den Hensigt at hugge sig et eller andet, men uden Resultat. Hjemmet var

fattigt som de fleste Hedegaarde paa den Tid, og desuden var alt af Værdi skaffet til Side. Det var jo ikke kærkomne eller uventede Gæster, der var kommet til Huse.

Min Fader havde opsamlet sig nogle tyske Brokker i sin Soldatertid, og ved Hjælp af disse og af sin sædvanlige bestemte Optræden klarede han sig meget godt.

Da de var kommet til Sæde, kom han frem med den forlangte »Brantwein« i en Flaske, som rummede omtrent en Pot. Han skænkede først et Glas til Underofficeren, men denne sagde: »Der Bauer soll erst trinken.« Maaske frygtede han, at der var Gift i Brændevinen, det véd jeg ikke. Maaske var det af andre Grunde; thi da min Fader havde drukket og atter skænkede i Glasset, fortsatte han: »Die Mutter soll auch haben.« Min Moder sad paa en Stol ved Kakkelovnen med den lille Mads Peder paa Skødet og en 2 Aar ældre Søster ved Siden. Min Fader saa hen til hende og sagde smilende: »Nein, nein, sie will nicht.«

Da Brændevinen var drukket, og det tog ikke lang Tid, forlangte de mere. Min Fader paa-stod, at der ikke var mere i Huset. Om han havde Ret, véd jeg ikke. Vi havde ellers altid

et Brændevins-Anker, som der tappedes af. Men hans Afvisning frembragte højrøstede Protester, og én af Tyskerne tog sig for at slaa i Bordet med en snavset Stok, som han havde samlet med sig ind ude fra Gaarden. Min Fader slog i Bordet med sin knyttede Haand foran Underofficeren og sagde, at han vilde melde dem til deres Kommando, hvis de ikke opførte sig ordentligt. Underofficeren tyssede nu paa TROPpen og sagde: »Der Bauer ist bøse, der Bauer ist bøse!«

Min Moder kom nu ind med en Snes Æg, et lille Stykke Flæsk og et Par Pølser, og dette beroligede Stemningen end yderligere saa at de forlod Gaarden i Fred og forholdsvis god Forstaaelse. Forinden de gik, havde Underofficeren løftet sit ene Ben op paa Bordet for at vise mig sine spidse Bukser, medens han stadig gentog, som for at indprente mig det: »Ungarische Hossen!« Jeg tror nok, at det forekom mig temmelig mærkeligt og ikke saa lidt latterligt, at han kaldte sine Bukser for Hoser; men noget større Indtryk gjorde Forevisningen ikke paa mig.

Det er forstaaeligt, at Tyskernes første Besøg i Sognet gav Anledning til mange Samtaler om, hvad hver især havde oplevet under dette; men

mest Anledning til Omtale blev dog en af Sognets Mænd, som Tyskerne havde beordret til at køre for sig sammen med andre Vogne fra Sognet. Nævnte Mand havde ofte forarget Sognemændene ved at sige, at han var lige glad, hvad enten vi havde tysk eller dansk Øvrighed. Den danske Øvrighed var en slet Øvrighed. Da han nu kørte for Tyskerne, gik det saaledes til, at han ikke havde Foder med til sine Heste og heller ikke kunde faa noget under Køreturen; men da det blev Aften, søgte han derfor at redde noget Hø fra Tyskernes Magasin. Dette blev straks opdaget og straffet paa staaende Fod. Tyskerne tvang ham til at springe frem og tilbage over en Vognstang, og hver Gang han sprang, slog de ham i Enden med deres Sabelskeder.

Han kom tilbage til Sognet saa dansksindet som nogen og klagede ikke mere over den danske Øvrighed.

Men Sorgen over Nederlaget ved Dybbøl og Bekymring for Fædrelandet var fremdeles det alt overvejende, og i vort Hjem studeredes Tabslisterne ivrigere end nogensinde. Niende Regiment var slemt medtaget, og Regimentets Savnede var mange. Mads Peder var iblandt disse,

men ingen vidste, om han var faldet eller taget til Fange.

En Søndag hen paa Sommeren kom min Bedstemoder fra Kirke. Hun kom gaaende i Midten af den sandede Vej i Stedet for at følge den lettere Sti ved Siden af. Jeg stod udenfor Gaarden og undrede mig over hendes tunge og langsomme Gang. Jeg løb imod hende og saa, at hun græd.

»Hvad græder du for, Bedstemoder?«

»Mads Peder er død.«

Da begyndte ogsaa jeg at græde, og saaledes fulgtes vi ad ind i Stuen.

Dybbøl havde kostet vort lille Land 5000 Mand, Døde, Saarede og Fangne. Der blev Sorg i mange Hjem. Tabet af Als og den endelige Fredslutning formaaede næppe at øge den almindelige Nedslaaethed og Sorg, og den heldige Træfning ved Helgoland blev ikke stort andet end et Solglimt i Mørket og Taagen.

I Høstens Tid kom Bedstemoder endnu en Gang grædende fra Kirke, men da hun stod i Stuen og tog sit Hovedtøj af, smilede hun igennem Taarerne og fortalte min Moder, at en ung Pige var kommet til hende ved Kirken og betroet hende, at hun sørgede sammen med hende

over Mads Peder. De to havde været gode Venner, og Meningen havde været, at de vilde giftes, naar han blev færdig med Soldatertjenesten.

Da forstod vi, hvorfor han vilde saa tidlig til Session.

Naar jeg nu 60 Aar efter staar paa Tirsbjerg Knap og ser ud over Sognet, fyldes mit Hjerte med Glæde over, hvad jeg ser. I Stedet for mørke og triste Heder og Moser ser jeg nu grønne og veldyrkede Marker med levende Hegn, afvekslende med Plantager og Enge, og vender jeg mit indre Øje ud over Fædrelandet, da ser jeg, at Grænsen er flyttet mod Syd. Dybbøl er atter dansk. Mine Tanker gaar frem og tilbage mellem hine Dage og Nutiden og til Slutning ender de i Taknemlighed hos den Gamle af Dage, som bor over Skyerne, hvor Himlen altid er blaa.

»Guds Fred med vore Døde
I Danmarks Rosengaard!
Guds Fred med dem som bløde
Af dybe Hjerteskaar!
Vor Kærlighed med alle,
De Store og de Smaa,
Som vilde staa og falde
Med Løven askegraa!«



UDE AT TJENE

I Foraaret 1865 kom jeg ud at tjene som Hyrdedreng. Jeg var $8\frac{1}{2}$ Aar gammel, og Tjenesten var 2 Mil fra Hjemmet hos Jens Mikkelsen paa Bjerremose Mark i Horne Sogn ved Varde. Jens Mikkelsens Hjem laa paa et Stykke Hede med tilhørende Kær, som han havde købt til Opdyrkning, og som ogsaa egnede sig udmærket dertil. Der var Mergel i Ejendommen. Besætningen var paa det Tidspunkt 4 Køer, et Par stærke Kørestude og nogle Faar med Lam. Køerne og Faarene hørte til mit Regiment. Manden passede selv Studene, som altid skulde have det bedste Græs, fordi de skulde gøre haardt Arbejde.

Jens Mikkelsen var en udpræget Slider og hans Kone ligesaa. Hun hed Kirsten Marie og var hans anden Hustru. Hun var en Datter af

en Gaardmand i Bjerremose, som hed Ole Høj, fra hvis Gaard Jens Mikkelsen havde faaet noget gammel Agermark til Græsning for Køerne.. Jens Mikkelsens første Hustru var Søster til min Moder, og derfor kaldte jeg ham Morbroder. Hun havde efterladt sig en lille Søn, Mikkel, som blev passet af Jens Mikkelsens Søster Hanne, der boede hos dem og ernærede sig ved at sy Modepynt for Sognets Koner og Piger. Hanne lavede ogsaa af og til Middagsmaden. Hendes Broder og Konen arbejdede hver Dag i Marken.

Nu har jeg præsenteret Folkene, men jeg skylder dog at tilføje, at de alle var retsindige og godsindede Mennesker, som behandlede mig godt, og at Kosten var sund og rigelig. Arbejdsdagen var lang. Den begyndte Kl. 4 om Morgenen og fortsattes til Aften med Mellemmads Afbrydelser Formiddag og Eftermiddag og med en Middagspavse paa 2 Timer.

Hvorfor skulde jeg ud at tjene i saa ung Alder? Var der ikke Brug for mig i Hjemmet? Disse Spørgsmaal har jeg ofte faaet stillet, naar jeg har fortalt om min første Tjeneste.

Svaret er, at min Fader havde den Opfattelse, at Børn har godt af at komme ud i tidlig

Alder for ikke at gro altfor fast i Hjemmets Skikke og for at lære noget af det praktiske Liv at kende andet Steds. Der var ikke Mangel paa Arbejde i Hjemmet, thi min Fødegaard var en udstrakt Hedegaard.

Men Skolen, spørges der, hvorledes gik det med den?

Fortræffeligt. Vi gik i Skole hver Dag om Vinteren og kun en halv Dag om Ugen om Sommeren, og saaledes var Ordningen ogsaa i Horne Sogn, hvortil jeg kom. Mine »Studier« led intet Afbræk ved Tjenesten.

Jeg tiltraadte Tjenesten til Majdag. Min Fader fulgte mig derover. Min Udrustning bestod i et Sæt Søndagstøj med Støvler og et Sæt dagligt Tøj med Træsko, en splinterny Lommekniv, et Lommeur med Kæde, som jeg havde faaet i Markedsgave, og som havde kostet 8 Skilling, og endvidere Balslevs Bibelhistorie og Lærebog, en Tavle, en Skrivebog, en Penholder med ny Pen og som Rosinen i Pølseenden en hel Stang Lakrits.

Da Fader havde afleveret mig, vendte han tilbage til Hjemmet, og dermed var Forbindelsen med dette afbrudt for mit Vedkommende indtil Mikkelsdag. Brevskriveri og organiseret Post-

forbindelse kendtes ikke paa Landet i Vestjylland den Gang.

Mit Arbejde var det samme baade Helligt og Søgn. Jeg var ikke i Kirken en eneste Gang den Sommer. Jeg mindes heller ikke, at nogen af Husets Folk var der, men det var de maaske alligevel, dog tror jeg ikke, at der nogen Tid taltes derom. Om Morgenen skulde Faarene flyttes. De stod i Kæret. Jeg løb mest i bare Fødder. Jeg vidste for det meste ikke, hvor jeg havde mine Træsko, og Morgenduggen var kold at løbe i, men naar den Tur var overstaaet, og Davren sat til Livs, gik Dagen ellers jævnt og ensformigt hos Køerne. Om Formiddagen havde vi dem i Kæret og om Eftermiddagen paa de før omtalte Agre ved Ole Højs Gaard.

Naar jeg havde faaet Køerne tøjrede der, gik jeg gerne ind til Ole Højs. Konen var oftest alene hjemme. Folkene var i Marken. Hun var flink og snaksom og stak af og til en Bid Godt til mig. Flere Gange havde hun en Pandekage af Boghvedemel til mig, rigelig forsynet med Smør. Den var ganske vist fuld af Boghvedeskæl, som knasede ved Tænderne, men det gjorde ingen Ting, jeg nød den alligevel.

Af og til havde hun Besøg af en ugift Søster,

og saa fik vi Kaffe, hvoraf de drak flere Kopper, og tilsidst tog de en Kaffe-puns. Denne Nydelse indlededes regelmæssig fra Konens Side med følgende Ord:

»Du tøkkes wal et' bette Søster, te vi skuld' ta wos en lille Suot?«

»Jow, hvifor et'! Ka' æ Kaa'l haa godt aa'et, saa ka' vi wal osse.«

Og saa tog de Punsen, men aldrig mere end én.

Udenfor Gaarden var en Lergrav »mæ saa møj no grumene godt Potlier,« og her var en Pottepige i Arbejde hver Dag med at lave Potter. Det var særlig interessant at se paa. Hendes Redskaber var et Brædt, hvorpaa hun bearbejdede og tildannede Leret, en Kniv, »Skaw-knyw«, hvormed hun skar det overflødige af Leret væk, og en Sten, med hvilken hun glattede Potten og satte Zirater paa den. Pottens Form kom frem under hendes øvede Hænder. Hun lavede Mælkefade, Gryder, Kaffe-kander, smaa Skaale og Nipsgenstande som Katte og Hunde.

Naar Sagerne blev færdige, skulde de tørres over en Grav, hvori der brændte Lyngtørv. Af Tørverøgen blev de sorte. Siden blev de brændte i Tørveild, og dermed var de færdige til Salg.

De solgtes i Snese, store og smaa tilsammen, til Pottemænd, som kørte ud i Landet med dem, endog helt ned i Holsten. Tyskerne spottede Jylland, fordi man her ikke havde anden Industri end sorte Potter og Træsko.

Nu er denne Industri forlængst uddød, men i 1865 brændtes der mange Potter i Horne Sogn, og en Pottepige kunde tjene sig en god Sommerløn derved, hvis hun var dygtig. Naar der taltes om en saadan Pige i Tilfælde af Spørgsmaal om Ægteskab, spurgtes der almindeligt: »Er hun gue i æ Lier?«

Af Læsning havde jeg kun mine Skolebøger. Aviser holdtes ikke. Jeg laante Daugaards Bibelhistorie af en Dreng, som hed Thomas Soldsætter, fordi hans Fader lavede Solde til Rensning af Korn. Daugaards Bibelhistorie var større end Balslevs og mere fornøjelig. Jeg har siden undret mig over, at den blev fortrængt af hin. Derimod kan jeg godt forstaa, at Balslevs senere blev fortrængt af Tangs Udtog af Ludvig Chr. Müllers.

Naar jeg gik ved Kørerne, saa jeg en Gang imellem et Ligtog køre til Kirken. Lidt nord for Kirken holdt Toget altid stille i nogle Minutter, naar Kirkeklokken begyndte at ringe.

Jeg undredes derover og spurgte Ole Højs Kone om Grunden dertil.

»Ja, de ve'd a ett,« svarede hun, »men a tænker wal, te de beer djæ Fadervor.«

Anden Besked har jeg heller ikke kunnet faa siden den Tid, og nu er Skikken vel forlængst faldet bort.

Sommerens vigtigste Begivenheder for mig var to Ture til Varde. Paa den første var Hanne Mikkelsen min Ledsager. Hun skulde ud til Købmand Ole Palludan for at købe Silkebaand og Pynt til sine Hatte og Kapper, og saa vilde hun have mig med, for at jeg skulde se en Købstad. Hun fortalte mig det længe forud og beskrev, hvorledes Byen bestod af lange Rækker af teglhængte Huse med alle Slags Forretninger i, hvoriblandt ogsaa var en Fotograf, som hed Forum, og der skal vi ind — sagde hun — for at »tages af«.

»Og saa skal Du have dit Ur og din Kæde paa, og Du skal have et Billede, og min Broder skal have et, og et vil jeg selv have.«

Endelig kom den store Dag. Jeg kom i Søndagstøjet. Støvlerne trykkede lidt. Vi gik Vejen baade frem og tilbage, det var 4 Mil ialt, og da vi tillige skulde rundt i Byen og se alle dens

Herligheder, saa kan det nok være, at vi var trætte, da vi kom hjem, og mine Fødder var ømme som en Byld i de smaa Støvler; men en herlig Tur havde det været. Saa meget Nyt havde jeg aldrig før set eller oplevet paa én Dag.

Sulte gjorde vi ikke, thi vi havde rigelig med af gode Mellemmader, og i Varde var vi inde i et Værtshus, hvor vi fik Kaffe til nogle af dem. Kaffen kostede 8 Skilling for os begge.

Det højtideligste Øjeblik var hos Fotografen. Ingen af os havde prøvet det før. Hanne skulde sidde ned, og jeg skulde staa ved Siden af hende. Vi var meget alvorlige, thi Hanne sagde, at hvis vi rørte os den mindste Smule eller fortrak en Mine, saa blev Billedet mislykket. Fotografen sagde ganske vist, at vi skulde se venlige ud, men det brød vi os ikke om. Jeg undrede mig over, at vi ikke fik Billedet straks, men Fotografen sagde, at vi først kunde faa det om otte Dage. Hanne sagde paa Hjemvejen, at saadan en Spadseretur vilde hun ikke gøre om igen, men jeg kunde nok løbe ud efter Billederne, sagde hun.

Otte Dage efter var jeg atter rustet til en Tur til Varde. Jeg fik en Rigsdaler i Lommen til Fotografen og 4 Skilling til Kaffe og saa af Sted.



Mit første Billede.

Støvlerne trykkede igen, men derfor vidste jeg Raad. Jeg tog Støvler og Strømper af og gemte dem i en Stenkiste under Vejen, og saa sprang jeg.

Hos Fotografen fik jeg Billederne. Han viste mig dem og sagde, at de var gode, og det var de ogsaa. Jeg har mit Eksemplar endnu, og skønt det har været bortkommet en Tid, har det dog holdt sig godt.

Fotografen undredes over mine bare Ben, og da jeg fortalte ham Aarsagen, sagde han, at jeg var en rask Dreng og gav mig 8 Skilling.

I Værtshuset fik jeg Kaffe. Madammen spurgte mig ud ikke alene om mine bare Ben, men om hele mit Liv og Levned, og jeg fortalte. Hun morede sig aabenbart. Jeg maatte ogsaa vise hende Billederne, hvilket jeg ikke var saa tilbøjelig til, da jeg frygtede for, at de paa en eller anden Maade skulde tage Skade. Hanne havde nemlig sagt, at jeg skulde passe godt paa dem. Det gik imidlertid godt, og da jeg fik min Fireskilling frem og vilde betale Kaffen, sagde Madammen, at den kunde jeg selv beholde. Kaffen kostede ikke noget.

Let om Hjærtet og med 12 Skilling i Lommen gik jeg nu ud i Byen for at se mig om. Det var

særlig Aaen, som tiltrak sig min Opmærksomhed. Den var ikke lidt større end Aaen ved min Faders Gaard, og saa var der Baade paa den, og den Dag laa der endog et Skib med Mast og Sejl. Jeg stod længe og saa paa, hvorledes der lossedes Kasser og andet Stykgods fra Skibet. Jeg tænker, at jeg har staaet og gabet med aaben Mund af bare Forundring over alt det nye, jeg saa, thi pludselig stod der en Flok Drengene om mig, som raabte: »Se, hvor han staar og gaber, den Bondeknold!«

»Da skal jeg nok faa ham vaagen,« sagde en af de største Drengene og tog et Stykke rustent Baandjern, som laa paa Pladsen, og gav mig et ordentlig Rap over min højre Arm. Det gjorde ondt, og jeg tog til at løbe op igennem Byen, alt hvad jeg kunde, og Drengene bag efter, hujende og pibende i Fingrene. Jeg stødte en Fod til Blods paa Brostenene, men beholdt dog nogenlunde mit Forspring, saa at Drengene ved Udkanten af Byen opgav Forfølgelsen, men vedblev at raabe efter mig: »Ja, skrub Du bare af hjemad, din Bondeknold!«

Og det gjorde jeg.

Hjemvejen gik selvfølgelig ikke saa let som Udvejen. Jeg maatte hinke afsted paa Grund

af den saarede Fod, men dog var jeg forholdsvis godt tilfreds. Jeg var jo undsluppen de slemme Dreng, og Billederne og de 12 Skilling havde jeg i god Behold. Ganske vist havde jeg tænkt at købe noget Godt for disse Penge, men noget bestemt havde jeg ikke besluttet mig til, og Pengene havde jeg i hvert Fald. Jeg faldt heller ikke i Tanker om Forholdet imellem Land og By, som jeg siden hen i Livet har hørt saa meget om, og som jeg selv har holdt smukke Taler om ved festlige Lejligheder.

Mine Strømper og Støvler fandt jeg i god Behold i Stenkisten, og jeg kom syngende hjem med dem i Haanden.

Sommeren forløb iøvrigt jævnt og stille, som den var begyndt. 1865 var et frugtbart Aar med rigeligt Græs, saa at Køerne var lette at passe.

Da det led mod Mikkelsdag, kom min Bedstemoder for at hente mig hjem. Men forinden skulde vi have »Opskywr«, og derom blev der talt mange Dage i Forvejen og lavet til med Bryggen, Bagning og Slagtning af et stort og fedt Lam.

Jens Mikkelsen havde haft Daglejere i Mergelgraven, de skulde med. Et Par Naboer og Ole Højs skulde ogsaa med. Det blev en Snes

Mennesker i alt. De kom til Middag og blev der til ud paa Aftenen. Mad og Drikke var der nok af, og Humøret var højt paa Grund af den gode Høst.

Ved Middagen gik det højtideligt til. Hanne læste en Bordbøn. Det var ikke Skik til dagligt. Suppen blev spist i fuldkommen Tavshed. Der var fire Suppefade paa Bordet, hvortil enhver langede, saa godt han kunde, og saa længe han orkede, og det var længe, thi Appetiten manglede ikke. Ved Kødet blev der skænket Dramme, og da begyndte Samtalen. Kvinderne fik ogsaa Dramme, men det var Sirup og Brændevin, som var rystet sammen til en mjøddlignende Drik. Jens Mikkelsen var en ædruelig Mand, men Egnens Skik var den, at der ikke skulde spares paa Brændevin ved et Opskywr.

Samtalen drejede sig mest om Krigen til en Begyndelse. Alle havde her noget at fortælle. Jeg kunde ogsaa nok have ydet mit Bidrag, men hjemmefra vidste jeg, at naar Voksne førte Ordet, skulde Børn tie stille, og saa tav jeg og lyttede.

»Ja, godt er'et da, at vi haa' faa't Fre' igjen — sagde en af Daglejerne — men nowed Bagsmæk føller dæ jo aalti mæ saa'en Kri. Øw'er

i Torstrup, trower a de er, æ der en Pigh, dæ haa' faa't Tvillinger.«

»Ja, hwa kommer de æ Kri ve'?« spurgte en anden.

»Jow, de gjør'et da. For de æ tow Østerrigere, hun haa' faa't.«

»Da fy for Skam endda. De æ da en grow Søllehied for æ Pigh.«

»Ja, o en stuer Skam for wos alsammen i æ hiel Land,« sagde Jens Mikkelsen.

En af Gæsterne var fra Byen Malle. Ham lod man høre en Ramse om Malle saalydende: »Der war en Mand i Malle, han skied Talle. Hans Kuen hun war saa bister, hun skied Ister. De haa'd en Dætter, som hied Gjæt, hun skied Fjet. Hvis den Mand ett ku' sto' sæ, saa æ der ingen dæ kan bego' sæ!«

Et Par Timer efter Middagen fik man Kaffe og Mændene et Par solide Kaffeputse, og da kom Tungerne ret paa Gled.

En af Daglejerne fortalte, hvorledes han og hans Nabo havde været til Rigsdagsvalg i Varde i Begyndelsen af Juni Maaned. Man spurgte, hvad de vilde der efter, om de havde nogen Forstand paa Politik?

»Nej Gu' haa'd vi ej, o vi fek da heller ingen

Forstand o'et den Daw. Men de war no saa'en te mi Nabo skuld' ha' hans Skø'd løst hjem fra æ Herredskontor, o a skuld' ha' kjøwt en Svøwreb o no'd ant' Pilleri, o saa bløw vi jens om, te vi lis'se godt kund' ta' te Waahr den Daw som en aa'en, o saa kund' vi da si'e, hwodan de gik te.«

»Ja, hva' saa' I saa?«

»Aa, vi saa' skam egentlig ingen Ting. Ja, det vil sej', vi saa' jo de her tow Kandidater, o di taa'el, saa de stod' etter. Den jen' hied Riis, o den anden Hammer. Di war Løjtenanter begge tow, men Hammer war da KaptejnLøjtenant, o ham haa'd a no tæn't, te a vill' stem o, for de te han war mier end den anden, som jo kun war almindelig Løjtenant.

Men som vi no gik o æ Vej o snakked' om de hæ Valg, saa bløw mæ o mi Nabo da saa skammelig u'ens om de her Politik.«

»Ih hwodden kund' I de? I haa'd jo ingen Forstand o'et, sejer Du sjel.«

»Nej, de æ rigtig nok, men hwor tit skændes Folk ett om di Ting, de ingen Forstand haa'r po. Mi Nabo vild' stem o Riis, saa' han, fordi Riis haa'd van Rigsdagsmand far', o dæfor nok haa'd mjest Forstand o de Ting, men a holdt o

mi Kaptejnløjtenant som den willest a di tow. No, vi kindt' jo ett nowen a dem, men vi gik da o drilled hinander, saa godt vi kund'.

Saa mæ jæ't sætter a en Trumf o, o sejer: »A vild' indda nødde' ha Riis i mi R. .!« Men véd I saa, hva mi Nabo svaa'r? Han saa', te han vild' indda lis'se nødde ha Hammer i hans Pand'.

O saa war vi lig vidt.

No, endele kom vi da derud o stod' o hørt o, som di ku taa'el, men saa sejer mi Nabo: »A forsto'r aller en Graand' a de, di staar o snakker om mæ den her Forfatning. Ska vi ett heller gaa ind o ta wos en Kaffepons. De gjord' vi saa, o de forstaar se, vi fek mier end jen. O da vi saa war farre me de, o haad' faa't wor Ærinder forrettet, ja saa war æ Valg osse forbi, o Riis war valgt, o saa gik vi hjemad i gue Forstoels'. Vi kom ett te' o stem'. Men de ku' vi nok heller ett ha kommen te alligwal, for æ Sownfoged saa', te wor Navn war ett' o æ List.«

Selvfølgelig blev der talt om mange flere Ting, men dem mindes jeg ikke. Derimod husker jeg, at Hanne om Aftenen kom frem med en Spaabog og 3 Terninger. Bogen var inddelt i Parter for Gifte og Ugifte, for Mænd, Kvinder og Børn, og hver Part igen i smaa nummererede

Vers. Den, som vilde spaaes, skulde slaa et Slag med Terningerne, og Tallet paa de Øjne, han slog, skulde være Nummeret paa hans Vers i Bogen. Adskillige af Versene var ganske kvikke, og det vakte megen Morskab, naar Verset syntes at hentyde til den Person, som fik det.

Jeg skulde ogsaa prøve et Slag, og mit Vers lød saaledes:

»Kast ej den Dreng i Skarnet ud,
Han kan en Gang en Ladefoged blive.«

Jeg syntes ikke om Udsigten til at blive Ladefoged, thi jeg havde aldrig hørt noget godt om en saadan; men da Hanne forsikrede mig, at det var en god Spaadom, slog jeg mig til Ro dermed.

Mit Vers gav imidlertid Anledning til en lang Samtale om Hoveriarbejde og Ladefoged. I 1865 var der endnu flere Steder i Horne, hvorfra der gjordes Hoveri til Lunderup under Stamhuset Nørholm. Unge Folk vilde almindeligvis gerne paa Hovarbejde; thi der kom mange sammen, og Arbejdet gik med Løjer og Sjøv, og naar de blev tidlig færdig med det Arbejde, de var sat til, blev der tillige Lejlighed til en Dans. Naar dertil kom, at de saa godt som alle havde gode

Mellemmader med og rigeligt med Øl og Brændevin, saa vil man forstaa, at det hele nærmest var en Fest.

Medaillen saa imidlertid ganske anderledes ud paa den Side, som vendte imod Fæstebønderne, thi disse maatte jo savne deres unge Mandskab paa Aarets travleste Tider. Hoveriet var et Sløseri med Arbejdskraft uden Lige.

I mit Hjem havde jeg næppe hørt Ordet Hoveri nævne. Min Fødegaard var ikke Fæstegaard og ikke hoveripligtig eller i Fællesskab med nogen.

I Horne var der endnu i 1865 Fællesdrift, i alt Fald i to Gaarde, som laa umiddelbart sydvest for Ole Højs. Jeg husker ikke Navnet paa dem. De havde fælles Stuehus, hvoraf hver Familie beboede Halvdelen. Stuehuset laa midt i Gaarden saaledes, at Familierne havde sine Ud-huse til hver sin Side. Jorderne blev drevne Ager om Ager, og imellem Agrene var frygtelig brede Bælter med Senegræs og Lyng og Gyvel. Agrene var lange og krumme som en Flitsbue, og skønt Jorden var god, var Græsset dog for det meste kun Senegræs. Skønt jeg kun var lille og ikke kunde have megen Forstand paa Agerbrug, havde jeg dog i Sommerens Løb mange

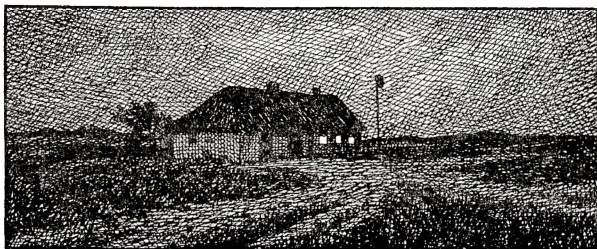
Gange undret mig over de lange krumme Agre med de unyttig brede Bælter imellem.

Dagen efter Opskywret skulde jeg hjem. Min Bedstemoder og jeg gik de to Mile uden at gøre Ophold paa Vejen. Min Løn havde jeg med mig. Den bestod i 10 Rigsbankmørk, et Pund Uld og et Par splinterny Træsko med Krammer og i Tilgift et Fjerdingkar »sjeldent gode Kogearter til Udsæd«.

Da vi kom til Hjemmet, løb jeg ind foran min Bedstemoder og lod alle Dørene aabne efter mig, indtil jeg traf min Moder i Sovekammeret, hvor hun var i Færd med at faa mine mindre Søsken i Seng. Hun tog imod mig med et lysende Ansigt, som jeg aldrig glemmer, skønt der nu er forløbet mere end 60 Aar siden den Dag og over 46 Aar siden hendes Død.

Jeg begyndte straks at fortælle om alle mine Oplevelser, og det blev sent, før vi kom til Ro den Aften.





REJSE TIL TØNDER

I Aaret 1866 var jeg 10 Aar og vogtede Faar paa den store Hede, som hørte til min Fødegård.

At vogte en stor Faareflok paa ca. 100 Faar er ikke nogen ringe Gerning, og den er mere interessant, end mange forestiller sig. Faarene kender deres Hyrde, og han kender Faarene og deres Egenskaber; han har Navn til de fleste af dem. Der er dovne og dvaske Faar, og der er livlige og nysgerrige. Der er Slikmunde, og der er genstridige, og blandt Hannerne er der Slagsbrødre. Men alle maa de selvfølgelig lystre Hyrden og hans Hund, hvilket de ogsaa kan gøre saa bogstaveligt, at han paa Hjemvejen om Aftenen kan gaa foran hele Flokken med Hunden, Hjorden følger efter mæt og tilfreds i den største Tryghed. Alle Længsler og Lidenskaber er

bragt til Ro overfor den kommende Nats Hvile. Ingen tænker mere paa Hedens lækre Paddehatte eller paa det fristende Agergræs eller Markens Korn.

Paa en saadan Aften, da jeg kom hjem med Faarene, sagde min Fader: »I Morgen skal Du med Din Morbroder Hans Christian paa Rejse til Tønder med en Flok Lam, som han har købt sammen og vil sælge der. Saa gælder det, om Du kan bruge Dine Ben, for Lammene er uregerlige i Begyndelsen. De vil jo tilbage til deres Moder. Men saa faar Du jo ogsaa noget at se paa saadan en Rejse.«

Det blev ikke til megen Søvsn den Nat. Den kommende Rejse til Tønder stod for mig som et Eventyr.

Om Morgenen begyndte Eventyret. Badet og pudset og i Søndagstøjet tiltraadte jeg Rejsen.

Afgangen fra Hjemmet gik let nok med en halv Snes Lam og et Par besindige Moderfaar, men op ad Dagen blev det værre. Ved saa godt som hver Hedegaard paa Vejen blev Flokken forøget med et eller flere Lam, som alle var urolige og vilde løbe bort, saa vi havde den største Møje med at holde Flokken sammen.

Vejen gik gennem Urup til Egs Mølle i Grindsted Sogn den første Dag, hvor der holdtes Natterast med Lammene indelukket i en Lade. Næste Dag fortsattes over Ansager og Donslund Kro til Vorbasse Kro, hvor vi fik de sidste Lam, og hvor vi laa en Dag over med Lammene paa Græs. Flokken var nu bleven temmelig stor, men ikke vanskeligere at styre, thi Lammene vænede sig efterhaanden til hinanden, og den forholdsvis gode Græsgang paa nogle Agre ved Vorbasse Kro mættede dem og gjorde dem tilfredse.

Men i Vorbasse led Eventyret om Rejsen til Tønder, hvor der skulde være meget at se, og hvor mange Folk talte Tysk, som jeg skulde prøve paa at forstaa, et Skaar. Kromanden fortalte nemlig, at der om to Dage skulde være Marked i Vejen, og at der sikkert vilde være store Muligheder for at sælge Lammene med god Fortjeneste. Min Morbroder besluttede sig til at prøve dette, og Dagen efter gik Rejsen derfor mod Vejen. Da min Morbroder fortalte mig dette, bragte Skuffelsen Taarerne frem i mine Øjne, men Morbroder søgte at trøste mig med, at der ogsaa var meget at se paa saadan et Marked, og desuden vilde han ikke sælge nogen af

Lammene uden at betinge sig, at Køberen skulde give Drengen en Skilling.

Begge Dele trøstede mig noget, men Eventyrets Glans var dog svækket, og Tanken om Tønder vilde ikke forlade Sindet.

Fra Vorbasse til Vejen er næppe mere end godt 2 Mil, og hertil havde vi to Dage. — Det blev en magelig Rejse.

Den første Dag kom vi til Bække Kro, hvor vi blev om Natten. Den næste Nat havde vi Ophold paa en større Gaard i Læborg. Lammeflokken var nu en Enhed, saa Rejsen gik nemt nok.

Straks om Morgenen var vi paa Markedet. Lammeflokken fik Plads i en Krog mellem to Bygninger, og Handelen begyndte. Nogle købte et og nogle to og flere Lam, og alle Køberne gav mig 4 eller 6 eller 8 Skilling, saa at jeg op ad Dagen, da Lammene svandt i Tal, begyndte at faa en rund Pung, hvilket var meget godt. Men Markedets Herligheder saa jeg intet til, thi først lige mod Aften blev de sidste Lam solgt til en Mand fra Skodborg. Hvad han hed, eller hvad han var, husker jeg ikke, men han gav mig en dansk Mark og sagde, at jeg var en flink dansk Dreng, fordi jeg i min Alder havde holdt ud

med Lammene den hele Dag, og fordi jeg paa hans Spørgsmaal om, hvem jeg ønskede Sejrr, Prøjserne eller Østrigerne, svarede, at det var mig lige meget, blot de vilde banke hinanden dygtig, thi de var to Ørne, der sloges om Byttet. Saaledes havde jeg nemlig hørt min Fader sige.

Efter Handelens Afslutning var vi inde at faa noget Mad, og Morbroder fik sine Penge fordelt i to Læderkatte. Det var mest prøjsiske Thalere, som fyldte godt. Paa den Tid var prøjsisk Mønt næsten de eneste Penge, man saa i Syd- og Vestjylland. En Thalers Værdi i dansk Mønt var 1 Rdl. 1 Mrk. og 14 Skilling, men mange Steder tog man den for 1 Rdl. og 2 Mrk. for Nemhedens Skyld, og fordi den overalt uden for de offentlige Kontorer var gangbar Mønt. Man begyndte endogsaa at gøre Handeler i denne Mønt, idet man købte og solgte for saa og saa mange »Prøjsere« i Stedet for danske Rigsdaler.

Paa Markedet havde min Morbroder stiftet Bekendtskab med en Hestehandler, som købte Heste til Tyskerne; om det var til Prøjserne eller til Østrigerne husker jeg ikke, men da han ikke havde faaet Heste nok paa Markedet, vilde

han længere op i Jylland og købe flere. Min Morbroder og han aftalte Følgeskab nordpaa.

— —

Vi gik fra Vejen imod Aften og skulde til Bække Kro om Natten. Hver havde en Pengekat spændt paa Skulderen. Jeg fik ogsaa en, sagtens for Nyhedens Skyld, thi som Morbroder sagde: »Det kan være en Oplevelse for Dig, Dreng, at bære saa mange Penge!«

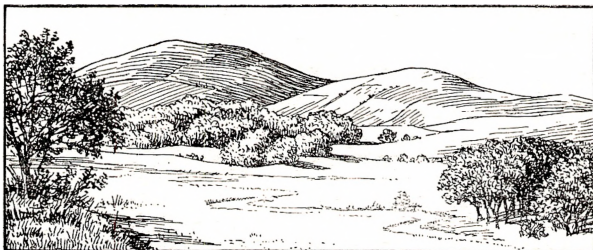
Inden vi gik, kom Rygtet om Slaget ved Sadowa, hvor Østrigerne havde lidt et stort Nederlag, og herom og om Muligheden for Krigens Afslutning hermed og de ringere Udsigter for Hestehandelen drejede Samtalen sig imellem min Morbroder og Hestehandleren paa Vejen til Bække. De syntes ellers saa smaat at tænke paa Kompagniskab.

De gik stærkt til, saa at jeg af og til maatte slaa over i Trav. De tunge »Prøjsere« gnavede mig paa Ryggen, og træt var jeg oven paa den lange Markedsdag. Vi havde begyndt Dagen ved Solopgang, og det var i Juli Maaned. Intet Under derfor, at jeg blev overfaldet af et Ildebefindende med Opkastninger, inden vi naaede Bække. Jeg husker ikke stort af, hvad der videre passerede indtil næste Morgen, da jeg atter var

kvik til Hjemrejsen, men dog bad mig fri for »Prøjserne« og desuden bar paa en indre Sorg over, at vi ikke kom til Tønder.

Der gik henimod 30 Aar, inden jeg kom til Tønder for første Gang.





HELGENÆS

Med Damper fra Aarhus til Kallundborg paa en Solskinsdag har man en herlig Udsigt over Aarhusbugten, som er et af Danmarks prægtigste Farvande. Bag os ligger den store By med sin gode Havn, sine rygende Fabriksskorstene, sine prægtige Villaer ud til begge Sider paa de skovklædte Kyster og sin ærværdige Domkirke, hvis Taarn hæver sig op over det altsammen og siger til alle de travle Mennesker, Slægt efter Slægt: Højere op, højere op! Og foran os har vi det straalende Syn af Mols Bjerge, Helgenæs med det kuppellignende Ellemandsbjerg, Øerne Hjelm, Kyholm, Samsø, Thunø og langt nede mod Syd Endelave.

Passagererne færdes frem og tilbage imellem hinanden paa Dækket og ser sig videbegærligt om, nogle med Lommekikkert, og de fleste

med en taknemlig Følelse af vort Lands Skønhed.

Mit Blik vender sig Gang paa Gang imod Helgenæs, thi der har jeg tilbragt to af mine Barndomsaar fra 1867 til 1869. Barnemindet rækker langt, og medens jeg færdes paa Skibet væver Mindet sig sammen med mine Følelser til en særlig højtidsfyldt og glad taknemlig Stemning, som jeg ikke giver Ord, men som fylder mig med et dybt Indtryk af Fædrelandet og dets Skønhed.

I Sommeren 1867 havde min Farbroder Lærer Christensen i Esby paa Helgenæs og hans Hustru Hedvig været paa Besøg i mit Hjem i Paabøl, og da var det aftalt, at jeg skulde til Esby til Efteraaret for at gaa i Skole og for at passe Køer. Jeg glædede mig til Rejsen og til Opholdet, alt det nye stod for mig i eventyrlig Glans.

Efteraaret kom, og Rejsen gik for sig. Den blev foretaget til Vogns. Det var en stiv Vogn med to Agestole hængende i Læderremme. Fjedervogn havde vi ikke. Bag i Vognen var et lille Skrin med Rejsekost og mit Tøj, som ikke fyldte meget, og desuden en forsvarlig Fodersæk til Hestene. Fader kørte, og min Moder var med.

Paabøl ligger i det sydøstre Hjørne af Ringkjøbing Amt der, hvor dette støder sammen med Ribe og Vejle Amter. Det var den Gang en udpræget Hedeegn, og af offentlige Samfærdselsmidler fandtes ingen. Den vestjyske Jernbane aabnedes først 8 Aar senere, og den østjyske fra Aarhus og sydpaa var endnu under Bygning i 1867. Det var derfor ikke nogen Mærkelighed, at den lange Rejse maatte foretages til Vogns.

Første Dag kørte vi til Omvraa i Sønderomme Sogn, hvor vi overnattede hos Gaardejer Anders Madsen, senere i mange Aar Amtsraadsmedlem i Vejle Amt. Han var Søskendebarn til min Fader. Anden Dag kørte vi til Vinten-Enner Skole i Tamdrup Sogn ved Horsens, hvor Anders Madsens Broder Jens Videbæk Madsen var Lærer. Hans Kone Cæcilie var Søster til min Faster Hedevig i Esby. Lærer Videbæk og Hustru skulde med til Esby.

I Vinten-Enner Skole laa vi en Dag over. Bag Skolen og dens Have laa en smuk Bøgeskov. For første Gang saa jeg her en Skov, og skønt Løvet for det meste var faldet, gjorde Skoven dog et varigt Indtryk paa mit Sind med Resterne fra Sommerens rige Planteliv, og naar

jeg den Dag i Dag synger Salmen, »Nu falmer Skoven trindt om Land«, da vender min Tanke sig uvilkaarlig mod Vinten-Enner Skov.

Det blev bestemt, at Rejsen fra Vinten-Enner til Esby skulde foretages ud i ét uden at overnatte, og derfor kørte vi fra Skolen ved Solnedgang. Meningen var da at køre hele Natten og komme til Esby næste Dag inden Aften. Denne Plan blev gennemført. Da vi kørte gennem Gjedved var Lysene tændt. Jeg sad paa Skrinet og Fodersækken bag i Vognen, Lærer Videbæk sad hos min Fader, og hans Kone og min Moder sad i den bageste Agestol. Jeg havde baade Øjne og Øren aabne og fulgte Samtalerne nøje. I Gjedved talte de om Seminaristerne, som sad og læste ved de mange Lys, og om Bojsen, som var Forstander baade for Højskolen og Seminariet, og som desuden havde været Rigsdagsmand for Vejle en kort Tid for at stemme imod den reviderede Grundlov, men som ikke havde stillet sig igen, fordi han ikke kunde undværes ved Skolen.

De Gamle havde meget at tale om. De var Kammerater fra Ungdommen, og derfor lød det af og til: Kan Du huske? Kan Du huske, da Skrædderpigerne skulde kyses? I deres Sove-

kammer stod et Klædeskab, og deri havde man faaet en stor Dreng til at krybe ind om Aftenen, for at han skulde forskrække Pigerne, naar de var kommet i Seng. Han skulde kradse og banke paa Skabets Sider og paa forskellig Maade frembringe mærkelige Lyde. Naar Pigerne da i Forskrækkelse løb ud af Kammeret og ned i Stuerne for at søge Beskyttelse mod Spøgeriet, skulde Drengen liste sig ud af Skabet og over i Karlekammeret og siden lade som ingen Ting.

Planen var fortræffelig, men Udførelsen tarvelig. Drengen slap i Søvn i Skabet, fordi det varede for længe, inden Pigerne gik i Seng, og endelig langt ud paa Natten faldt han ud af Skabet med et Brøl: Herre, Jesus, hvor er a'? Pigerne blev ganske vist forskrækkede, men Drengen blev det endnu mere, og hvad værre var, han blev til Latter i lang Tid efter.

Samtalerne skiftede med Skemt og Alvor, og Salmevers blev ogsaa sunget. Natten var maa-neklar, vi kunde se vidt omkring. Ved Skanderborg Sø kunde vi se den halvfærdige Jernbanedæmning, og ved Kirken holdt vi et Øjeblik for at opfriske Minderne om Skanderborg, Christian IV, Niels Ebbesen o. fl. Vi bedede

i Byen. I det hele taget blev de historiske Minder ikke forglemte, hvor vi kom frem paa Vejen.

Gennem Aarhus og paa Vejen ud til Løgten Kro blev baade Selskabet og Hestene efterhaanden trætte. Min Fader maatte holde sig vaagen, han var jo Kusk, men vi andre nikkede og nikkede, og ingen sagde noget. Desuden blev det koldt mod Morgenstunden, saa det kan nok være, at alle trængte til at bede i Kroen. Vi fik god varm Kaffe til vor medbragte Mad og ovenpaa desuden hver en varm 2 Skillings Kage, som kom lige fra Bageriet.

Efter at vi havde bedet en god Stund, kørte vi videre. De store Landsbyer tiltrak sig min Opmærksomhed som overalt paa Rejsen. I mit Fødesogn laa Gaarde og Huse mest hver paa sin Mark, men her var Byer med hele Gader af Gaarde og Huse, som t. Eks. Rønde. Mols Bjerge og Helgenæs ligner hinanden. Landskabet har kraftige Linier med høje Bakker og smaa Moser og Søer derimellem. Af og til kunde vi se ud over Kalø Vig, Begtrup Vig og Aarhusbugten til den ene Side og Ebeltoft Vig til den anden. Jeg havde ikke set Havet før, og her laa det badet i Solskin og smilede til

os, hver Gang Vejen førte op over en Bakketop. Det var et herligt Syn.

Helgenæs er en Halvø, som er forbundet med Mols ved en smal Landtange, tvers over hvilken der er bygget en Mur af Kampesten, Dragsmur kaldet. Efter Sagnet skal denne Mur være bygget af Marsk Stig, som satte sig fast paa Helgenæs og byggede Muren for at hindre Adgangen til Halvøen. Nu er der kun Rester tilbage af den. Landtungen eller Draget, som det kaldes, er lav, men straks, man kommer over det, begynder Bakkerne paany, og her er Resten af Olaf Ryes Skandser fra 1849. Det er naturligt, at vi standsede her, og at Samtalen navnlig drejede sig om General Rye og hans »flyvende Brigade«, som endte sit mesterlige Tilbagetog gennem Jylland med at sætte sig fast paa Helgenæs for derfra at blive overført til Fredericia og deltage i Slaget d. 6' Juli 1849, hvor han fandt sin Død. Fra den Dag hed det altid om enhver falden dansk Soldat: »Han er gaaet til Ryes Brigade«.

Vi kom til Esby Skole lidt før Aften, og det kan nok være, at vi blev modtaget med Jubel. Navnlig mellem de Gamle var Glæden stor. De var jo alle i deres bedste Alder og med fælles

Ungdomsminder, og dertil kom, at en saadan Sammenkomst var overordentlig sjelden den Gang paa Grund af de lange Afstande og manglende offentlige Samfærdselsmidler. Farbroders tre Pigebørn Marie, Katrine og Thora stirrede paa mig og jeg paa dem, men længe varede det dog ikke, førend Fortroligheden begyndte at indfinde sig, og allerede den første Aften fulgtes Marie og jeg op paa Bakken øst for Byen for at se Fyrene paa Hjelm og Kyholm. Saa-danne havde jeg selvfølgelig ikke set før, knap nok hørt Tale om, og nu forbandt dette Syn sig med Tanken om Skibenes Fart over Havet til et helt Eventyr. Jeg var lykkelig over alt det nye, jeg her kom ind til, saa at Tanken om mine Forældres Bortrejse om et Par Dage ikke voldte mig nogen som helst Uro. Først da min Moder ved Afrejsen gav mig Haand, medens Taarerne stod hende i Øjnene, og hun sagde: »Farvel da Jens Christian og glem ikke Dit Fadervor,« gik det op for mig, at Fremtidens Herlighed vilde komme til at staa paa en Baggrund af Alvor og Længsel.

Alligevel gik det helt godt. Min Tid var stærkt beslaglagt, og det er en god Kur mod Længsel. Straks om Morgenen før Davren

skulde jeg gøre rent i Stalden og flytte Faarene. Efter Davren var jeg hver Dag i Skole, og om Aftenen havde jeg Lektielæsning og Haandarbejde. Min Faster var efter Nutidens Sprogbrug »betydelig skrap«. Hun taalte ikke at se nogen ledig. Om Aftenen skulde jeg stoppe Strømper eller strikke, og det samme gjorde en Plejedatter Emilie, som var lidt ældre end mig, og hendes ældste Datter Marie, som var et Par Aar yngre. Naar jeg kom i Seng meldte Længselen sig, men jeg var for det meste saa søvnig, at jeg snart slumrede ind og sov fast indtil næste Dags Morgen.

Blandt mine mange Minder fra Helgenæs staar flere endnu meget levende for mig, og jeg vil da anføre nogle af dem her.

Nogle Dage før Jul 1867 skulde min Kusine Marie og jeg gaa ned paa Skolelodden for at flytte Faarene til Natten. Skolelodden til Esby Skole laa godt og vel et Par Kilometer fra Skolen nede ved Ebeltoft Vig, og Faarene blev flyttet Morgen, Middag og Aften, det var min Bestilling. Min noget yngre Kusine fulgte undertiden med for Selskabs Skyld og for at høre paa mine Historier, hvoraf jeg den Gang havde mange.

Esby ligger i en Sænkning imellem Bakkerne. Midt i Byen er en lille Rørsø og tæt udenfor Byen paa Vejen til Skolelodden en lille Mose. Da Marie og jeg passerede Mosen den Dag, saa vi, at man oppe paa Toppen af Bakken lige overfor Mosen havde aabnet en Mergelgrav ved at skære ind i Bakkesiden. Arbejdet var standset til Natten, men en tom Vogn stod i Graven.

Vi var nysgerrige og gik op til Mergelgraven. Mens vi stod deroppe og i Skumringen saa ned mod Mosen, syntes jeg, at der var en uendelig Dybde nedenunder os, og min Fantasi udmalede sig, hvilken Fart den tomme Vogn kunde faa, hvis den fik Lov at løbe ned ad Bakken.

Min Tanke hagede sig saa fast i det eventyrlige heri, at jeg ikke overvejede, hvad der vilde følge efter, men bad Marie om at skyde bag paa Vognen, mens jeg trak i Forenden. Det gjorde hun, og jeg tror ikke, at hun forstod min Hensigt; hun handlede sikkert i god Tro og blot for at føje mig.

Men Resultatet af vor Anstrengelse viste sig snart og blev yderst skæbnsvangert. Med en rasende Fart, som stadig blev vildere og vildere, løb Vognen lige ned i et Mosehul med Vognstangen boret dybt ned i Dyndet og Baghjulene

staaende ret op i Vejret. Det var et rædsomt Syn for mig, som nu tillige begyndte at faa Øjet op for, hvad der sandsynligvis vilde følge efter denne Bedrift, nemlig Forhør og Afstraffelse, maaske endogsaa offentlig i Skolen. Hvilken Rædsel! Sveden brød ud af alle Porer, og jeg saa klart, at her havde jeg begaaet en Forbrydelse, som temmelig sikkert vilde gøre mig ulykkelig for Resten af Livet.

I min Rædsel greb jeg til den daarligste Udvej, nemlig til den at bede Marie om at tie stille med det hele, hvilket hun beredvillig lovede og ærligt holdt, uagtet hun ikke havde risikeret noget ved at tale; hun var jo uskyldig i Forbrydelsen.

Allerede Dagen efter talte Drengene i Skolen om Jørgen Emmerts Vogn, som Jørgen med Møje havde faaet op af Møsehullet ved at spænde Hestene for Bagvognen. Drengene mente, at det var en af Byens Karle, som havde villet spille Jørgen Emmert det Puds. Ingen tænkte paa, at det kunde være en Dreng og endnu mindre paa, at det kunde være mig. Jeg stod og hørte paa det altsammen med Skamrødme paa Kinden. Min Farbroder spurgte vel i næste Time om, hvem der mon havde lavet den Hi-

storie, men da alle Drengene med den bedste Samvittighed forsikrede, at det ikke var dem, slog han sig til Ro dermed. Jeg havde tiet under hele Forhøret.

»Ind under Jul, hvor er det trist«, hedder det, og det er sandt nok, at vi har korte og mørke Dage, men i Skolen var der ikke trist. Børnene sang Julesalmer med Liv og Lyst. Min Farbroder var ikke nogen stor Sanger. Han havde en Monokord, et Instrument med en Metalstræng, hvorpaa han tog den første Tone og saa sang vi alle sammen. Han fortalte ogsaa, hvad han vidste om Salmerne, hvor gamle de var, hvem der havde skrevet dem o. s. v., og saa tilføjede han, at Latinskoledrengene i gamle Dage gik rundt og sang for Dørene i Julen og indsamlede Gaver til deres fremtidige Ophold paa Skolen og til deres hele Underhold. Saaledes havde ogsaa Morten Luther sunget for Dørene.

Disse Sangøvelser var en Fest, som Børnene alle satte Pris paa, og det samme gjorde jeg, men jeg kunde alligevel ikke rigtig glæde mig, thi min Forbrydelse trykkede mig stadig.

Værst var det om Aftenen, naar jeg kom i Seng. Jeg laa alene i en Seng i Øverstestuen.

Naar jeg havde bedt mit Fadervor og laa og tænkte paa mit Hjem og paa Fader og Moder og alle mine Søsken, som ikke kunde hjælpe mig, saa foldede jeg atter mine Hænder og bad: »Kære Vorherre, hvis du vil hjælpe mig ud af dette, saa skal jeg nok være en god og lydig Dreng i al Fremtid!«

Kære Læser, hvad mener du om en saadan Bøn? Har du nogensinde bedt saaledes til Vorherre? Det er min Tro, at der bedes Tusinder af den Slags Bønner imellem Aar og Dag, men jeg tror ogsaa, at de ikke hjælper, før man gør Skridtet fuldt ud og gaar til Bekendelse, det blev i alt Fald min Erfaring.

Juleaftens Dag mod Aften skulde jeg gaa over til Borup efter Postsagerne. En Husmand i Borup hentede Post i Ebeltoft 2 Gange om Ugen. Der var Julebreve og blandt disse ogsaa et til mig fra mit Hjem, fra min Moder. Hun fortalte smukt og kærlig om Hjemmet og om den kommende Jul og endte med at ønske, at Vorherre vilde være med mig paa alle mine Veje. Dette Brev modnede min Beslutning. Nu vilde jeg fortælle min Farbroder alt og tage, hvad der vilde følge paa. Det stod mig klart, at uden det fik jeg aldrig Fred.

Imidlertid fik jeg ikke fortalt det selve Juleaften, men først næste Morgen. Juleaften var altfor festlig og frembød ingen Lejlighed for mig, syntes jeg. Juletræ havde vi ikke, men Godter og Pebernødder fik vi, og efter Julebordet indrettede Marie og jeg en Butik, hvortil hun og hendes Søskende flittig kom og købte alle Slags Varer, medens jeg var Købmand, som stod bag Disken og gned mig i Hænderne og snakkede op om alt, hvad Butiken kunde præstere.

Legen gik godt nok, men jeg var alligevel alvorlig ved Tanken om, hvad der forestod, og da jeg kom i Seng, bad jeg atter den samme Bøn, og det med en Inderlighed som aldrig før, men ogsaa med en Fortrøstning, som jeg ikke tidligere havde kendt.

Næste Morgen mødte min Farbroder som sædvanlig i Stalden for at strigle og pudse Plagen, Klojen, som han kaldte den, medens jeg kørte Gødningen ud. Jeg spekulerede paa, hvorledes jeg skulde komme afsted med min Bekendelse, hvorledes jeg skulde faa begyndt. Men det gik lettere, end jeg havde tænkt.

Farbroder begyndte.

»Du er ikke rigtig glad, Jens Christian —

sagde han — jeg har lagt Mærke til det i de sidste Dage. Længes du, eller er der noget andet i Vejen? For det er da vel aldrig dig, der har lavet den Historie med Jørgen Emmerts Vogn?»

Jeg har tænkt paa det mange Gange siden, men trods al Tænken og al Overvejelse er det mig ikke muligt at fortælle, hvorledes jeg fik min Bekendelse frem. Jeg husker blot, at jeg storhulkede, og at jeg fandt min Farbroders Ord saa selvfølgelige, at jeg knap lagde Mærke til dem, før han endte med at sige, at nu vilde han fortælle det hele til Jørgen Emmert ved Kirken, og saa skulde jeg gaa derom om Eftermiddagen og bede om Forladelse.

Jeg var ikke med i Kirke den Juledag. Jeg fandt, at Tiden gik uendelig langsomt, aah saa langsomt. Jeg gruede for, hvad Jørgen Emmert vilde sige og gøre, naar jeg kom; men alligevel længtes jeg efter at faa en Ende paa det, for det vidste jeg, at hvis jeg blot slap nogenlunde over det med Jørgen Emmert, saa vilde jeg blive det lykkeligste Menneske i Verden.

Endelig oprandt Stunden. Jeg stod i Jørgen Emmerts Dagligstue med Huen i Haanden og havde hilst Goddag og Glædelig Jul. Jørgen sad for Bordenden og saa stræng og alvorlig

ud. Jeg vidste hverken ud eller ind, men saa gik det her som om Morgenen.

Jørgen brød Isen: »Naa, saa det er dig, der lod min Vogn løbe i Mosehullet — sagde han — det havde jeg ikke troet om dig. Jeg troede ikke, du var en slem Dreng.«

Hvorledes jeg fik bedt om Forladelse husker jeg heller knap, men Graaden kom straks og voldsomt til Udløsning af min sjælelige Spænding, saa voldsomt, at Jørgen Emmert øjensynlig blev bange og kaldte paa Kvindfolkene, for at de skulde give mig Pebernødder. Med Lommerne fulde af disse og med lettet Sind og et taknemmeligt Hjerte kom jeg syngende hjem til Skolen.

Men Jørgen Emmert sagde mange Gange siden: »De æ da en raare Dreng den Jens Christian!«

I Skolen havde jeg herlige Timer. Min Farbroder var en dygtig og stærk interesseret Lærer, som forstod at holde os i Aande Dagen igennem, og Børnene var livlige og opvakte. Jeg vandt gode Kammerater iblandt dem, hvis Navne jeg bevarer i kærligt Minde; jeg nævner nogle Navne: Rasmus Peder Meller fra Borup, Jens Slot ogsaa fra Borup, Rasmus Peter Holst

og Anders Peder Hansen fra Esby. Borgmester Jakob Jensen i Aarhus gik ogsaa i Esby Skole, han var lidt yngre end mig, men en flink og velbegavet Dreng. Jeg kunde fortsætte med mange flere Navne paa Drengene og Piger, men gør det ikke, fordi jeg ikke kan paaregne samme Interesse for dem hos mine Læsere som den, jeg sidder inde med. Anders Peter og jeg gik ogsaa i Skole med yngste Klasse, og da fik vi Lov til at læse Ingemanns historiske Romaner sammen og P. P.s Romaner om danske Søhelte. Mangen Gang fulgte Anders Peter med ned at flytte Faarene og paa Vejen repeterede vi, hvad vi saaledes havde læst, og fortalte desuden hinanden, hvad vi ellers havde læst af Bøger fra Sognebogsamlingen i Stødov, Kirkebyen, hvor vi kunde faa Bøger byttede hos Lærer Rasmussen.

Om Sommeren havde vi Gymnastik og Badning. Det var en hel Højtid, naar vi skulde til Badning. Denne foregik i Ebeltoft Vig med Drengene af ældste Klasse en Gang om Ugen, for saa vidt Vejret var godt. Vi marsjerede derned med Farbroder i Spidsen. Han var ikke nogen hurtig Fodgænger, thi dels var han en temmelig svær Mand, og dels havde han et daar-

ligt Ben med en Fontenelle, d. v. s. et lille Saar, som altid holdtes aaben til Flod. »Det er godt — sagde han — ikke at gaa hurtigt eller løbe, naar man skal i Bad, for er man altfor varm, naar man springer i Vandet, kan man let faa Krampe.« Mens vi badede stod han paa Stranden og kommanderede. Ingen maatte komme i Land, som ikke havde været helt under Vandet, og de større Dreng, som kunde svømme, skulde passe paa, at de, som ikke kunde det, ikke kom for langt ud. Naar Badningen var forbi, og vi var komne i Tøjet, tog vi undertiden Plads paa den høje Skrænt ved Vigen, og én eller anden af os fik Lov til at fortælle et Eventyr. Dette faldt ofte i min Lod. Vi sang ogsaa af og til en Fædrelands-sang. Om Sommeren gik jeg kun i Skole med ældste Klasse, og det var kun 2 halve Dage om Ugen. Jeg skulde jo passe Køerne.

Faster Hedevig havde sagt, at i Esby vilde jeg komme til at vade i Græs til Knæerne i Modsætning til Paabøl, hvor Græsset var tyndt og ringe; men det kom ikke til at slaa til. Ingen nulevende kan huske saa varm og tør en Sommer som 1868. Allerede i Juni var Græsset svedet af Markerne, og i Juli svandt det ogsaa bort

fra de lave Jorder. Hvor Jorden var leret, kunde man næppe banke en Tøjrepæl ned. Rugen tog Skade mange Steder. Vaarkornet blev næppe en halv Alen højt med ufuldkomne Aks. Kartofflerne groede anden Gang, da Regnen endelig kom til August. Saa ufrugtbar en Sommer faar Danmark næppe mere, selv om Varmen og Tørken bliver ligesaa stærk og vedholdende som i 1868, thi nu er vore Marker ganske anderledes fri for Ukrudt og i Gødningskraft, og nu dyrker vi Rodfrugt, som væsentlig tager sin Vækst efter August.

Køerne levede ved at drikke, sagde man, og vist er det, at de drak meget, Varmen pinte ogsaa dem. Solen sendte sine Straaler ned over den udtørrede Jord og de gispende Dyr fra Morgen til Aften, Dag efter Dag. Forgæves spejdede man efter en Sky paa Himlen, som kunde varsle om Regn, og rejste Vinden sig en Gang imellem, blæste den Varme ned og gjorde Tilstanden endnu mere trykkende. Paa Skolelodden var en lang og dyb Vandafledningsgrøft med vel nok ca. 3 Alen høje skraa Brinker; i den ledede jeg Køerne ind hver Dag, for der var altid noget Græs, og tillige var der noget Vand i Bunden og nogen Kølighed. De fire

Køer gik gerne ind i Grøften fra den østre Ende, hvor der ingen Brinker var, og gnavede rolig efter hinanden, indtil de et Par Timer efter kom ud ved den vestre Ende, hvor der heller ikke var Brinker. Det var forunderligt saa meget Græs, der groede i den store Grøft den Sommer.

Jeg havde faaet en Karudsetejne i Foræring, og jeg fangede Karudser i saa godt som alle Damme og Moser imellem Bakkerne, og ingen havde noget imod, at jeg kastede min Tejne ud, hvor jeg vilde. Jeg syntes, at de guldgule Karudser var ualmindelig smukke, naar jeg drog Tejnen op, og de sprællede i Solen, men agtede og skattede var de ikke. Faster gav dem til Svinene. Paa Skolelodden var et Vandhul, som udtørredes i Sommerens Løb, det var aldrig sket tidligere. Paa dens Bund laa mange døde Karudser besatte med Hesteigler. Det saa fælt ud. Regnen kom ikke, før den tarvelige Høst var i Hus, men da den kom, tog Græsset til at gro, saa det blev et godt Efteraar. Køerne blev slaaet løse og gik nu i Fællesskab med Nabovens, Gaardmand Søren Hansens. De var lette at passe, fordi der nu var Græs nok, og vi var to Drengene om det. Det var herlige Dage. Gan-

ske vist var det forbi med Brombærrene, som havde været saa gode i denne Sommer, at vi Drengene var sorte om Munden hver Dag, men saa morede vi os til Gengæld med at grave et Hus ud i én af Bakkerne og med at stege Kartofler og at fortælle Historier for hverandre og synge Viser. Viserne om Slaget ved Helgoland blev sunget meget, hvilket vist ogsaa havde sin Grund i, at Fregatten Niels Juel, Skruefregatten Jylland og Korvetten Heimdal holdt Øvelser i Farvandet rundt om Helgenæs det Aar. Det var helt højtideligt, naar Skibene havde Skydeøvelser, saa forestillede vi os Slaget ved Helgoland i fuld Gang.

Farbroder skulde til Skolemøde i Aarhus, det var vist 3' Pinsedag. Marie og jeg maatte komme med. Vi skulde sejle over med en Dæksbaad, som blev lejet for 1 Specie. Vi drog afsted Aftenen før. Det blæste stærkt af Vest, saa vi havde Modvind, men Skipperen mente, at vi nok kunde krydse os frem endda, og det gjorde vi, men det tog rigtignok en halv Snes Timer at sejle de tre Mil. Vandet slog over Dækket i etvæk, saa vi maatte opholde os i Lasten det meste af Natten, og der var ikke videre bekvemt, da Baaden var ballastet med store

Sten. Udenfor Aarhus Havn fløj Farbroders høje Hat til Søs. Skipperen gjorde et Slag efter den og jog sin Baadshage i den, men da han trak Baadshagen til sig, gik Hatten til Bunds og vi saa den aldrig mere. Vi var vaade og forfrosne, da vi kom i Havn.

Opholdet i Aarhus blev ordnet saaledes, at jeg skulde bo i Baaden, hvor en Kurv med Mellemmader stod til min Raadighed — vi havde ikke spist synderligt under Stormen paa Overrejsen — og Farbroder og Marie skulde bo hos én af hans Venner i Byen. Paa den Maade fik jeg Dagen til min Raadighed alene, og nu gik Turen rundt i Byen. Jeg var inde i Domkirken, og det store Rum betog mig stærkt, en saadan Skønhed overvældede mig næsten.

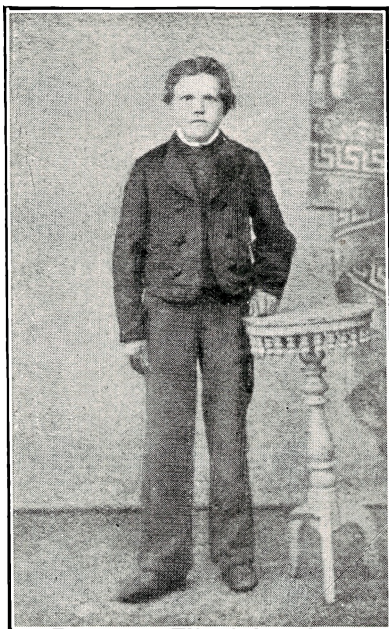
Kirken i mit Fødesogn var lille og tarvelig, og den paa Helgenæs var ganske vist større, og der var desuden ophængt et lille Skib i den, som i høj Grad vakte min Opmærksomhed, men en Sammenligning med Domkirken var selvfølgelig uden Mening, det forstod jeg. Det var et Selskab, som blev vist rundt, jeg var fulgt med ind og lyttede til, hvad der blev fortalt, og jeg fulgte med ud igen, uden at nogen sagde noget til mig, eller at jeg gjorde mig nogen

Betænkning over dette ekstraordinære Kirkebesøg.

Derefter travede jeg rundt i Gaderne, men det blev jeg snart ked af, navnlig da nogle Drengene fik mig til at trække i en Portklokke, hvilken Indretning jeg ikke kendte noget til, og dette medførte, at en Mand kom ud og tog mig i Nakken og skældte mig ud, medens Drengene løb deres Vej. I længere Tid opholdt jeg mig ved Havnen og saa Skibene losse og lade, hvilket interesserede mig meget, og da jeg derefter havde spist nogle Mellemmader og sovet et Par Timer i Baaden, blev jeg saa frisk, at jeg besluttede mig til at tage med Toget til Brabrand Station. Billetten kostede en Mark, og denne havde jeg faaet at more mig for. Jeg havde aldrig kørt paa Jernbane, men havde hørt meget om den stærke Fart, saa stærk skulde Farten efter Sigende være, at man ikke kunde se noget af alt det, man kørte forbi. Jeg havde talt med Farbroder om den Tur, og han havde sagt, at den kunde lade sig udføre, men der var den Ulempe derved, at jeg skulde gaa tilbage. Dette regnede jeg imidlertid ikke, og derfor drog jeg afsted. Trods alt det nye ved at køre paa Jernbane, blev Turen mig alligevel en Skuffelse,



Pastor Rambusch.



Som Konfirmand.

Farten var langtfra saa voldsom, som jeg havde ventet, og Tilbagevejen var trættende og besværlig, hvortil endvidere kom, at jeg gik vild i Byens Gader og først kom ned til Baaden ved Midnat, hvor jeg sov i Lasten og vaagnede i Morgenstunden, rystende af Kulde. Det Markstykke var mindre vel anvendt. To andre Markstykker, som jeg efterhaanden kom i Besiddelse af, mens jeg var paa Helgenæs, fik følgende Anvendelse: Det ene skænkede jeg til de de hungrende Finner og det andet til Kronprinsessens Brudegave, en prægtig sølvbeslaaet Bibel, som jeg siden med Glæde har set paa Amalienborg.

Næste Dag skulde vi sejle hjem. Det var varmt og blikstille, saa at Hjemturen tog endnu en Time mere end Udturen. Havet var spejlglat. Man kunde næppe se Køl vand efter Baaden. Skipperen fortalte Historier, f. Eks. følgende: Dampskibet Horsa skulde gaa ud fra Aarhus Havn. Der var en Del Mennesker med, men paa Kajen stod endnu flere, dels Dagdrivere og dels Slægtninge og andre, som vilde sige et sidste Farvel til Passagererne. Da skete det, netop som man begyndte at kaste los fra Bolværket, at en Kone løftede en lille Dreng op i Vejret og raabte til sin Mand paa Skibet:

»Lille Peter siger Farvel! Se Far, lille Peter siger Farvel!«

Hvorledes det nu gik til, om nogen har puffedet til hende eller hvordan, nok er det, hun tabte Drengen ned i Vandet og faldt selv om med et hvinende Skrig.

Der blev stor Forstyrrelse baade paa Skibet og paa Havnepladsen, men i samme Øjeblik sprang én af Skibets Matroser i Vandet efter Drengen, som var gennemvaad, men ellers ikke havde taget Skade, og derfor vrælede i vilden Sky. Da Matrosen kom op paa Kajen og afleverede Drengen til Moderen, sagde han:

Lille Peter siger Goddag igen!

Og dernæst sprang Matrosen ombord, medens Folk raabte Hurra for ham, da Skibet sejlede.

I Efteraaret tog min Farbroder mig med paa en Tur til Vinten-Enner Skole, hvor vi mødtes med min Fader, som var kørende dertil, fordi han vilde købe nogle Tønder Byg. Bygavlen var nemlig ganske mislykket i Vestjylland. Vi var ogsaa kørende ind til min ældste Farbroder, Kammerraad Palle Christensen i Brund i Skjold Sogn i Bjerre Herred. Denne Farbroder var oprindelig Skolelærer i Brund, men havde senere taget Afsked og købt en Gaard af Grev Frijs,

hvilken Gaard havde været Fæstegaard under Boller. Han var nu Amdsraadsmedlem i Vejle Amt og blev senere Forligskommissær. Da han kunde Tysk havde han været Befolkningen til megen Nytte under Krigen i 1864. Dels derfor og dels for sin Virksomhed som Lærer havde han faaet en Folkegave bestaaende af et smukt Taffelur med Sølvplade og et Sølvkaffestel. Han og hans Hustru havde ingen Børn. Naar jeg senere som Voksen besøgte dem, sagde de ofte, at jeg skulde arve Folkegaven efter dem, men da der ikke stod skrevet noget derom i deres Testamente, og jeg ikke meldte mig, blev Folkegaven solgt paa Auktion.

Rejsen var til stor Glæde for mig og da navnlig Mødet med min Fader, det var jo Hjemmet, jeg her kom i Forbindelse med, og hver Aften, naar vi kom til Sengs, spurgte jeg ud og fortalte saa længe, at han tilsidst sagde, at nu skulde vi sove. Baade i Vinten-Enner og i Brund havde de megen Frugt, og det kan nok være, at jeg spiste. Æbler og Pærer kendtes kun i Paa-bøl som noget, man kunde købe paa et Marked, og paa Helgenæs var heller ingen Overflod deraf. Rejsen frembød ingen Vanskeligheder af nogen Art. Sejlturene til og fra Aarhus gik let,

og Jernbanen mellem Aarhus og Fredericia var nu aabnet.

Det var ogsaa i Efteraaret henimod Jul, at min Kammerat Rasmus P. Holst og jeg tog os for at gaa langs Stranden rundt om Helgenæs. Turen var længere, end vi havde tænkt, men ikke uden Interesse. De høje Kystskrænter navnlig ud mod Ebeltoft Vig er stejle og flere Steder bevoksede med Slaaentorn, Brombær, Jordbær og alle Slags Blomster, hvilke sidste selvfølgelig var visnede, da vi gjorde Turen, men dog havde efterladt sig betydelige Levninger. Snart var vi oppe paa Skrænterne og snart nede ved Stranden og alt blev set efter. Paa Vestsiden af Landet ud mod Begtrup Vig stod mange Aalegaarde. Aalefiskeriet i disse er betydeligt. Proprietær la Cour paa Kongsgaarden fangede saaledes 75 Lpd. Aal paa én eneste Nat, og hver Lispund kostede en Specie. Sammenlignet med Nutidens Priser paa fede blanke Aal var det ikke meget, men den Gang betød 1 Specie ikke saa ganske lidt mere end 4 Kroner nu om Stunder. Rasmus Peter og jeg gjorde ogsaa en Tur til Ebeltoft sammen. Det var Konfirmations Søndag. Rasmus Peters Forældre skulde til Konfirmation i Draaby, Annexet til Ebeltoft, og

dem kørte vi med den største Del af Vejen derud. I Ebeltoft var ikke meget at se, men vi lagde dog Mærke til de gamle Tangdiger bag Haverne ud mod Stranden, hvilke vist endnu den Dag i Dag hører med til Byens største Mærkværdigheder. Da vi havde set os møet paa Byen, drog vi ud til Draaby, hvor vi naaede at komme med til Konfirmationsgildet. Der blev holdt Taler og Omkvædet i dem alle var dette, at i Dag var Konfirmandinden blevet et Menneske. Dette undrede mig, men siden fik jeg at vide, at Egnens Opfattelse var den, at Konfirmationen gjorde Børn til Mennesker.

Rasmus Peter og jeg holdt et Blad »Børnevennen« udgivet af Kantor Holst, det var den Gang et lille beskedent Blad sammenlignet med Nutidens Børneblade og med, hvad det selv voksede op til efterhaanden; men vi havde det meget kært, og da det bød paa en Præmieopgave, nemlig at tegne et Danmarkskort paa hvadreret Papir, tog jeg fat paa Opgaven. Jeg fik Præmie, en Farvelade med Pensel. Rasmus Peter havde faaet Agger Kanal lovlig bred, men fik dog en lille Knallertpistol i Ekstrapræmie. Vi var svært begejstrede. Jeg kolorerede alle de Billeder, jeg kunde faa fat i, først og fremmest i Børne-

vennen og i en gammel Læsebog, og Rasmus Peter skød Salut baade her og der.

1869 blev et Byggeaar i Esby. Paa Bakken øst for Byen byggedes en Vejrmølle. Den laa lige ved Vejen til Skolelodden, og der gik saa godt som aldrig en Dag, uden at jeg var henne at se, hvorledes Arbejdet skred fremad og faa Besked om Navnene paa de enkelte Dele af Møllen. Møllebyggeren hed Raupach, og han var meget flink til at give mig Forklaring paa alt. Han kom ogsaa ofte i Besøg i Skolen. Men da han fik at vide, at jeg en Søndag var gaaet op i Møllehatten og ud paa Axelen, som Vingene endnu ikke var sat i, og derfra havde talt til mine Kammerater nedenfor, blev han vred og forbød mig at gøre dette i Fremtiden, da han ellers blev nødt til at anklage mig til min Fabroder. Dette satte Skræk i mig, saa at jeg holdt mig fra at gentage Vovestykket. Samme Aar fik vi opført en ny Skole. Den gamle havde trængt til Afløsning længe. Skolestuen var for lille og alt var brøstfældigt. Svinestien var ved Siden af Skolestuen, kun adskilt fra denne ved en Lervæg, som Svinene en skøn Dag brød igennem til stor Fornøjelse for Drengene. Ved Eksamen taltes der hver Gang om

Nødvendigheden af at faa en ny Skole, men Præsten, Pastor la Cour, holdt igen. Han var Sogneraadsformand, og i denne sin Egenskab ansaa han det for sin Pligt at sætte sig imod alle ny Udgifter. Han var vist en jovial Mand, det gjorde han i alt Fald Indtryk af ved de halv-aarlige Eksaminer, med sin runde Mave og sin store sølvbeslaaede Merskumspibe. Han havde et Mundheld, som han ofte brugte, »sandt for Dyden«. »En ny Skole vil sandt for Dyden koste mange Penge — sagde han — vi maa passe paa ikke at faa for store Udgifter i Sognet, Høsten slaar fejl, det gaar sandt for Dyden ikke an at rive de gamle Huse ned, saa længe de nogenlunde kan holdes oppe.«

Saaledes omtrent havde han talt i flere Aar, og alt imens blev Skolens Bygninger, baade Stuehus og Udhus, daarligere og daarligere. Men i Foraaret 1869 kom Provst Langhoff fra Lyngby til Visitats i Skolen, og da skete der noget.

Provsten roste Læreren og Børnene og udtalte, at i den Henseende hørte Skolen til de bedste i Provstiet, men i Henseende til Bygninger var den sikkert den daarligste. Det var en Skam, at en dygtig Lærer og flinke Børn skulde nøjes

med saadan en Skole. Nu maatte Sogneraadet bygge en ny Skole endnu i denne Sommer. Der var ingen Grund til Udsættelse. Præsten kom med nogle spage Indvendinger og sit »sandt for Dyden«; men Provsten blev ved sit, og Enden paa Sagen blev, at Byggearbejdet kom i Gang inden en Maanedes Forløb, og at den nye Skole blev taget i Brug allerede i Oktober Maaned. Pastor la Cour var ingeniunde vrangvillig, da Bestemmelsen først var taget.

Hvorledes Pastor la Cour var som Præst kan jeg ikke udtale mig om; jeg hørte aldrig hverken Ros eller Daddel over ham i saa Henseende. Et Par Gange var der Møde i Skolen, hvor en Lægprædikant Frans Pallesen fra Grenaaegnen talte, men' til disse Møder kom Præsten ikke. Om Frans Pallesen kan jeg heller ikke sige meget, jeg lagde Mærke til ham for Navnets Skyld, »Palle« og »Pallesen« kendte jeg fra min Familie. Han gjorde Indtryk af at høre til de Stille i Landet, men Faster sagde, at han havde haft svære Sjælekampe, før han fandt Ro hos sin Frelser. Jeg kan huske, at de sang Salmen: »Urolige Hjærte, hvad fejler dig dog?« Maaske har det været ham en særlig kær Salme.

En af de sidste Dage i Oktober rejste jeg fra

Esby. Den sidste Nat sov jeg ikke, saa optaget var jeg af Forventning og Glæde over atter at skulle hjem. Farbroder fulgte med til Vinten-Enner Skole, hvortil min Fader var kørende for at tage imod mig. Vi aflagde Besøg i Brund og opholdt os en Dag over i Vinten-Enner. Her stiftede jeg Bekendtskab med Træskomand Thomas Nielsen Kirkelund, som mange Aar efter blev Folketingsmand for Vejlekredsen. Ingen af os tænkte den Gang paa, at vi skulde komme til at sidde paa Rigsdagen sammen. Skolens Jordlod var bortforpagtet, og saaledes var der god Plads i Udhuset til at lave Træsko.

Thomas Nielsen Kirkelund var en snaksom Mand, som gerne vilde fortælle for mig, mens jeg stod hos ham under Arbejdet. Han fortalte om de stærke Jyder i Øster-Snede og omliggende Sogne og om Valget i Vejle, hvor Lærer Thomas Nielsen var valgt, men truedes med, at Valget vilde blive forkastet.

»Lad dem kun forkaste Valget — sagde han — saa bliver han valgt igen med langt flere Stemmer. Nu sover Bønderne ikke længere.«

Jeg syntes godt om at staa hos Træskomanden og om at spørge ham ud, han var flink til at svare, syntes jeg, men egentlig længtes jeg

efter, at vi skulde køre derfra og sætte Kursen mod Hjemmet, og da vi endelig sad paa Vognen, som var læsset med Korn og med Frugt, hvorfor vi maatte køre i Skridtgang den hele Vej, ca. en halv Snæs Mil — vi laa om Natten i Give Kro — da kom det mig for, som om jeg hele Tiden var langt forude, og at min Moder sad hjemme og ventede og undrede paa, at vi blev saa længe borte.





KONFIRMATION

Opholdet paa Helgenæs havde i flere Henseender givet mig en Udvikling fremfor mine Jævnaldrende. Jeg havde set meget, hørt meget og læst meget. Nu kom jeg tilbage til Hedeegnen, og det var ikke frit for, at jeg følte, at jeg var mine Kammerater overlegen i Skolen, og at jeg lod dem mærke det. Kort sagt, jeg var i Færd med at blive vigtig.

Vigtighed er en slem Fejl. Med den vinder man ingen Venner, tværtimod, man virker stødende og irriterende paa sine Omgivelser. Vigtighed springer frem af Selvspejling, Selvbeundring og trives bedst hos dumme Mennesker, som ikke er i Stand til at vurdere deres Omgivelser retfærdigt, og som ikke forstaar, at de gør sig latterlige med deres Vigtighed. Det sidste forstod jeg, og derfor kunde jeg holde min

Vigtighed indenfor nogenlunde rimelige Grænser; men Bugt med den kunde jeg først faa, da jeg fik Kammerater, som i flere Henseender var mig overlegne. Saadanne Kammerater fik jeg i i Sognepræstens Dreng, som var jævnaldrende med mig, men i Kundskaber var mine Overmænd.

Sognepræsten i Sønderomme og Houen hed Edvard Rambusch. Han var en alvorlig og samvittighedsfuld Præst, som havde været Kapellan i Nørre Lyndelse paa Fyn, førend han kom til Sønderomme. Paa Fyn havde han haft Landstingsmand Jørgen Pedersen blandt sine Konfirmander, i Sønderomme fik han mig. Landstingsmanden og jeg talte ofte sammen om Pastor Rambusch og mindedes vor Konfirmationsforberedelse med Glæde, ligesom vi da ogsaa begge blev ved at staa i Forbindelse med hans Enke, saa længe hun levede. Fru Rambusch var en smuk, velbegavet og livlig Kvinde, som læste fremmede Sprog med sine Børn, og som havde en fremtrædende Evne til at fortælle. For mig stod hun som Livet i Huset fremfor hendes alvorlige Mand.

Allerede før Opholdet paa Helgenæs kom jeg sammen med Præstens Dreng; de var flere

Gange med Forældrene paa Besøg i Paabøl, men efter min Hjemkomst blev Forbindelsen livligere, og jeg kom adskillige Gange paa Besøg i Præstegaarden og overnattede der. Drengene hed Johannes, Frode og Sigurd. Johannes var lidt ældre end jeg og lignede sin Fader i Alvor og Grundighed. Frode derimod lignede sin Moder mest. Om Sigurds Karakter kan jeg ikke udtale mig, da han var saa meget yngre, og jeg ikke traf synderligt sammen med ham senere i Livet. I Kammeratskabet gik han under Navnet Kadibse, men hvorfor han fik dette Navn, minde jeg ikke.

Drengene blev senere dygtige Mænd alle tre. Johannes blev Arkitekt, Capitain og Direktør i Aktieselskabet Nielsen & Winther og lever endnu. Frode blev Kunstmaler og døde i Fjor i New York, hvor han havde grundet en stor og lønnende Virksomhed i Decorationskunst, hvilken fortsættes af hans Sønner. Sigurd døde for nogle Aar siden som Fysikus i Aalborg. Frode og jeg blev Venner for Livet. Vi vekslede ofte Breve, og han besøgte mig, naar han kom hjem fra Amerika. Han gik over til Kato-licismen, men det gjorde intet Skaar i vort Ven-skab, skønt vi ikke gik udenom Samtale om vor

Kristendom. Var vi end uenige om adskilligt, om Hovedsagen var vi dog enige. Vi var døbt med samme Daab, havde samme Frelser, samme Fadervor og samme Trang til Guds Naade.

Sønderomme har historiske Minder og Sagn fremfor Houen. Hovedgaarden Juelingsholm har tilhørt Juelerne. Paa Prædikestolen i Kirken staar: Lod Jens Juel gøre denne Stole Gud til Ære! og paa Taarnet: LOD FAG BDTS 1622, hvilket læses: Lod Fru Anne Grubbe bygge dette Taarn, sat 1622.

Under Koret var en Gravhvælving, hvortil Indgangen ganske vist var lukket, og hvorfra Ligene vist var taget ud og begravet paa Kirkegaarden. Drengene fortalte, at mens Hvælvingen var aaben, havde nogle unge Karle væddet om, hvem der turde gaa ned og hente en Hjærneskal om Natten. En af dem paatog sig at gøre det, medens de andre holdt Vagt udenfor. Da han kom ned, tog han en stor Hjærneskal, men hørte i samme Øjeblik en grov Stemme, som sagde: Det er min! Han tog da en anden og mindre, men ogsaa da hørte han en Stemme, om end spinklere, som sagde: Det er min! Saa tog han en ganske lille en og løb ud af Kirken med den, medens en fin Barnestemme raabte efter

ham: Det er min! Men Karlen mistede sin Forstand og fik den aldrig siden.

I Kæret Øst for Kirken stod en Pæl, hvorum Drengene fortalte, at den var rammet ned over et Spøgelse, som var manet ned der. Naar vi tog fat paa Pælen, syntes vi at høre en Stemme under den, som sagde: Ryk, Ryk! Vi rykkede ikke Pælen op, men om Grunden var den, at vi ikke kunde, eller muligvis den, at vi ikke turde, skal jeg ikke kunne sige. Sagnet fortæller, at det nedmanede Spøgelse var en Kone fra Bøvl, som gik igen og plagede Pastor Bang i Præstegaarden, fordi han havde bedraget hende for nogle Penge. Præsten kunde ikke selv faa Bugt med Spøgelset og sendte derfor Bud efter Degnen Welejus i Grindsted, som ogsaa havde gaaet i den sorte Skole. Degnen kørte over til Sønderomme Præstegaard en Aften før Midnat. Da han kom i Gaarden, sagde han til sin Kusk, at der nok vilde komme nogen og sætte sig op i Vognen og sige: »Kør nu!« Men det skulde han ikke bryde sig om, han skulde først køre, naar der kom én, som sagde: »Kør saa i Jesu Navn!« Degnen gik ind i Huset, hvor Præsten sad i Bagerovnen, og Genfærdet stod udenfor og truede ham. Degnen begyndte nu at læse, men Spøgel-

set vendte sig imod ham og sagde: »Du har selv bedraget en Enke for otte Skilling!« Degnen tog en Otteskilling op af sin Lomme og kastede til Spøgelset og læste videre saa kraftigt, at han drev det ud af Præstegaarden og hen i Kæret, hvor han manede det ned og drev Pælen ned over det. Om Kusken er at fortælle, at to Gange kom en Skikkelse og satte sig op i Vognen og sagde: »Kør nu!« Men Kusken kørte ikke, før Skikkelsen kom tredie Gang og sagde: »Kør saa i Jesu Navn!« Og da var det Degnen.

Da Sagnet knytter sig til Personer, som har levet, maa der sagtens ligge én eller anden Begivenhed til Grund for det.

Præstefamilien var stærkt nationalsindet, og det samme var mit Hjem, om end min Fader saa' nok saa nøgternt paa Begivenhederne. Da Degnen i Houen saaledes en Gang tilbød Børnene i Skolen et Danmarkskort for 4 Skilling, smukt koloreret, men med Hertugdømmerne paa, sagde min Fader, at jeg skulde bringe Kortet tilbage. »Nu er vi længe nok smurt om Munden med Storhed og Skidt — sagde han — nu gælder det om, at vi lærer at se, hvorledes vi sidder i det.« Sammen med Præsten holdt vi paa det Tidspunkt Bladet »Hejmdal«, som vi fik ved

Kirken hver Søndag, eller som jeg fik med hjem, naar jeg var paa Besøg i Præstegaarden. Vore Lege i Præstegaarden gik ofte ud paa at bygge Skandser, som vi forsvarede imod Tyskerne. Ingen af os holdt af at agere Tyskere. Det maatte da afgøres ved Lodtrækning. Vi kæmpede tappert og undertiden ret haardhændet, men hvorledes Lodtrækningen end var faldet ud, fik Tyskerne altid Klø, det sørgede vi for, selv om det desværre ikke stemmede med den historiske Virkelighed, som vi ellers ønskede at efterligne. Frode var især begejstret, og naar han fortalte om sine Oplevelser i Kroen, da de danske Dragoner kom der med deres tyske Fanger fra Træfningen ved Vorbasse, straaledede hans Øjne som Stjerner. Endnu paa sine gamle Dage holdt han af at fortælle om dette Barndoms-Minde, saa stærk havde denne Begivenhed grebet ind i hans livlige og fantasirige Barne-sind.

Vore Lege foregik i Frihed; intet blev os foreskrevet, men undertiden kunde vi paadrage os Irettesættelse af Præsten, og det holdt vi ikke af. En Gang havde vi saaledes taget Gaardens Vandingstrug til Brug som Baad i Vandingskanalen et Stykke nord for Gaarden. Det kostede

os megen Møje at bære det tunge Trug bort fra Gaarden og op i Kanalen; vi bar det paa Stænger; men Morskaben ved Sejladsen var Møjen værd. Vi sejlede den hele Eftermiddag til mørk Aften, og da vi gik derfra, lod vi Truget ligge. Vi var trætte, og pjaskvaade var vi for Resten ogsaa, for det var hændt mere end én Gang under Sejladsen, at én af os blev nødt til at springe overbord efter tabte Sager eller i Anledning af Mytteri mod Skipperen. Da vi kom hjem i Præstegaarden, stod Præsten i Gangdøren. Vi havde taget Vandingstruget uden Tilladelse, Røgteren havde savnet det, og nu kom vi hjem uden Truget. Vi fik læst og paaskrevet og under Trusel om korporlig Straf sendt tilbage til Kanalen efter Fartøjet. Gangen til Canossa kan næppe have været mere pinefuld for den tyske Kejser, end denne Nattefærd blev det for os. Frode opfriskede Mindet i en Bordtale for et Par Aar siden, og vi morede os derover, men var ikke rigtig enige om, hvem der havde faaet Ideen med Truget, han eller jeg. Derimod var vi skønt enige om, at ingen af os, hverken i vaagen Tilstand eller i Drømme den Nat, havde kunnet tænke os, at vi en Gang skulde komme til at le sammen over Historien.

Om Vinteren læste Præsten undertiden en eller anden Fortælling op for Familien i Dagligstuen om Aftenen. Han læste godt, men højtideligt, og vi sad allesammen musestille under Læsningen.

Da Krigen imellem Frankrig og Tyskland udbrød i Sommeren 1870, steg vore nationale Forhaabninger til det højeste. Nu skulde Napoleon nok tvinge Preussen til at opfylde § 5 i Pragerfreden. Vort Sogn havde hidtil kun haft én Postdag om Ugen, nu fik vi to, og hver Postdag løb jeg paa bare Ben ned til Kirkebyen efter Ringkjøbing Amts Avis, for at vi saa hurtigt som muligt kunde faa Besked om, hvorledes det gik med Krigen. Jeg holdt for egen Regning et Ugeblad, Skandinavisk Billed Magazin, som bragte Billeder af franske Generaler og et Kort over Krigsskuepladsen, hvilket kun omfattede en meget lille Strimmel af Frankrig, men derimod det meste af Tyskland. Ak, det Kort blev kun altfor snart til ingen Nytte. De danske Soldater i Lejren ved Hald blev beordret ned til Grænsen. De to yngste af mine Morbrødre var med, og Spændingen i vort Hjem var meget stor. Heldigvis kom Danmark ikke med i Krigen, og derfor kan vi næst Gud sikkert takke Kong Chri-

stian IX, som sammen med gamle Grev Frijs havde aabent Øje for Risikoen og ikke lod sig lokke af Hertugen af Cadores Henvendelse hertil. Ulykkerne brød ind over Frankrig Slag i Slag, og da Kejser Napoleon blev fanget i Slaget ved Sedan, brast de sidste af vore Forhaabninger. Under Kommunistopstanden i Paris sagde min Fader:

»Det Folk er raaddent, det gaar sin Undergang i Møde!«

Verdenskrigen i 1914—18 har vist, at han her dømte altfor haardt, men mange har sikkert tænkt som han.

I Efteraaret 1870 begyndte min Konfirmationsforberedelse. Naar jeg gik Vejen om ad Houen og ikke over Heden, havde jeg det meste af 2 Mil til Præstegaarden, og den Vej gik jeg for det meste, fordi Vejen over Heden var daarlig, og Vejen om ad Houen gav Følgeskab. Vi var 2 Dreng og 4 Piger fra Houen, som gik til Præsten den Vinter, hvoriblandt min senere Hustru. Det var 2 Gange om Ugen, Tirsdag og Fredag. Jeg gik hjemmefra før Dag og kom først hjem til mørk Aften.

Pastor Rambusch var, som jeg før har nævnt, en alvorlig Mand, som selv var vel forberedt,

inden han gik ind til sine Konfirmanter. Han fortalte os Bibelhistorie og Kirkehistorie og Træk fra Kristenlivet. Vi lærte en Del Salmer udenad, og Katekismus, som vi kunde udenad fra Skolen, gennemgik han saa jævnt og forstaaeligt, at sikkert ingen af os blev uberørt deraf.

Til Jul og Paaske havde vi »Send« med til Præsten, en Hane, en Snes Æg, en Skaal med Smør og til Paasken desuden en Rigsdaler eller en Specie, og da blev vi beværtede af Fruen, som ogsaa spillede for os paa Klaveret. Det gjorde hun for Resten flere Gange. Hun lærte os at synge forskellige Sange, som t. Exp. »O, Stjerne hav Tak vor ledende Ven« og »Den største Paaske, Verden har set«.

Konfirmationen fandt Sted i Houen Kirke. Vi stod paa Kirkegulvet efter Alder. Øverst stod en Dreng paa 18 Aar, og saa kom jeg. Præsten overhørte hver enkelt for sig. Han havde valgt Salmen »Løgnens Fader vi forsage« til Tekst for Overhøringen. Hver af os skulde fremsige et halvt Vers. Mens han talte med den første Dreng, opdagede jeg, at jeg ikke kunde komme paa den anden Halvdel af Verset, uagtet jeg vidste, at jeg kunde hele Salmen udenad. Jeg stod i stor Angst og Pine, men da Præsten

vendte sig til mig og sagde: »Og saa Du, Jens Christian!« brød det ud af mig:

»Alt han kan, og alt han véd,
Gør dog alt i Kærlighed;
I sit Billed han os skabte,
Igenløste det fortabte.«

Og saa glad og frejdig blev jeg derover, at jeg svarede højt og tydeligt paa alle hans Spørgsmaal. Anders Madsens Datter Mette Marie i Omvraa blev konfirmeret samme Dag, og de fulgte med hjem og spiste til Middag hos os. Konfirmationsgilde med Gaver og Telegrammer kendtes ikke i Houen den Gang.

Kort efter Konfirmationen blev Pastor Rambusch forflyttet til Øster- og Vester-Assels paa Mors. Da han holdt Afskedsprædiken i Houen, var Kirken fyldt til Trængsel, og mange stod udenfor paa Kirkegaarden og hørte hans gripende Prædiken gennem de aabne Vinduer. Han prædikede over Ordet: »Han anammer Syndere og æder med dem!« Menigheden gjorde Dagen til Offerdag for sin afholdte Præst.

Efterfølgeren blev én af de fordrevne sønderjyske Præster, Pastor Wiberg, som var nervøs og skrøbelig, og som derfor paa ingen Maade

kunde udfylde Savnet af Pastor Rambusch. Mine Forældre kørte nu ret ofte til Kirke i Tistrup hos Pastor Schjørring eller til Ølgod hos Pastor Buchholz, og jeg var for det meste med, saa længe jeg opholdt mig i Hjemmet.





LÆRERVIRKSOMHED

Efter Konfirmationen skulde jeg være hjemme og deltage i Arbejdet paa Gaarden. Det kneb mest for mig at følge med i Høsletten med Leen. De første Par Dage var min Krop som mørbanket, naar jeg stod op om Morgenen, men efterhaanden blev jeg trænet til det Arbejde ogsaa, jeg vilde nødig, at det skulde hedde: »Jens Christian kan ikke følge med!«

Det var ikke saaledes, at Bondearbejdet just kedede mig, men jeg fandt det dog interessant, da jeg hen paa Sommeren fik noget andet til Afveksling. Den ene af Sognets Landposter blev syg. Han boede i det sidst fra Gaarden udskiftede Hus og henvendte sig til min Fader med Anmodning, om jeg maatte besørge Turen for ham, indtil han blev rask; han vilde nødig opgive Pladsen. Jeg gik da Landpost en Gang om

Ugen i nogle Maaneder til hen paa Efteraaret. Turen gik ud fra Houen meget tidlig om Morgenen fra Købmand Mourids Jensens og fra Sognefogedens til Posthuset i Tarm og til Herredskontoret i Skjern. Breve og Aviser skulde jeg aflevere de to førstnævnte Steder, naar jeg kom tilbage om Aftenen, og saa maatte Sognets Folk selv hente deres Postsager der.

Om Sommeren holdt Folk gennemgaaende ingen Aviser, og af Breve var der kun faa, saa man vil forstaa, at den slunkne Posttaske ikke trykkede mig. Noget ganske andet var Tilfældet med de mange Bud og Kommissioner, som Posten maatte paatage sig under Vejs. Bud til Apotheket, til Købmanden, til Slagteren, til Farveren, til Sagføreren o. s. v. Jeg var ofte saa tillæstet med Pakker og Varer, at jeg Gang paa Gang maatte sætte mig for at hvile, og Vejen var lang. Der var henimod 3 Mil fra Paabøl over Houen til Herredskontoret i Skjern, og jeg var altid dygtig træt, naar jeg kom hjem. Men de mange Bud gav Penge, jeg tjente mange Fire-skillinger, undertiden indtil 3 Mark paa saadan en Postdag, og jeg satte ikke Penge til paa Vejen, for jeg havde Mellemmader med hjemmefra, og Drikke eller en Kop Kaffe fik jeg flere Steder,

hvor jeg kom med Pakker. Budpengene var mine egne, og jeg købte mig af og til en Bog for dem. En god Kammerat havde jeg med hver Gang, nemlig vor Hund, Krans, en Bastard af en Jagthund og en Puddel, men en stærk og modig Hund, som mesterlig forstod at sætte sig i Respekt hos en Landevejs Bisse, naar en saadan gjorde Tegn til at blive nærgaaende overfor mig. Apothekeren i Tarm havde to store Hunde, og dem pudsede han paa Krans, da denne en Dag var fulgt med ind paa Apotheket. Der blev et frygteligt Spektakel. Krans bed saa vældigt fra sig, at Apothekerens Hunde tilsidst søgte Ly hos deres Herre.

I Førstningen morede Apothekeren sig over Slagsmaalet, men mod Slutningen blev han gnaven og forbød mig paa det strengeste at tage Hunden med ind i Fremtiden, hvilket jeg selvfølgelig lovede og skyndte mig ud med Krans, som hinkede bag efter og endnu knurrede af Vrede. Jeg roste og klappede den og gav den én af mine bedste Mellemmader. Af og til sad den og slikkede sine Saar, men den fulgte trofast med hele Dagen, og mod Aften løb den atter paa fire Ben.

En anden Afveksling fik jeg samme og næst-

følgende Sommer. Købmand Mourids Jensen i Houen havde en stor Forretning, hvor det ofte kneb med at holde Bøgerne a jour, og saa kom jeg da derned en Uge ad Gangen for at skrive. Mit Arbejde bestod for det meste i at overføre fra Journal til Hovedbog, og det kunde jeg nok magte, men værre var det, naar jeg en enkelt Gang skulde overføre fra Kladdebog til Journal, thi Butiksdrengene skrev nogle værre Krage-tæer i deres Hastværk. Købmanden var en flink og dygtig Mand, men noget hidsig af Naturen. Han havde gentagne Gange advaret mig mod at lægge Armene op i Hovedbogen, mens jeg skrev. Bogen skulde holdes ren og fri for krøllede Blade. Det var rigtigt, men undertiden glemte jeg det, og da han en Gang traf mig i Synden, løb Hidsigheden af med ham, saa han drev mig en knaldende Lussing, som nær havde bragt mig til at falde ned af Stolen. Det var let at mærke, at han straks fortrød sin Hidsighed, men siden den Tid kan jeg aldrig se nogen sidde med Armen i en Bog uden at mindes den Lussing og uden at ærgre mig over en saadan Mishandling af Bøger.

Købmandens Hjem var gæstfrit, og jeg kom der ofte, ligesom han gentagne senere besøgte

os i vort Hjem. Nu er han død. Hans yngre Broder August Jensen Kirkegaard var min Ven fra Børneskolen, og Venskabet har holdt sig Livet igennem. Han blev Seminarist ligesom jeg og har haft en Realskole i Aarhus »Kirkegaards Skole«, som nu er overtaget af en af hans Søner. Han var gift med Forfatterinden Nicoline Kirkegaard.

I Efteraaret 1872 blev jeg antaget som Hjælpe lærer for de yngste Børn i Hovedskolen i Houen. Jeg skulde ikke have Løn, men frit Ophold i Huset hos Degnen, Lærer Kr. Kristensen, og om Aftenen nogen videregaaende Undervisning hos ham.

Degnen var en flink og dygtig Lærer, hos hvem jeg havde gaaet i Skole den meste Tid som Barn, naar jeg var hjemme i Paabøl. Han var navnlig dygtig til at fortælle. Han syslede allerede den Gang med Tanken om at oprette en Ungdomsskole ved Siden af Børneskolen, hvilket ogsaa senere lykkedes ham, idet han oprettede en Skole for unge Piger, som vilde uddanne sig til Vinterlærerinder. Denne Skole gaar endnu under Ledelse af hans Svigersøn, Lærer Østergaard, som ogsaa er hans Efterfølger i Lærereembedet.

I Vinteren 1872—73 var der to andre unge Mennesker i Huset hos Lærer Kristensen, en Sønderjyde, Hans Hansen og Niels Jensen fra Nollund i Grindsted. Den første blev senere Seminarist og Lærer i Firgaarde ved Skanderborg. Den sidste tog ikke Eksamen, men opholdt sig til sin Død i København som Literat Nørlund. Vi tre sad sammen om Aftenen i den gamle Skolestue og nød Undervisning og læste, og vi sov ogsaa samme Steds i en Slagbænk, som blev trukket ud om Aftenen og slaaet sammen hver Morgen. I den sad vi fast kilet ned hver Nat. Vi skiftedes til Midterpladsen, men om det var fordi, at denne blev anset for den bedste, husker jeg ikke. Det modsatte kan ogsaa have været Tilfældet. Lærer Kristensens Hjem var fornøjeligt og godt for unge Mennesker, men Huset var gammelt og Stuerne smaa. Faa Aar efter blev der bygget ny Skole og Lærerbolig.

Da Foraaret kom, rejste Hans Hansen til Seminariet, men Niels Jensen og jeg skulde overhøres af Provsten for at faa en Attest paa, at vi kunde undervise i en Biskole. En saadan Overhøring kaldtes Provsteksamens, et noget misvisende Navn forøvrigt. Vor »Provsteksamens«

blev taget i Skjern hos Provst I. de Hemmer-Gudme. Niels Jensen fik Karakteren »ret vel skikket« og jeg »meget vel skikket«. Vi blev overhørt i alle Discipliner, skrev Stil og regnede et Stykke efter Cramers Regnebog. Da jeg kendte denne fortræffelige Regnebog fra Helgenæs, blev jeg snart færdig med min Op-gave. Niels Jensen havde den samme, men sad og kludrede med den, og det blev ikke stort bedre, da Provsten vilde hjælpe ham. Overhøringen tog hele Dagen.

I Vinteren 1873—74 var jeg Biskolelærer i Knaplund i den nordre Del af Houen Sogn. Denne Del af Sognet bestod den Gang af Lyngmoser. Disse er nu opdyrkede, og den hele Egn er ganske forandret. Teglhængte Gaarde med Haver og med grønne Marker er traadt i Møsernes Sted, og Beboerne er velhavende i Sammenligning med Fortiden.

Sogneraadet havde lejet mig for Vinteren. Min Løn var 55 Rigsdaler for de 6 Maaneder, og derfor skulde jeg selv sørge for Kost og Logi. Dette fik jeg i en Gaard i Ørbæk hos min Moders Morbroder for 24 Rdl., og saa forærede han mig endda en Specie, da jeg betalte ham i Foraaret, inden jeg drog derfra. »For

— sagde han — Du har skaffet os en morsom Vinter.« Morskaben bestod vist mest deri, at jeg om Aftenen havde meget at fortælle, som Familien gerne vilde høre.

Min Skolestue var et lejet Værelse hos en Husmand, Store Niels. Der var Stengulv, men da baade Børnene og jeg gik i Træsko, gjorde det ikke noget. Der var en Bilæggerovn, som nok kunde varme Stuen op. Der var 13—14 Børn i alle Aldre, lydige og flinke, saa at det ikke var vanskeligt at holde Disciplin, og for disse holdt jeg nu Skole efter det Forbillede, jeg havde fra min egen Skoletid i Houen og fra Helgenæs. Jeg var kun et Par Aar ældre end de ældste af Børnene, men det voldte mig ingen Vanskelighed.

Der tales og skrives saa meget om den vestjyske Skoleordning. Den lastes af nogle og forsvares af andre. Men en Kendsgerning er det, at den gennemgaaende staar godt Maal med Ordningen i det øvrige Land. Dette Resultat skyldes selvfølgelig ikke, at dens Biskolelærere og Vinterlærere og Lærerinder har mindre Uddannelse end Lærerkræfterne i det øvrige Land. Ikke heller skyldes det den Omstændighed, at Forældre og Værger interesserer sig mere for

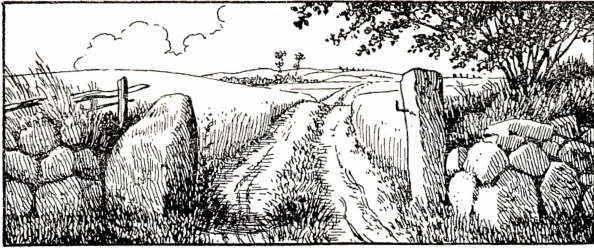
Børnenes Undervisning i Vestjylland end andet Steds, for det er næppe Tilfældet nu mere. Hjemmeundervisning er forsvundet de fleste Steder. Børnene kommer nu ofte i Skolen uden at kunne læse, ja undertiden endog uden at kende Bogstaverne. Nej, Aarsagen maa snarere søges deri, at alle Børn, store og smaa, gaar til Skole hver Dag om Vinteren. Derved faar de en samlet Skolegang paa en Aarstid, da de ikke tages i Brug til legemligt Arbejde og derfor er kvikke og lærenemme. Jeg har mange Gange undret mig og glædet mig over, saa langt man kunde naa frem med Børnene mod Slutningen af Vinteren, i Marts Maaned f. Eks. Man kunde se Fremskridt for hver Dag. Det var som at støbe paa Lys. Den vestjyske Skoleordning var oprindeligt ikke nogen Ordning, men derimod en Undtagelse fra og en Lempelse af Forordn. af 1814. Nu er den efterhaanden vokset frem til en Ordning med Hovedskoler og Biskoler. Vinterlærere og Lærerinder antages for de yngste og yngre Klassers Vedkommende for Vinteren; medens de fast ansatte Lærere alene underviser disse Klasser om Sommeren. Derved bliver det muligt, at alle Børn kan søge Skolen hver Dag om Vinteren og til Gengæld lære det praktiske

Arbejde om Sommeren; thi dette skal Barnet ogsaa lære, hvis det ellers skal faa en harmonisk Opdragelse. Den vestjyske Skoleordning er praktisk og god, men billig er den ikke mere. Nu er Lønningerne ganske andre, og man hjælper sig ikke med lejede Stuer. Vinterlærerne og Lærerinderne er maaske ogsaa fuldt saa godt uddannede nu som tidligere, derom tør jeg ikke rigtig udtale mig, thi Lærerinder er først blevet almindelige i de sidste 30—40 Aar, og i mange Aar uddannede Staby Højskole dygtige Vinter- og Biskolelærere.

Min Opfattelse er den, at vi gennemgaaende har dygtige og flinke Lærerkrafter i vor Folkeskole, og jeg forstaar oprigtig talt ikke det stærke Krav, som nu lyder, om et Aars mere Uddannelse paa Seminarierne. De der vil lære Sprog til Brug i Realskoler, kan tage særlig Undervisning deri, men hvorfor skal alle Lærere bebyrdes dermed? Hvorfor skal Seminarieundervisningen gøres mere langvarig og mere kostbar? Jeg ser ingen fornuftig Grund dertil. Vor Seminarieundervisning er tilstrækkelig for dem, der har Lyst til at være Lærere og har »Gnisten«, thi savner de senere én eller anden Kundskab, da skal de nok vide at skaffe sig

den, og da kan de skaffe sig den paa det Grundlag, Seminariet har givet dem. Og de, der ikke har Lysten og ikke har »Gnisten«, ja hvad skal man egentlig stille op med dem?





FYN

I Sommeren 1874 opholdt jeg mig paa Fyn for at se, hvorledes Undervisningen gik for sig i de fynske Friskoler, som jeg havde hørt meget om, navnlig af en Morbroder Hans Kristian, den samme, som jeg var med, da vi skulde have været til Tønder med Lam. Senere havde han været paa Kolds Højskole og var blevet gift med en fynsk Pige. De boede i hendes Fødehjem en lille Gaard i Pederstrup.

Jeg fik Ophold i 3 Maaneder hos Friskolelærer Kr. Videbæk i Drigstrup og i andre 3 hos Friskolelærer Knud Rasmussen i Sødunge, begge Steder i udmærkede Hjem, hvorfra jeg kun har gode Minder, og hvorfra jeg fik Lejlighed til at besøge flere Friskoler og til at deltage i offentlige Møder af forskellig Art, selvfølgelig kun som almindelig Tilhører. Tillige fik jeg Lejlig-

hed til at gaa i Kirke i Valgmenighederne i Kjerteminde og i Ryslinge, til hvilke de to Hjem hørte. Vilhelm Birkedals varme og aandfulde Forkyndelse gjorde stærk Indtryk paa mig, hvilket vel hang sammen med, at jeg havde hørt saa meget godt om ham i mit Hjem. Men ellers maa jeg sige, at Sangen var det, som gjorde størst Indtryk paa mig den Sommer. Jeg havde ikke hørt saa god Sang tidligere hverken i Kirke, Skole eller Hjem eller ved Møder, og jeg sang med af Hjærtens Lyst. I Friskolerne var Sang og Fortælling det bærende; men i alle øvrige Fag stod disse Skoler ikke over de Skoler, jeg hidtil havde kendt.

I Sødunge var Huskredsen stor, thi Knud Rasmussen havde Børnehjem og Landbrug foruden Skolen. Jeg kom dertil til Høsten og tog Del i Høstarbejdet og Arbejdet med Besætningen. Høsttiden var livlig. Øllejler og Madkurve blev flittig tilset, og Æbleskiver og andet Mundgodt blev bragt ud i Marken til os. Om Aftenen fik vi Gammeltøl, saa meget vi vilde drikke. Paa Gaardene fik Mandfolkene efter Sigende desuden en Pind i Øllet. »Pinden« var en Snaps Rom. Kosten paa Fyn var i det hele taget kraftig og god. Sulefadene var store og

Øllet stærkt. Der fortælles, at Frederik VI altid formanede de unge Lieutenanter, som skulde til Garnisonerne paa Fyn, at de skulde holde sig slanke. »Pas paa — sagde han — de spiser saa møjet derovre.«

I Knud Rasmussens Hjem var der samtidig med mig en flink ung Sjællænder, Hans Stampe, som blev Friskolelærer paa Sjælland. Jeg har senere truffet ham et Par Gange, men om han lever endnu, véd jeg ikke. Han var alvorlig Kristen og har sikkert udført et trofast Arbejde i sin Skole. Samtidig var der to Piger Karen Marie og Marie. Den sidste blev senere gift med Højskoleforstander Anders Jørgensen i Høng og er død. Den første har jeg tabt af Syne. De var begge livlige og flinke.

For den fynske Ungdom var St. Knuds Marked i Odense Sommerens Hovedbegivenhed. »Ses vi ikke før, saa ses vi da til St. Knuds Marked,« var en staaende Afskedshilsen for mange. Lange Vogntog med pyntede Mennesker stævnede ind til Odense den Dag. Alle Butikker straaledede omkap, og i Gaderne gik hele Rækker af Piger Arm i Arm til at begynde med. Ud paa Dagen saa man flere Karle og Piger gaa Par om Par til og fra de forskellige

Forlystelser, Danselokaler, Gøglertelte, Sejlture paa Aaen o. s. v. og mod Aften rullede de lange Vogntog atter tilbage mod Hjemmene med syngende og glade Markedsgæster. For mig var denne Markedsdag en hel Oplevelse. Jeg havde aldrig set eller tænkt mig et saa broget Folkelivsbillede. De fattige Markeder Foraar og Efteraar i Sønderomme kunde ikke paa langt nær sammenlignes dermed. Festligheden forhøjedes yderligere for mig ved den Omstændighed, at jeg traf sammen med Brødrene Johannes og Frode Rambusch. Johannes var i Tømrerlære og Frode i Malerlære i Odense. Markedsdagen var Fridag, men Frode havde tjent en Ekstrasilling ved at male et Plankeværk, og han og jeg fulgtes da ud at se paa Stadsen. Han trakterede med Kager og Limonade og gav desuden en Rotur paa Aaen, hvor der var fuldt af Baade med syngende og jublende Ungdom. Det var noget andet end Vandingstruget i Kanalen i Sønderomme.

Mens jeg opholdt mig i Drigstrup, blev Fynboerne gæstet af Sønderjyder. De blev indkvarteret rundt om i Familierne, hvor de tilbragte den første Dag efter Ankomsten med at se sig om og med at samles i mindre Kredse til Op-

muntring med Samtaler og Sang. Anden- eller Trediedagen holdtes et stort Folkemøde med dem i Rønninge-Søgaards Skov, hvor der blev holdt mange Taler og sunget endnu flere Sange til Styrkelse af Haabet om Genforening med vore Brødre og Søstre syd for den ulykkelige Grænse ved Kongeaaen. Blandt Talerne lagde jeg især Mærke til den sønderjyske Frimenighedspræst Poulsen fra Bovlund, ja om han allerede var Præst den Gang, skal jeg ikke kunne sige, men ellers blev han det snart efter. Han indledede sin Tale med at bekende Troen, og det gjorde han paa sønderjysk Maal saaledes:

»Æ forsager æ Døwl o al' hans Gjanninger
o al' hans Væsen, o. s. v.«

For mig var Højdansk det hellige Sprog og er det endnu. Paa det har jeg lært at bede mit Fadervor, til det har jeg lyttet ved Gudstjener og deltaget i den hellige Nadvere, og det stødte mig, da jeg hørte Troesbekendelsen fremsagt paa den Maade, ligesom det ogsaa støder mig, naar jeg undertiden hører en Præst indlede Fadervor med »Vor Far!« Vil man ikke beholde det gamle »Fader vor«, fordi det formentlig er en tysk Ordstilling, »Vater unser«,

saa kan man dog i det mindste sige »Vor Fader«. Forøvrigt kan jeg ikke se, at »Fader vor« er mindre dansk end »Datter min« som Digteren bruger i en af vore skønne Sange: »Datter min, lær dig til i Tide . . .«.

Biskop Martensen skriver i sin Bog »Af mit Levnet« om Kirkesproget i Angel, at det var tysk, uagtet de fleste Folk i Angel i hans Barn-dom talte Dansk — sønderjysk Maal — i Hjemmet. De bad deres »Vaterunser« og gik til »Das heilige Abendmahl«. For dem havde Tysk været det hellige Sprog lige siden Reformationen, som uheldigvis kom til dem paa Tysk, og Martensen advarede imod at ændre dette Forhold ved kongelige Reskripter. Jeg har senere faaet at vide, at Poulsen holdt op med at bekende Troen paa den Maade, fordi hans Menighed ikke syntes om det.

En anden Taler hørte jeg for første Gang ved dette Møde; det var Morten Eskesen, som da var Friskolelærer i Odense. Hans Tale mindes jeg ikke, men derimod den Varme, hvor-med den blev holdt. Hans Kærlighed til det tabte Land var saa umiskendelig ægte, at den ikke kunde undlade at gøre Indtryk paa Tilhørerne. Senere blev han Danskhedens Apostel

i Sønderjylland i mange Aar. Utallige Hilsener har han bragt frem og tilbage over Kongeaaen, og hver Gang han besøgte mig, hvad enten det var i København eller i Hee — og han kom hvert Aar — havde han altid noget at fortælle der nede fra. »Haabet lever endnu,« sagde han, »og det bliver ved at leve.« Og saa fortalte han og sang.

Han har ofte talt og sunget for os i vort Hjem i Hee i Timevis. Undertiden tog han paa at fortælle ved Bordet, saa vi maatte bede ham om at tie og spise, thi ellers fik han ingen Mad, saa optaget var han. Hver Gang han kom, indledede han gerne med at sige: »Jeg har holdt Skole for Din Fader! Han var kun et Aar yngre end jeg, men vi kom godt ud af det!« Det havde sin Rigtighed. Morten Eskesen begyndte sin Lærervirksomhed som Vinterlærer i Lyne Sogn, hvor min Fader den Gang opholdt sig hos en Slægtning paa Østergaard.

Naar Morten Eskesen kom om Vinteren, havde han for det meste lange Støvler udenpaa Benklæderne, og saa kan det nok være, at det lød af noget, naar han tog paa at synge en Kæmpevisen paa en Snes Vers og trampede Takten dertil. En Gang i København spurgte han, om jeg

mente, at Kongen vilde tage imod ham, hvis han kom med saadanne Støvler paa.

»Jeg har ikke andre med,« sagde han.

»Kongen gør ingen Indvending — sagde jeg — hvis du blot kan komme forbi den jourhavende Adjutant, men denne gør sikkert heller ingen Indvending, naar Du fortæller, hvem Du er, og Dit Ærinde.«

»Mit Ærinde; jeg har Hilsen til Kongen dernede fra. Skulde det ikke være Ærinde nok?«

»Jo, vist saa, gaa Du bare,« sagde jeg. Og saa gik han.

Da han kom tilbage, var han glad som et Barn. Kongen havde været dybt rørt over, hvad Morten Eskesen fortalte ham.

Der var Barnlighed og Poesi over Morten Eskesen. Han skrev Bøger og Digte og Melodier og samlede en Sangbog, som blev brugt meget, og udkom i mange Oplag. Hans Digte var undertiden saa barnligt naive, at Folk trak paa Skuldrene ad dem, men Morten Eskesen lagde ikke Harpen væk af den Grund. Mens jeg var paa Fyn, skrev han en Sang til Friskolelærer Olsens Bryllup i Lunde. Sangen begyndte saaledes:

»Olsen i Lunde,
Vidste vi nok,
Være ej kunde
Sten eller Stok,
Kold imod Kvinden,
Som til Mandinden
Skabtes med flagrende Lok.«

Da han en Gang havde skrevet et Digt, hvori forekom følgende ubehjælpsomme Vers:

»Verdensfyrsten, naar det kniber,
Klæder sig i Kirkeskrud,
Og hans Sendebud som Viber
Raaber Verdensfreden ud. .
Kirkeduen, himmelblaa,
Tænkes der kun lidet paa,«

fortæller man, at Uffe Birkedal gjorde en Parodi derpaa saalydende:

»Gamle Morten, naar det kniber,
Klæder sig i Digterskrud.
Om vi synger eller piber,
Kommer der et Digt herud.
At det Mening have maa,
Tænker Morten lidt kun paa.«

Jeg tør ikke svare for Sandheden af denne Fortælling, men jeg har da hørt den af en paa-

lidelig Mand. Man mene nu om Morten Esken, hvad man vil; jeg tror, at han trods alle sine Mærkeligheder har udført en Mission i vort Folk, som vi har Grund til at takke for.

Hen imod Sommerens Slutning var jeg med til et politisk Møde i Nyborg. Jeg havde ikke været med til et saadant tidligere. Mødet var bekendtgjort til Raadhussalen, men da denne langtfra kunde rumme Forsamlingen, blev det ordnet saaledes, at Talerne blev holdt fra Raadhusaltanen, medens Folk stod paa Pladsen nedenfor. Jeg blev dog oppe i Salen og sad i et Vindue ved Siden af Talerne, hvor jeg ikke alene fortræffeligt kunde høre, men tillige kunde hvile mine trætte Ben; jeg havde nemlig spaseret hele Vejen fra Sødunge. Efter Mødet, som trak ud til Mørket faldt paa, var jeg saa heldig at komme op at køre det meste af Vejen tilbage.

Der var Talere baade fra Venstre og Højre. Berg, Berntsen, Anders Tange, Lars Dinesen o. fl. Forhandlingerne drejede sig mest om Parlamentarismen og om Venstres Stormløb imod Ministeriet Holstein, som nylig var fra-traadt og erstattet med Ministeriet Fonnesbech. Lars Dinesen og Berg var Hovedtalere fra hver sin Side. Lars Dinesen lod Berg høre, at Ven-

stre var Skyld i Rigsdagssamlingens Ufrugtbarhed. Venstre standsede ikke blot Ministeriets Lovforslag i Folketinget, men endogsaa sine egne, saa at det paa én Maade aad sine egne Børn. Rigsdagssamlingens betydeligste Resultat var Loven om de ny Tændstikker. Berg forsvarede Venstres Stilling med Henvisning til det unyttige i at lade Lovforslag med Tidens nye Ideer og Krav gaa op til Landstinget under Ledelse af et Ministerium, som var Modstander af Forslagene. Vi burde komme dertil, at Ministeriet var i Overensstemmelse med Folketingets Flertal, thi først da kunde det blive virkelige Mæglere imellem Tingene, og først da kunde der gennemføres gode Love.

Som foran nævnt havde jeg ikke tidligere været med til et politisk Møde, men jeg savnede dog ikke Forudsætninger til at følge Forhandlingerne. I mit Hjem holdt vi stadig Aviser, og min Fader tog altid til Valg. Han var Modstander af Grundlovsforandringen i 1866 og ivrig til at opfordre til Deltagelse i Valget den 14. November 1873, da Kravet om Parlamentarismen egentlig første Gang ret var fremme paa Valgtribunerne som et Kampspørgsmaal. Ganske vist kom Kravet om Parlamentarismen

frem allerede i Det forenede Venstres Fællesudtalelse i 1870, og ganske vist var Venstres Program af 1872 skrevet med Parlamentarismen som Forudsætning, men noget større Røre vakte Kravet dog ikke før i 1873, da Folketinget nægtede Finanslovens Overgang til 2' Behandling. Grundene til, at Kravet om Parlamentarismen ikke straks fangede Folks Opmærksomhed i 1870 og 1872 var dels den fransk-tyske Krig, dels Socialdemokratiets Fremkomst her hjemme og endelig dels det saakaldte literære Gennembrud i København og yderligere den stærke Modstand, som en Del af den grundtvigske Retning rejste imod Sammenslutningen af Venstregrupperne paa Rigsdagen til Det forenede Venstre. Man kaldte det en Forening imellem Kød og Aand; og blandt disse Modstandere var Vilhelm Birkedal ikke mindst virksom, hvilket virkede splittende blandt Grundtvigianerne paa Fyn. Splittelsen øgedes yderligere ved det grundtvigske Vennemøde i Odense i 1874, da Berg tog Ordet til Forsvar for Sammenslutningen.

I det hele taget var Folket i stærk Bevægelse i 70erne. Straks efter den ulykkelige Krig i 1864 følte Folket sig saa nedslaaet og

lammet, at mange tvivlede om Landets Fremtid, men lykkeligvis rejste Villien til Livet sig snart igen, og allerede i 1866 og i de følgende Aar begyndte ny Liv og Virksomhed at røre sig paa mange Omraader, aandelige saavel som materielle. Vidnesbyrd herom fik vi i Aaret 1916 i den Række 50 Aars Jubilæer, som da fandt Sted: Det danske Hedeselskab, det forenede Dampskibsselskab, forskellige Højskoler og Fri-skoler, Provinsblade, Skytteforeninger o. s. v., o. s. v. Nu vil jeg langtfra paastaa, at jeg i 1874 og følgende Aar havde klart Blik for alt dette, men jeg var dog for saavidt med, som jeg saa og følte Livet røre sig rundt om mig og efterhaanden fik en voksende Forstaaelse af, at det atter gik fremad i vort Fædreland.

Men det var ikke den politiske Bevægelse, som greb mig stærkest i 70ernes Liv. Jeg var Venstre, som man var det i mit Hjem, og jeg troede, at Bønderne kunde gøre en betydelig Indsats i vort offentlige Liv til Gavn for Danmarks Fremtid, men min Interesse drejede sig først og fremmest om Skolen. Her troede jeg at have en Opgave, som jeg burde uddanne mig til at tage op. Politisk Fanatisme kendte jeg den Gang intet til. Den 5. Juni 1874 var jeg

til Grundlovsfest i Kjerteminde, hvor Kredens Folketingsmand Michael Pedersen holdt Tale for Grundloven og drog til Felts mod Venstre, uden at jeg blev anfægtet deraf. Den politiske Kamp var endnu ikke saa tilspidset, som den blev i de følgende Aar under Estrups Ledelse.

Venstre i Folketinget gik stærkere og stærkere paa under Kampen, stærkere, end dets indre Kraft kunde svare til, og stærkere, end dets Medhold hos den offentlige Mening gjorde tilraadelig. Venstre havde egentlig alt det imod sig, som hidtil havde slaaet Tonen an her i Landet: Den stærke nationalliberale Presse, Universitetet, Dommerne, Præsterne, Hæren og Flaaden, Handelsstanden, Pengemagten, Købstæderne, de dannede Kredse o. s. v. Men endnu havde alt dette ikke samlet sig i fælles og bevidst Modstand imod Venstre og imod det parlamentariske Krav; endnu nøjedes mange med blot at trække paa Skuldrene eller at le ad Venstres Krav om at danne Ministerium. Betegnende i saa Henseende er flere af Datidens politiske Viser, som t. Eks. Parodien paa Fuglevisen, som blev skrevet i Anledning af den Schjørringske Adresse i Folketinget, og hvori det bl. a. hed:

»At byde Gæster mange
Den Berg han skulde gaa.
Han havde Ben saa lange
Med syv Mils Støvler paa.
Han raabte Kykliky
Rundt om i hver en By,
Saa Kofod næsvist stilled
En Forespørgsel, Fy!

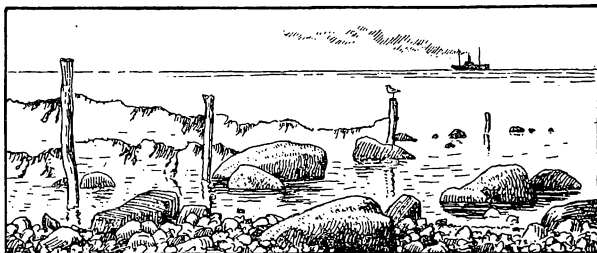
De havde og to Spillemænd,
Og de var meget smaa.
Det var den lille Scavenius
Og Holstein Ledreborg.
De spilled rent katolsk
En simpel Bonde Polsk,
Imens paa Taburetter
De hviled sig symbolsk.

Og Skænkere de havde.
Det var de Bondemænd.
Al den Fornuft, vi bød dem,
De skænked os igen.
Lad Kanden kun gaa om,
For Ministre blive tom,
Vi den igen skal fylde,
Det var jo derfor, at vi kom.«

Selv om alt dette just ikke gik hen over Ho-
vedet paa mig, greb det mig dog som før nævnt
heller ikke. Der var saa mange andre Ting,

som i lige saa høj Grad fangede min Opmærksomhed og deriblandt ikke mindst vore Digteres Værker. Jeg læste alt, hvad jeg kunde faa af danske Digtere, og ganske særlig fandt jeg stor Glæde i Bjørnsons Fortællinger, som var udkommet i en samlet Udgave og dermed gjort let tilgængelig. Folkeskriftselskabets Bøger med Frihedsstøtten udenpaa nød ogsaa min særlige Yndest, og denne har jeg bevaret til den Dag i Dag. Gennem disse Bøger vakte min Kærlighed til vore nordiske Brødrefolk og til Island, og jeg tror, at det her er gaaet mange af mine Samtidige paa samme Vis. Selskabet fortjener Folkets Tak og Paaskønnelse for sin Virksomhed.





GRUNDTVIGS HØJSKOLE

Mens jeg opholdt mig hos Knud Rasmussens, saa jeg en Bekendtgørelse i Avisen om 4 halve Fripladser paa Grundtvigs Højskole, Marielyst. Jeg skrev til Skolen og bad om én af disse, og i mit Brev fortalte jeg om mine økonomiske Forhold og om mit Ophold paa Fyn. Kort efter fik jeg Svar fra Forstanderen, at mit Ønske kunde imødekommes, og at jeg skulde møde den 15. Oktober.

Min Grund til at søge Grundtvigs Højskole skyldtes ikke, at jeg kendte noget til den, thi det gjorde jeg ikke ud over det, at det var blevet mig fortalt, at Skolen var oprettet for en Pengegave fra Grundtvigs Venner og kaldt Marielyst efter hans anden Hustru. Skolen var begyndt i 1856, det Aar, jeg blev født, og til Aabningshøjtideligheden havde Grundtvig skre-

vet sin kendte Skolesang »Hvad Solskin er for det sorte Muld«, hvor det i ét af Versene den Dag hed:

»Oprind da over Marielyst
Oplysnings Sol med din Morgenrøde.«

Min egentlige Grund var heller ikke den, at Skolen blev mig anbefalet, thi det blev den ikke, men derimod den, at jeg sammen med Højskoleopholdet kunde faa Lejlighed til at se København og dens mange Samlinger, om hvilke jeg baade havde hørt og læst en hel Del, og saa endelig den, at jeg kunde faa en halv Friplads, hvilket betød meget for mig.

Skolens Aabningshøjtidelighed fandt Sted den 15. Oktober, men jeg kom først den 16. eller 17., fordi jeg først fik Penge hjemmefra saa sent, at jeg ikke kunde komme afsted i rette Tid. Jeg fik 50 Rigsdaler med Paalæg om at klare mig med dem til 1. April, saa skulde jeg faa Penge til Hjemrejsen. Jeg tog med Dampskibet St. Knud fra Odense paa Dæksplads; jeg var jo nødt til at tage Hensyn til den lille Pengebeholdning, som desværre snart slap op; hvad jeg nu skal fortælle.

I Odense købte jeg et Par haardt tiltrængte

Støvler til 3 Rdlr. Billetten til St. Knud kostede 2 Rdlr. Paa Skibet fik jeg Morgenkaffe, kort før vi naaede i Havn, den kostede med Brød til 1 Rigsbankmark. En Drosche til Marielyst kostede 5 do., og saaledes stod jeg da i Høj-skolens Gaard med 44 Rdlr. i Lommen og dygtig sulten og forfrossen efter Sørejsen. Jeg meldte mig straks til Forstanderen, Hr. Carl Grove, en lille venlig Mand, som tog mig med ind paa sit Kontor, hvor jeg betalte den halve Friplads med 40 Rdlr. og fik hans Kvittering derfor, som jeg tror at have endnu. Derpaa fik jeg Værelse anvist. Jeg skulde bo sammen med en jysk Skolelærersøn, L. Kilerich, og jeg bar min lille Trækiste og min halve Sengs Klæder op og fik sammen med ham alt i god Orden. Han var en god Kammerat.

Straks derefter ringede det til Middag. Det var en herlig Klokkelyd for mig, thi jeg var frygtelig sulten. Vi fik Blodpølse, appetitlig og god. Jeg naaede kun at faa et lille Stykke paa min Tallerken, og dette var fortæret i et Øjeblik. Jeg sad og saa langelig efter, om der ikke kom mere, men der kom ikke mere, og det aller værste var, at da jeg netop havde begyndt at sætte min Fortrøstning til Eftermaden, spurgte

Forstanderen, som sad for Enden af Bordet, om Pølsen nu var spist, hvilket han straks fik bekræftet, og derpaa fortsatte han: »Skal vi saa takke Gud for Mad?«

Jeg har aldrig været saa lidt oplagt til at takke Gud, hverken før eller efter den Dag, og bedre blev det ikke, da jeg om Eftermiddagen kom tilbage fra Byen, hvor jeg havde været inde at købe Morgensko og andre nødvendige Rekvisitter til dagligt Brug, og fik at høre, at man nu havde spist Aftensmad og ikke skulde have mere Mad den Dag.

Naa, man dør ikke, fordi man sulter et Par Dage, og da jeg var meget søvnig, thi paa Skibets Dæksplads havde jeg ikke faaet megen Søvn, saa gik jeg til Sengs og sov som en Sten til næste Morgen. Men jeg tvivler ikke om, at Pigerne har gjort store Øjne, da de saa den Mængde Rundtenommer, jeg satte til Livs ved Morgenkaffen. Om Kosten paa Skolen kan jeg iøvrigt sige, at den var sund og vel tilberedt og tilstrækkelig. Det var kun, naar vi fik Blodpølse, at vi maatte nøjes med én Ret til Middag.

Men saa var det mine Penge. Med dem tog det en sørgelig Ende. Jeg spillede dem væk allerede i de første Dage i »Napoleon«, et Spil, som

de sjællandske Kammerater var Mestre i, saaledes at jeg inden 1. November var ganske bar.

Det var en net Redelighed, men Ærgrelsen maatte jeg selvfølgelig beholde for mig selv. Dog selv denne fik jeg Bugt med, fordi baade Undervisningen og Skolelivet i det Hele interesserede mig stærkt. Forstander Grove holdt gode, historiske Foredrag. Hans Fremstilling var ikke livlig, men den var paalidelig og god og tiltalte mig saaledes, at jeg begyndte paa at udarbejde en hel Danmarkshistorie, som jeg ogsaa bragte til Ende i Vinterens Løb og har endnu, men nu kan jeg nok se, at den for en stor Del er afskrevet efter Barfods og Allens og andre Bøger, som Skolen havde til Elevernes Brug.

De to Lærere, Jens Kamp og Sørensen, var dygtige og flinke, og Fru Grove var en udmærket Oplæser af vore Digterværker. Det var alt sammen saare godt, og jeg mindes Vinteren 1874—75 med den største Glæde. — Men tilbage til Pungenøden.

Jeg levede ret sorgløst med tomme Lommer. Føde og Klæder havde jeg jo til 1. April. Kortspillet var lukket af for mig, ganske vist, men det var da bare godt, og da Forstanderen snart fik det standset ogsaa for de øvrige Kammera-

ter, kom jeg i den Henseende atter paa lige Fod med disse.

Men saa kom Katastrofen.

, Skolestuen var paa første Sal i Hovedbygningen, men Spisestuen derimod i Sidebygningen. Naar Madklokken lød, styrtede Eleverne i største Fart ud af Skolestuen og ned ad Trappen, over til Maden. De bagerste jagede paa de forreste, og saaledes skete det en Dag, at jeg under den vilde Jagt kom saa hovedkuls ned ad Trappen, at jeg jog Haanden igennem en Rude i Yderdøren. Det var slemt, uagtet Haanden mærkværdig nok ikke tog Skade, men det var slemt, fordi Vedtægterne krævede, at hvad man slog i Stykker, skulde man selv betale, og jeg kunde jo ikke betale.

Nu var gode Raad dyre. Det faldt mig ikke ind at laane, thi hvorledes skulde jeg betale Laanet tilbage? Ikke heller turde jeg fortælle Forstanderen, at jeg ikke havde Penge, thi saa vilde han maaske faa ud af mig, at jeg havde spillet »Napoleon«. Hvad skulde jeg gøre?

I flere Dage lod jeg det staa hen; men da Forstanderen begyndte at spørge om, hvornaar Ruden kunde komme og tilsidst gjorde det til et staaende Spørgsmaal straks efter Morgensan-

gen, maatte jeg skride til Handling, og denne kom da til at bestaa deri, at jeg gik ind til Byen og solgte min Bedstefaders Sølvsignet. Stor og smuk var den, og det piner mig endnu den Dag i Dag, at den er borte. Marskandiseren gav mig 24 Skilling for den, en ussel Betaling; men da han tillige lod skimte igennem, at jeg maaske næppe var kommet ærligt til den, tog jeg hans Penge og styrtede ud fra ham med Taarer i Øjnene og Skamrødme paa Kinderne.

Ruden kostede 16 Skilling, og jeg fik den sat i Døren samme Aften.

Dermed havde jeg Ende paa Vanskeligheden og desuden 8 Skilling i Lommen. Det var efter Omstændighederne ikke saa galt, syntes jeg.

Men hør nu videre.

Under det lange Interregnum med Hullet i Indgangsdøren havde en stor Kat faaet Vane til at springe ud og ind af Hullet for at ligge og sole sig paa Trappen. Allerede Dagen efter, da Eleverne som sædvanlig styrtede ned ad Trappen til Spisning, fo'r den opskræmte Kat i rasende Spring igennem Ruden med stiv Hale og alle Glasstumperne efter sig.

Efter Morgensangen den følgende Dag spurgte Forstanderen paany til Ruden — han havde

ikke lagt Mærke til, at den havde været indsat Dagen i Forvejen —, men da behøvede jeg ikke at dukke Hovedet, thi alle Kammeraterne svarede i Kor: »Det har Katten gjort!«

Saaledes slap jeg ud af Pungenøden, og snart derefter naaede jeg endog frem til en vis Grad af Velstand, idet jeg paatog mig at bære Kul op til Kakkelovnen, hvilket ellers var Omgangsarbejde blandt Eleverne. Derved tjente jeg 24 Skilling om Ugen; og da jeg saa i Julen fik sendt et Par Vanter fra min Moder, og der i en Tommeltot af disse sad en Rigsdaler, kom jeg helt ovenpaa, saa at mine Penge slog godt til til 1. April.

Mit Højskoleophold blev frugbringende for mig. Alle mine Minder fra den Vinter er fornøjelige og gode. Vi var ikke mange Elever, men Kammeratskabet var godt. Søndag Aften havde vi Sanglege, og da var Skolens 3 flinke Piger med. Dem var der selvfølgelig Rift om. En af Eleverne, Wendelboe, kunde spille Violin, om godt eller daarligt, kan jeg ikke huske, men at han glædede os dermed, er sikkert nok. I Julen rejste de fleste Elever hjem, men Jyderne blev tilbage, og Fru Grove glædede os med Juletræ og skaffede os en højtidelig Juleaften. Hun

laante mig Bøger af sin store Bogsamling, og da hun mærkede, at jeg var en ivrig Læser og omhyggelig med Bøgerne, blev hun ved dermed hele Vinteren.

Til Foredragene i Danske Samfund i Ravnsborggade havde jeg Fribillet fra Højskolen, og her hørte jeg mange gode Foredrag af Talere som P. Rørdam, Professor Rasmus Nielsen, Rudolf Schmidt, Termansen o. fl. Pastor P. Rørdam holdt en Gang et Foredrag, hvori han fremførte flere Træk om Heste. Han holdt meget af Heste og meget af at ride. Da vi gik fra Foredraget, blev det fortalt — jeg husker ikke af hvem — at han en Gang, som ikke saa sjældent skete, var redet ind fra Lyngby til København. Paa Købmagergade mødte han én af Enkedronningens Hofdamer, som saa op og ned ad hans Ridedragt og paa hans lange Ridestøvler og udbrød:

»Gud, Pastor Rørdam! Man kan rigtignok ikke se paa Dem, at De er Præst.«

P. Rørdam svarede:

»Hvad gør det, hvis man blot kan høre det!«

Hver Søndag var jeg i Kirke, som oftest i Vartov, men dog undertiden ogsaa i en anden Kirke, f. Eks. Johannes Kirke, og efter Guds-

tjenesten var jeg altid i Besøg paa et af vore Musæer. Jeg besøgte dem alle, men frydede mig især i Nationalmusæet. Det var for mig, som om hele vort Folks Historie voksede frem for mine Øjne. Ordningen og Opstillingen er langt bedre nu end den Gang. Nu er der Etiketter og Oplysninger overalt, men den Gang maatte man læse sig frem i et Katalog.

I Aar har vi haft en Landsindsamling til en ny Bygning for Nationalmusæet. Maatte denne Indsamling give Stødet til en endelig Afgørelse i denne Sag. Da jeg i sin Tid skulde udarbejde Forslag til en Civilliste for Kong Frederik VIII, fik jeg frigjort den kongelige Køkkenhave og Drivhusene ved Rosenborg, for at der kunde blive Plads for en Musæumsbygning. Det er min Tro, at det vil være en Fordel at samle Musæerne paa ét Sted i Byen i Stedet for at have dem spredt rundt omkring. Fremmede, som vil se Musæerne, holder ikke af at køre rundt i Byen for at finde dem. Det tager Tid, og det tager Penge. Ved Rosenborg ligger Kunstmusæet og det mineralogiske Musæum, og her bør Nationalmusæet ogsaa ligge. Det er jo desuden i Slægt med Rosenborg.

Paa Rosenborg var hele Skolen i Besøg paa

én Gang. Efter at vi havde været rundt, kom Kammerherre Worsaae, daværende Kultusminister, tilstede og foreviste Kronregalierne for os og holdt et lille Foredrag om dem. Hans Foredrag var livligt og klart og gjorde et stærkt Indtryk paa mig, hvilket forhøjedes, da jeg bag efter fik noget at vide om hans Virksomhed ved Nationalmusæet, hvor han som Direktør havde gennemført en videnskabelig Omordning.

Den kongelige Malerisamling paa Christiansborg fik vi ogsaa beseet ved et Fællesbesøg. Der var vist ikke almindelig Adgang om Vinteren, i alt Fald besøgte jeg den ikke paa egen Haand. De historiske Billeder som t. Eks. Carl Blochs Christian II i Fængsel gjorde stærkest Indtryk paa mig.

Samme Dag var jeg og et Par andre inde paa Tilhørerpladsen i Folketinget. Salen og navnlig de store Vinduesfordybninger imponerede mig, men Forhandlingen derimod ikke, jeg husker ikke, hvad den drejede sig om.

Naar jeg besøgte Musæerne om Søndagen, kunde jeg ikke komme hjem til Middagsmaden, hvilket generede mig, da jeg altid havde god Appetit, men ikke havde Raad til at købe Mad i Byen. Imidlertid havde Skolen en flink Kokke-

pige, Kirstine, som gav mig et Par Rundtenommer, naar jeg kom tilbage. Desværre har jeg ikke set hende, siden jeg forlod Skolen, ellers vilde jeg gerne takke hende for Vinteren 1874—75. Maaske er hun død.

Paa mine Ture ind til Byen kom jeg ofte forbi Marmorkirkens Ruin. Den saa sørgelig ud, som den laa besudlet af Mennesker og Hunde. Da Grundstenen i sin Tid blev lagt, talte Biskop Hersleb over Jakobs Ord i Bethel og sagde: »Af denne Sten skal der vorde et Guds Hus!« Det saa ikke ud til, at Biskoppens Ord skulde blive Sandhed. Naar jeg nu ser Kirken og Indskriften over Portalen »Herrens Ord bliver evindeligt«, da tænker jeg paa Biskop Hersleb og paa Ruinen. Menneskenes Tid er ikke altid Guds Tid.

For kort siden var jeg i København og tog i en ledig Time ud til Marielyst. Ak, hvor forandret!

Indelukket imellem store Lejekaserner ligger en Del af Bygningerne der endnu, men snart vil de ogsaa blive nedrevne og erstattede med store Kaserner. Den gamle Hovedbygning er yderst brøstfældig og forsømt. Der var slaaet Brædder for Vinduerne paa 1. Sal der, hvor vi havde

Skolestue. Om kort Tid er Marielyst en Saga kun, men endnu lever dens Sang, »Hvad Sol-skin er for det sorte Muld«, og rundtom i Landet gaar gamle Elever med kære Minder derfra.

Grundtvigs Højskole er for længe siden flyttet til Lyngby, og der fortsættes Livet under Forstander Rosendals Ledelse og med Skolens gamle Sang:

»Langt mere værd end det røde Guld
Det er sin Gud og sig selv at kende.«





GJEDVED

Da jeg i Foraaret 1875 kom hjem fra Højskolen, var mine Forældre flyttet ind i deres nye Gaard, og min Fødegaard var overtaget af Aktieselskabet med Mads Holt som Plantør. Denne ualmindelig brave og dygtige Mand endte som Skovrider i Hedeselskabet, men blev boende i Paabøl til sin Død i 1913, og Gaarden blev kaldet Skovridergaarden, som den for det meste kaldes endnu.

For nogle Aar siden rejste Mads Holts Venner ham en Mindesten i Gaardens Have. Jeg holdt Afsløringstalen og gjorde det med god Villie, thi ikke alene holdt jeg meget af Mads Holt, men baade han og hans Hustru var gode Naboer til mine Forældre, saa længe disse levede, og jeg var altid velkommen, naar jeg i Ferierne saa ind til dem paa Gaarden.

Min Hu stod nu til at komme paa et Seminarium, og deri samstemte mine Forældre. Fader forklarede, at jeg vel kunde tage Skolelærereksamen efter 2 Aars Seminarieophold, og dertil kunde han udrede 2000 Kr., hvoraf jeg skulde betale det ene Tusind tilbage, saa snart jeg fik Raad dertil, for at mine Søskenes Arv ikke skulde mindskes. Tilbagebetalingen skete, da jeg blev gift i 1879.

Sidst i Maj 1875 holdt jeg da mit Indtog paa Gjedved Seminarium. Jeg havde forud skrevet til Forstander P. Bojsen om at blive optaget, og der var intet i Vejen. Optagelsesprøver kendtes ikke. Jeg gik lige ind i Klassen, uden at kende noget til dens Standpunkt, og uden at nogen kendte noget til mig og mit Standpunkt.

I ganske enkelte Henseender var jeg paa Højde med mine Kammerater, f. Eks. i Historie, men i de øvrige Fag stod jeg for det meste langt tilbage, saaledes navnlig i Mathematik, og det generede mig at være Genstand snart for Overlegenhed og snart for Medynk. De to Maaneder indtil Ferien gik da med at orientere mig i enhver Retning baade med Hensyn til Lærerne, Seminariets Plan og mine Kammeraters Standpunkt i Henseende saavel til Kund-

skaber som ogsaa til Livsopfattelse i det hele taget.

Af Lærerne maa jeg fremhæve tre, som hver for sig fik Betydning for mig: P. Bojsen, Niels Lindberg og Martin Kristensen.

P. Bojsen var en forunderlig Blanding af Poesi og praktisk Sans. Som Sagafortæller var han uovertræffelig, og det lige meget, hvad enten han fortalte Njals Saga i dens ordknappe Stil eller Odysseen med sin mere blomstrende Sprogfarve. Som Lærer i Verdenshistorie yndede han særlig at dvæle ved saadanne Tidsafsnit, hvori Folkehavet var blevet rørt af Aand eller af Trang til Frihed, Korstogene, Reformationen, den franske Revolution o. fl. Hans Fremstilling var mesterlig, og alle hans Sjælevner var fuldt spændte under Foredraget, veksellende mellem Smil og Taarer. Saa malende kunde han fremstille Personer og Begivenheder, at man syntes at se det altsammen levende foran sig. Kun sjældent nævnede han Aarstal, og stundom kom han med gale Tal, men altid var hans Foredrag vækkende og frugtbringende.

I Matematik, Naturlære og Geografi, i hvilke Fag han ogsaa underviste, var han altid en livlig og interesseret Lærer. »Undervisning maa

aldrig blive kedelig — sagde han — et kedeligt Menneske bør ikke blive Lærer. Lad ham blive Natvægter, hvis han kan holde Øjnene aabne ved den Bestilling.«

Som oftest var Bojsen Forsanger ved Morgenandagten paa Seminariet, og han sang med stor Kraft og ikke sjelden med megen Inderlighed de kendte Salmer som »Nu rinder Solen op af Østerlide« eller »Gud skal alting mage«, saa jeg tænker, at mange af hans Elever rundt om i Landet endnu mindes hans Morgensang med Glæde og synger for paa lignende Vis i deres Skoler.

Men medens jeg er ved Sangen, maa jeg nævne Fru Ingeborg Bojsen. I denne sjeldne Kvinde havde P. Bojsen en trofast Medhjælper. Hun samlede os i sin Stue en Gang eller to om Ugen og lærte os Melodier til Salmer og Sange. Med en Taalmodighed uden Lige sad hun ved sit Klaver, som hun mestrede til Fuldkommenhed, og spillede og sang Melodierne for os og med os, indtil vi kunde dem. Hendes ældste Datter Herdis var med, thi hun var ogsaa allerede den Gang som 13-aarig en ivrig Dyrker af Klaveret og Sangen. Hun har senere fortalt mig, at hendes fromme Moder i sin Alderdoms Svag-

hed havde spurgt: »Tror I ikke, at jeg kan faa et lille Orgel at spille paa, naar jeg kommer i Himmerig?«

P. Bojsen var ikke stærk i at tale med sine Elever. Det er vist ikke mange, som kan rose sig af at have haft indgaaende Samtaler med ham; jeg kan det i alt Fald ikke. Og dog satte jeg megen Pris paa ham, saa megen, at da jeg mange Aar efter kom sammen med ham til et politisk Møde i Tarm, hvor vi var Modstandere, kunde jeg ikke faa mig selv til ret at slaa til ham, og han havde det nok paa lignende Vis, thi da Mødet var forbi, sagde en Vælger til mig: »Det var der ikke noget ved, I stod jo og roste hinanden!«

Niels Lindberg var Seminariets Lærer i Religion. Hans kristelige Frisind og hans stærke Retsfølelse var altid mærkbar i hans Undervisning. Han sad inde med store Kundskaber og særligt Kendskab til Jødernes Historie og Lovgivning, og det var mig en stor Glæde at høre ham fortælle derom. I Modsætning til Bojsen var han let at faa en Samtale med. Jeg besøgte ham flere Gange. Han havde en stor Bogsamling, en sjelden Møntsamling og et herligt Drivhus med Blomster. Det var en Lyst at høre ham

fortælle om Kirkestriden med Rationalisterne og hans Faders Part deri, og ikke mindre herligt var det at høre, hvad han af og til fortalte om sit Samliv med Grundtvig og andre af Aarhundredets Mænd. Han dømte mildt om alle Mennesker, men kom han i Strid med nogen om en Sag, som han var varm for, kunde han blive meget skarp i Debatten, ikke mindst, naar denne førtes skriftlig.

Martin Kristensen var Lærer i Danmarks-historie, Literaturhistorie, Dansk, skriftlig og mundtlig, Sjælelære og Tegning, og ualmindelig dygtig i alle sine Fag. Jeg har aldrig kendt en Mand saa solid som ham. Solid som Lærer og solid som Mand. Aldrig tog man fejl ad ham. Hvad han lærte var nagelfast rigtigt, hvad han sagde var vel overvejet og altid til at stole paa. Trofast i sit Arbejde, trofast mod Seminariet, trofast mod sine Venner og trofast i sin kristelige og folkelige Opfattelse blev han igennem Aarene en Grundpille for Seminariet og en Lærer, der nød Højagtelse fra alle Sider. Han lever endnu og er over 80 Aar gammel; hans mange Elever rundt om i Landet mindes ham alle i Ærefrygt og med Kærlighed, elskelig, som han ogsaa var, og fuld af Lune, som baade i

hans Undervisning og under Samtale kunde give sig det skønneste Udslag i hans Øjnes herlige Blink bag Brillerne.

Seminarieret var et Friseminarium. Seminarier af den Slags findes ikke mere. Her var ingen Optagelsesprøve, ingen Aarsprøve, ingen Kontrol med, om Eleverne fulgte Undervisningen. Det blev altsammen Elevernes egen Sag. Vilde de svømme, var det godt, vilde de ikke, maatte de gaa til Bunds, og der var virkelig enkelte, som gik til Bunds, men de fleste lærte at svømme og blev flinke Lærere rundt om i Landet; og hvorfor blev de flinke? Jo, de kom fra en Skole for Livet. De betragtede sig ikke som færdige, fordi de fik en Eksamen, men hvad de havde nemmet, gav dem tværtimod Lyst til at gaa videre.

Kammeratskabet havde overordentlig meget at sige i Gjedved. Naar man rejste derfra, var man næsten syg af Længsel efter Kammeraterne. Med dem havde man været i Diskussionsforening, Vækkerforening, Bladforening — i min Tid skrev vi et Ugeblad med det lidet poetiske Navn »Ugens Fødsler« — med dem havde man været sammen til mange Slags Løjer og til store Kampe med Sne. Der var to Slags Seminari-

ster, som mest regnedes for at staa udenfor Kammeratskabet, nemlig »Læsehestene« og dem, der »samlede paa Udvikling«. De sidste var ikke mange, men de gik som oftest rundt med fornemme Miner og citerede Digterne. De saa fra deres højere Sfære ned paa den glade Ungdom og vel endnu mere paa de »sølle »Læseheste«, som trælledes for at faa en Eksamen.

Adskillige af Seminaristerne forsømte Undervisningen i Klassen. Det gjorde jeg ikke, men ellers maa man indrømme, at Kammeratskabet tog en stor Del af min Tid, hvilket selvfølgelig gik ud over Læsningen. Om Sommeren havde jeg for Skik at læse i fri Luft, i Hansted Skov, Thingstedholms Skov eller endog paa Landevejen med de høje Popler. Men alle disse Steder var der saa mange Ting, som tog Tankerne, saa ogsaa dette gik ud over Læsningen.

Som et Bidrag til Kammeratskabets Historie fremsætter jeg følgende Skildring af Hjemreisen til Julen 1876:

Efterhaanden, som Julen kom nærmere, tog Læselysten af. Den var ikke særlig stor i Forvejen, thi det var den Gang Mode at kalde flittige Folk for Læseheste og Eksamenstrælle. Fri-sind og Begavelse skulde klare alle Vanskelig-

heder baade ved Eksamen og andet Steds. Livet har senere lært os noget andet, men saaledes mente vi den Gang.

Nu gik det saaledes, at et Par Dage før Juleferien kom Julesneen, først pænt og stilfærdigt, men siden stærkere og stærkere, med Hvin og Bulder, klaprende Døre og alt, hvad dermed følger, og under disse Omstændigheder gjorde vi os det hyggeligt i vore Huler, saa godt vi kunde. Vi samlede gerne hos den af Kammeraterne, der havde det største Værelse eller maaske endog var saa velhavende, at han havde to Værelser. Og saa indrettede vi os. Lejligheden var selv i bedste Tilfælde noget kneben. Af Stole var der kun faa, Sengen blev ogsaa taget i Brug. Værten sørgede for Tobak og Puns. Tobakken var god nok. Det var sort C. Punsen var daarligere, men den gik alligevel glat ned. Smagen var ikke synderlig udviklet hos nogen af os i de Dage.

Det var Sammenskudsgilder.

Underholdningen bestod gerne til at begynde med i Disputatser om politiske eller litterære Sager. Stor Forstand havde vi ikke paa nogen af Delene, men derfor, og maaske netop derfor blev Disputatserne ikke mindre livlige eller varme.

De kunde godt medføre baade Slag i Bordet og personlige Udfald af nærgaaende Art med Betegnelser som »Torsk«, »Idiot«, »Barnerumpe« o. lign. Det var ikke fint, men det var nu vor Fornøjelse.

Fra Disputerne gik vi over til Kortspil. Det var Whist og ikke om Penge, thi af dem havde vi kun faa, og desuden havde vi den Mening, at Æren var mere end Penge. Jeg haaber, at den Mening har holdt sig hos os til denne Dag, hvor vi end færdes.

Men Sneen føg ustandselig Dag og Nat. Stormen tog til. Himmel og Jord stod i ét. Jernbanetogene standsede. Posten blev ført frem i Vogn eller Slæde uden Passagerer. Hvorledes skulde vi komme hjem til Julen?

Vi vilde hjem.

Den 22. December om Aftenen samledes vi en halv Snes Stykker som sædvanlig. Hjemlængslen sad os i Blodet. Tobak og Puns stod til Raadighed, men det smagte ikke rigtigt. Disputatser og Kortspil ikke heller. Samtalen drejede sig om Hjemrejsen. Ganske vist prøvede Værten at indlede en Disput om »Marie Grubbe«, men han blev straks afbrudt med det Udraab fra en af Gæsterne: »Aa, gaa væk med

hende. Hvem bryder sig om den Skidttøs nu? Vi skal hjem, og vi vil hjem. Lad os tale om det.«

Og saa talte vi derom frem og tilbage. Resultatet blev, at vi næste Morgen skulde leje en Mand til at gaa til Tvingstrup Station for at høre om Muligheder for Toget. Telefoner kendtes ikke den Gang. Hvis Togene fremdeles stod stille, vilde vi gaa hjem, trods alt. De fleste af os havde langt hjem. Jeg havde saaledes en 12—13 Mile og enkelte andre endog længere, men Beslutningen blev taget, og dermed steg Humøret. Nogle vilde gaa i Snesokker og putte Støvlerne i Tasken, andre vilde binde Sivsko fast paa Fødderne osv. Hele Udrustningen blev drøftet og besluttet for hvers Vedkommende, og da det var i Orden, begyndte Punsen at smage. Nu skulde det sandelig være Jul. Sikken Jul, vi skulde holde, naar vi først kom hjem! Enhver havde noget at fortælle om Juleaften i Hjemmet, om Juleskik og Julemad, og Humøret steg højere og højere.

»Hjemme hos os spiser vi Snurregrød Juleaften. Kender I noget til den Ret?« spurgte en af Kammeraterne.

»Nej, hvad er det for en Grød?«

Det er Levninger. Alt skal spises af Grødfadet Juleaften for at faa Julelykke, og derfor bliver den Del af Grøden, som truer med at levnes, fordelt mellem Deltagerne paa den Maade, at en Skefuld sættes i en dyb Tallerken og bringes til at snurre rundt ved et Smæk til Skaftet af Skeen. Grøden skal spises af den Deltager, som Skaftet standser ud for. Paa den Maade bliver Grøden fortæret under Latter og Sjov. Men en behændig Finger kan rigtig nok bringe Skeen til ofte at standse ud for samme Person, for hvem Legen derfor kan blive temmelig ubehagelig. Saaledes skete det i Fjor, at Skeen standsede saa ofte ud for Tjenestedrengen, at han forspiste sig og skreg af Mavepine. Vi trimlede ham paa Gulvet, og Moder gav ham Hofmannsdraaber. Da han kom sig, stod Taaernerne ham i Øjnene, medens han sagde:

»Ja, nu er det ovre for den Gang. Men hvad, Nytaarsaften er det jo samme Spil igen.«

Vi andre lo. Men Moder protesterede Nytaarsaften paa Drengens Vegne, og saa slap han.

»Aa, den Dreng har der ikke været noget ved. Nej, nu skal jeg fortælle om en rigtig Grovæder,« sagde en anden af Selskabet. »Det er om Major Würtzens Oppasser.«

»Ja, lad os faa Historien.«

»Ja, ja. Nu kommer den. Det var i Horsens ved Hestefolket dér. Majoren væddede med de andre Officerer og med nogle af Byens Borgere, at hans Oppasser kunde spise en hel Kalv ganske alene i ét Maaltid.

Aftenen kom. Selskabet var samlet, og Oppasseren blev anbragt ved Bordet med et stort Fad Kalveragout foran sig. Karlen saa til Fadet og til Majoren, men da denne sagde: Begynd nu, Jens, tog han trøstigt fat, og snart var Fadet tømt. Straks efter kom et andet Fad med Kalvekød, tilberedt paa en anden Maade, og saaledes blev det ved. Karlen saa hver Gang til Fadet og til Majoren; men naar Majoren sagde: Spis nu, Jens! spiste han væk uden andet Op- hold end en Snaps og en Slurk Øl en Gang imellem. Selskabet undredes over Karlens store Appetit, og hver for sig begyndte at gøre sig fortrolig med at tabe Væddemaalet.

Da Kalven omtrent var spist, Værten havde sagt, at der var mindre end en Fjerdedel tilbage, begyndte man imidlertid at lægge Mærke til, at Karlen blev urolig i Sædet, og at de klare Sveddraaber stod ham i Panden. Det var Tegn til, at han var ved at køre træet, og man begyndte

at smile og puffe til hinanden og skotte til Majoren for at se, hvorledes han tog det.

Paa én Gang rejser Karlen sig op i Retstilling og siger: »Hr. Major!«

»Ja, hvad er der, Jens!«

»Hr. Major, kommer Kalven ikke snart?«

Det kan nok være, at det Spørgsmaal vakte Opsigt. Nu forstod man, at Majoren havde vundet.

Derefter fortsatte man med andre Historier og endte tilsidst med Historier om Præster og Degne, hvori Præsterne, som bekendt, altid trækker det korteste Straa.

Dagen efter var Vejret lige forrygende.

Det var et underligt Tog af Fodrejsende, som gik ud fra Gedved om Eftermiddagen den 23. December 1876. Et Par havde lange Støvler paa, medens nogle gik i Sivsko og andre havde Snosokker. Jeg var blandt de sidste. Alle var vi forholdsvis tyndt klædte, men Humøret var højt. Vi sang, da vi drog af Sted. Det hele var eventyrligt. Den første Mil, nemlig til Horsens, gik dels med Sang og dels i Løb. Af og til faldt vi i Snedriver, men det tog ikke paa Humøret. I Horsens gjordes intet Ophold, men imellem Horsens og Vejle var vi inde i alle

Kroerne, dels for at nyde lidt og dels for at tage Pusten, thi Sneen piskede os stadig i Ansigtet.

Ud paa Aftenen kom vi til Vejle og blev indkvarteret i et Værtshus ved Aaen. Jeg tror, at det senere har faaet Navn af Landmandshotellet. Nogle gik dog straks videre. Blandt disse var en ung og kraftig Sønderjyde, som fortsatte ud i ét lige til sit Hjem, 2—3 Mile syd for Ribe. Jeg tvivler om, at nogen af os kunde have gjort ham det efter. Vi var 5 fra Vestjylland, som først fortsatte næste Dag, Lillejuledag. Vi lejede en Vogn fra Vejle til Uhe Kro, 3½ Mil vesterude, den kostede 16 Kr. Det blev en kold Tur. Vognen var aaben, og vi var tyndklædte. Snart maatte vi af Vognen for at hjælpe den igennem Snedriver, og snart maatte vi af for at løbe os Varme til. Henimod Aften kom vi til Uhe Kro. Her var en Flok Snekastere i Færd med at slaas i Sne, medens andre saa til og sang:

»Det var ved Helgoland,
At sidst vi Fjenden saa;
Vi satte Dampen op og brased paa.
Vi gjorde klart til Slag
Og hejste højt vort Flag,
Og derpaa gav vi ham det glatte Lag.«

Vor Ankomst standsede Slaget. Kromandens Søn, som var med og ikke skulde videre, havde en Fætter blandt de kæmpende. Denne var Vognmand og kørte med lukket Vogn for en Handelsrejsende. Han havde Ophold i Kroen med Heste og Vogn i Julen, og ham lejede vi fire tilbageblevne til at køre os til Sdr. Omme Kro, ca. 3 Mil længere mod Vest, hvor vi skulde skilles.

Vi kom til Sdr. Omme ved 8-Tiden. I Kroen havde de lige rejst sig fra Julebordet. Vi fik varm Kødssuppe og Steg. Det var noget helt andet end den evindelige Kaffe med Brød, som vi havde levet paa i det sidste Par Dage. Krokonen tilbød mig Logi for Natten, men jeg vilde videre. Jeg syntes, at jeg endelig maatte hjem til Juleaften, uagtet Klokken allerede var over 9, og jeg havde henved $1\frac{1}{2}$ Mil at gaa over en stor Hede, men det var holdt op med at sne, og vi havde Maane.

Det blev alligevel en træls Gang. Paa Heden laa et stort Lag Sne. Vejen var kun en Enspurvej og ikke til at følge. Desuden kom jeg bort fra den. Den flygende Sne glimrede i Maaneskinnet og blindede Øjnene. Den anstrengende Gang drev Sveden ud af alle Porer. Det tog

over 3 Timer at gaa den Vej. Stjernerne glimtede ned til mig. Jeg vidste, at de forlængst maatte være i Seng derhjemme, thi min Moder var brystsyg. Jeg var temmelig sikker paa, at de havde sunget det Salmever, som jeg nu gik og nynnede paa indvendig:

»Det var midt i Julenat,
Hver en Stjerne glimted mat,
Men med ét der blev at skue
En saa klar paa Himlens Bue
Som en lille Stjernesol.«



Ja, den Julestjerne, den Julestjerne! Den har en mærkelig dragende Magt for alle hjemkære Mennesker, og dog skinnede den første Gang for et lille Barn, som ikke blev født i sit Hjem, men i en Stald.

Da jeg kom saa vidt, at jeg kunde se min Faders Gaard, syntes jeg, at Husene var ualmindelig lave. Gaarden bestod af 3 Længer og var aaben mod Øst. Der laa en høj Snedrive næsten som en Østlænge til Gaarden. Paa Grund af Sneblindhed opdagede jeg ikke dette, før

jeg med ét rullede ned i Gaarden med en hel Mængde Sne over mig.

Saaledes kom jeg hjem Juleaften eller rettere Julemorgen 1876.

I 1877 fik jeg Eksamen. Jeg havde haabet paa første Karakter, men naaede kun tæt op dertil. Resultatet var en Skuffelse, men alligevel et Held for mig, thi det lærte mig, at saakaldet Begavelse ikke gør Sagen klar, naar man vil naa noget. Der skal Arbejde til, og denne Lærdom har jeg holdt fast ved siden den Tid.

Mit første Embede fik jeg i Vinding Sogn ved Holstebro, hvor jeg skulde undervise i to Biskoler, Koldkær og Agerfeld hver anden Dag. Her mødtes jeg med en stærk Missionsbevægelse, som havde stor Udbredelse i Sognet. Jeg havde hidtil færdedes mest i grundtvigske Kredse og befundet mig vel der; de store Efteraarsmøder i Gjedved, hvor Budstikke-Bojsen og Niels Lindberg m. fl. førte Ordet havde grebet mit unge let bevægelige Sind. Nu stod jeg over for en Kristendoms Opfattelse, som i flere Henseender var mig fremmed, og som jeg ikke af Hjærtet kunde slutte mig til, skønt jeg gik med til Møderne, hvoraf der holdtes mange rundt om i

Hjemmene. Noget Brud kom det aldrig til imellem Missionsfolkene og mig, selv om jeg undertiden følte mig stødt over et eller andet i deres Færd, thi jeg erfarede efterhaanden, at deres Kristendom virkelig var en Hjærtesag for dem, lige saa vel som min var det for mig.

Og naar Kristendommen bliver os en Hjærtesag, da vendes vort Sind mere og mere til at følge ham, som kom til Verden for at tjene, og som opfordrede sine Disciple til at tjene. Dette Tjenersind har aldrig travlt med at rejse Skille-mure. Og hvad betyder disse Partinavne saa, naar det kommer til Stykket?

Intet.

Der kom tre Mænd til Sankt Peder ved Himmerigs Port og bad om at komme ind.

Den første var glad og frejdig og sagde: »Jeg er Grundtvigianer og har altid været glad ved Guds Naade. Maa jeg komme ind?«

»Grundtvigianer — sagde Sankt Peder — paa det Løsen kan Du ikke komme ind. Sæt Dig hen paa Bænken her uden for og tænk nærmere over Sagen.«

Den anden traadte ydmyg frem og sagde: »Jeg tilhører Indre Mission og har altid kæmpet imod min Synd saa godt, jeg formaaede, og

trøstet mig til Guds Naade. Maa jeg komme ind?»

»Indre Mission! Nej, det Løsen gælder heller ikke. Sæt Dig hen paa Bænken til den anden.«

Nu kom den tredie frem:

»Jeg tilhører tredie Retning — sagde han — jeg har altid holdt mig til det rene Guds Ord. Maa jeg komme ind?»

»Tredie Retning! Hvad er det? Her kender vi kun én Retning. Sæt Du Dig hen til de andre!«

Der sad de saa, og alt som Dagen led, kom der flere, som Sankt Peder lukkede ind. Men de tre Mænd saa til hinanden og efterhaanden begyndte de at tale sammen. Det var de ellers ikke vant til. Omsider blev de enige om at synge, og saa sang de Troessalmen »Vi tro, vi alle tro paa Gud.« Og se, da de sang de sidste Linier »At vi gaa ind til Fryd og Fred, som evig, evig varer ved,« da aabnede Sankt Peder Himmerigs Port paa vid Gab for dem og vinkede dem ind og sagde:

»Det kunde I have sagt straks!«

Men indenfor stod en hel Hærskare i hvide Klæder og svingede med Palmegrene, medens

de sang »Vi tro, vi alle tro paa Gud.« Og et
Lys som den klare Sol omstraalede dem alle.
Saaledes kom de tre Mænd i Himmerig.





DIS-Danmark

